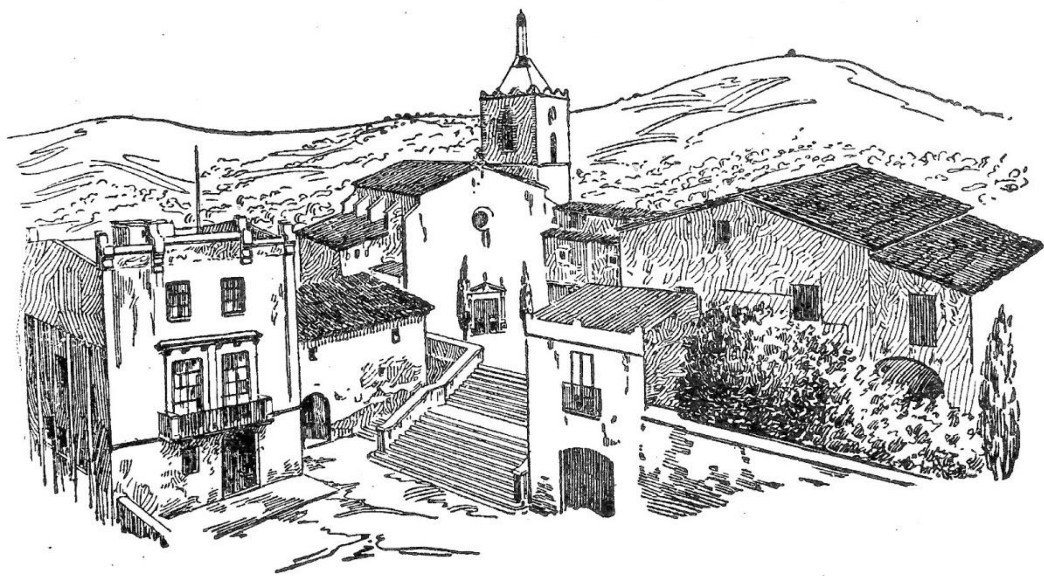
JULI OCHOA

PETITS RELATS SOBRE SANT JUST I LA COMARCA

PETITS RELATS SOBRE SANT JUST I LA COMARCA

Juli Ochoa

PETITES HISTÒRIES DE POBLE,
POTSER PER A EXPLICAR-LES ALS NOSTRES NETS...

Per regla general, la Història, dita així, en majúscula i entesa en el sentit tradicional, ha tendit a centrar el seu interès en aquells fets que semblaven importants o transcendentals per al conjunt de la societat perquè en el seu moment van marcar una època, van produir determinats canvis o van suposar algun tipus d'esdeveniment significatiu.

La major part d'aquests fets i els individus que els van protagonitzar "passant a la Història" estaven generalment vinculats íntimament als cercles de poder centrals de la societat, quedant les vivències de l'anomenada "gent del carrer" relegades generalment a l'oblit.

Aquestes altres vivències, les que van tenir els nostres avantpassats, han contribuït, però, tant o més que les "oficials", a formar en major o menor grau la nostra identitat actual com a integrants d'un determinat espai geogràfic que ens és comú.

La societat evoluciona a passos de gegant, precipitant a un inexorable oblit una gran part d'aquelles vivències dels nostres ancestres, i recuperar-les ens permetrà conèixer-nos millor a nosaltres mateixos, reforçant la nostra identitat.

La història local, infravalorada fins no fa gaire, ha demostrat ser un element fonamental per recuperar i consolidar la identitat d'un poble davant d'un món cada cop més globalitzat.

Sense cap altra pretensió que la divulgativa, el present recull de petites històries locals comprèn una cinquantena de relats breus que l'únic tret comú que mantenen entre ells és que estan més o menys relacionats (en alguns casos pels pèls) amb el poble de Sant Just Desvern i la seva rodalia.

Aquests relats que ara us ofereixo han anat veient la llum separadament a través de diversos medis, com és el cas de les meves regulars participacions en un prou conegut programa televisiu d'àmbit comarcal, els articles publicats a la revista local La Vall de Verç, les aportacions fetes al fòrum de discussió "Sant Just Desvern històric", o les passejades organitzades pel Centre d'Estudis Santjustencs, entitat de la qual tinc l'orgull de ser membre.

Juli Ochoa
Estiu de 2023

EL SANTJUSTENC MÉS ANTIC

Tot pujant per la Carretera de la Muntanya, en el sector comprès entre el pont que creua la riera i el desviament cap al Torrent Bo, trobarem a la nostra esquerra i en terrenys immediats a la masia de Can Oliveres, l'indret anomenat La Riba, ocupat des de fa poc mes de cinquanta anys per unes cingleres argiloses que ens cridaran l'atenció.

Abans, aquell sector havia estat format per una sèrie de planes que davallaven suaument cap al fons de la vall, però a partir de l'any 1966 s'hi van efectuar tot un seguit de descomunals buidatges de terres que van acabar donant-li el seu aspecte actual.

Aquells rebaixos de terra van treure a la llum un important jaciment arqueològic, immediatament detectat pel santjustenc David Guasch i Dalmau, fill de la masia de Can Oliveres (anys després David Guasch seria un dels fundadors i el primer president del Centre d'Estudis Santjustencs), el qual va començar a fer algunes intervencions de salvament amb la col·laboració del Grup de Recerques Arqueològiques del Club Excursionista de Gràcia, dipositant els materials obtinguts al Museu Arqueològic de Barcelona, que, finalment, i en vista de la importància de les troballes, va acabar assumint la direcció d'aquelles excavacions.

El sepulcre de Fossa neolític de la Riba.

El conjunt exhumat consistia en tota una sèrie de sitges d'èpoques ibèrica i romana, així com algunes restes d'edificacions romanes d'època tardana.

Però no tot el que va aparèixer va ser ibèric i romà: Aquell mateix indret, i molt abans, havia estat ocupat per una altra gent molt més antiga que també hi va deixar les seves restes...

Segons explica David Guasch en un treball inèdit sobre les excavacions arqueològiques a la Riba, en excavar la sitja número 3 d'aquell jaciment aparegué el dia 11 de desembre de 1966 un fragment d'un vas campaniforme, i uns quants dies més tard, un altre, juntament amb un punxó de bronze. Després, aquella sitja acabaria donant nous fragments que permetrien la completa reconstrucció d'aquella peça ceràmica.

Actualment, aquesta peça, amb número d'inventari 26000, s'exhibeix en un lloc destacat del Museu Arqueològic de Catalunya, el qual dona d'ella la següent explicació:

> «*Tassa carenada corresponent al període epicampaniforme, adscrita al bronze antic i datada entre el 2200 i el 1800 aC. Procedeix de l'assentament a l'aire lliure de la Riba (Sant Just Desvern, Baix Llobregat, Barcelona).*
> *Es tracta d'un vas ceràmic fet a mà amb unes dimensions de 7,5 cm d'altura i 11,2 cm de diàmetre de vora.*
> *Presenta una decoració complexa de bandes de línies creades a partir de traços impresos de tipus campaniforme avançat on destaca, a la base un gran estel de cinc puntes que s'entreguen a una doble corona concèntrica situada al fons del vas.*
> *Aquesta peça té una forma ja característica del bronze inicial català, però en canvi porta una decoració de tipus campaniforme associada al període precedent. Aquest fet li atorga una cronologia lleugerament més recent dintre del bronze antic.*
> *El vas va ser trobat fragmentat en 1967 dintre de la fossa núm. 3 del jaciment de La Riba, corresponent a un assentament a l'aire lliure, possiblement amb cabanes de tipus perible*».

Però la cosa no va acabar aquí. Acabada l'excavació de la sitja 3, es va passar a la que tenia assignat el número 4, la qual va acabar d'arrodonir la troballa al mostrar als arqueòlegs el que podia haver estat un dels possibles propietaris del vas que feia poc havien descobert. El propi David Guasch ho explicava així l'any 1972 en el butlletí de la SEAS:

> «*El dia 11 de febrer de l'any següent (1967), aparegué el que en principi semblava una nova sitja. M'avisà el meu germà. Aquesta vegada prengué part a l'excavació el Museu Arqueològic, dirigint els treballs el propi director, doctor Ripoll.*
> *Resultà ser un sepulcre de Fossa neolític corresponent a una fase avançada d'aquest període. L'excavació durà tres dies i es recuperà l'esquelet en perfectes condicions*».

Efectivament, es tractava d'un sepulcre circular excavat al terra en el que hi havia un esquelet en posició de decúbit supí, amb les cames doblegades sobre el cantó dret i el cap orientat cap al sud, amb la cara cap a l'est. No tenia cap tipus d'aixovar, i estava cobert per una sèrie de lloses planes disposades irregularment.

Aquest enterrament correspon segurament a un moment avançat de la cultura neolítica dels sepulcres de fossa, en la que algun fenòmen polític-religiós va fer canviar l'orientació dels inhumats, passant d'estar en direcció est-oest a direcció nort-sud.

La cultura dels sepulcres de fossa es va establir a Catalunya cap el 3000 abans de Crist. La formava un poble de pagesos que vivia de les seves collites i habitava en cabanes prop dels camps. Es creu que van venir de Suïssa i nord d'Itàlia.

Com us avançava en el títol, aquell esquelet que fa poc més de cinquanta anys va aparèixer a la Riba és, ara per ara, el santjustenc més antic les restes del qual s'han conservat fins els nostres dies.

LA TRISTA HISTÒRIA DE LA SANTJUSTENCA DADIL

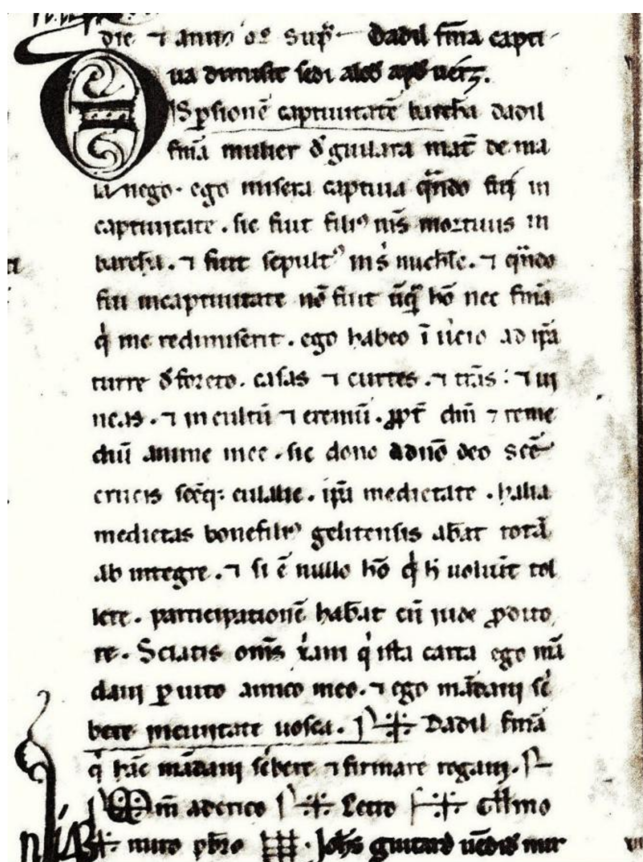
Sense ser, ni de bon tros la màxima cota del terme de Sant Just Desvern, la Penya del Moro (que els santjustencs compartim amb els nostres veïns de Sant Feliu) és, sens cap dubte, la més emblemàtica de les muntanyes santjustenques.

Doncs bé, com segurament mols de vosaltres ja sabreu, si us apropeu al seu cim podreu admirar les restes d'una antiga fortificació altmedieval, excavada i consolidada fa una vintena d'anys.

La trista història que s'amaga darrera d'aquelles restes és el tema del qual us voldria parlar.

Abú Amir Muhàmmad ibn Abí Amir, més conegut pel nom d'Almansor, va ser un cabdill militar musulmà del Segle X que va servir al califat de Còrdova i va proclamar una Djihad o guerra santa contra tots els petits reialmes cristians peninsulars, emprenent una sèrie de campanyes contra tots ells, l'objectiu de les quals era el saqueig i la destrucció o afebliment de tot allò que fos conquerit, abandonant-lo generalment poc després.

En un primer temps va respectar els comtats catalans per por als emperadors francs, dels quals aquests eren vassalls, però finalment, en assegurar-se de que els seus comtes s'havien deslligat d'aquella dependència, es va decidir a atacar Barcelona, emprenent la que seria la seva vint-i-tresena falconada.

Transcripció de la carta de Dadil, recollida als "Libri Antiquitatum".

Les hosts sarraïnes van sortir de Còrdova el 5 de maig de l'any 985 i van emprendre el camí cap a Barcelona per la costa mediterrània. Després d'haver passat pel Baix Llobregat i pel Vallès, destruint tot allò que trobaven, i d'haver derrotat les forces del comte Borrell II, que van sortir al seu pas presumiblement en un indret dit Rovirans, prop de Terrassa, es van presentar el dimecres 1 de juliol davant les muralles de Barcelona, que estava defensada pel vescomte Udalard.

El dia 6, les forces d'Almansor van assaltar i expugnar la ciutat, i prou conegut és el que va passar: Barcelona fou presa, saquejada i incendiada. Tant els seus habitants com tots

aquells que havien vingut a defensar-la o a protegir-se dins les seves muralles van ser morts o fets captius, i les riqueses, llibres i documents foren destruïts o arrabassats en la seva pràctica totalitat.

Com que l'objecte de l'expedició musulmana no era l'ocupació permanent sinó l'espoliació i l'afebliment, l'estada dels atacants durà poques setmanes i tornaren tot seguit cap a Còrdova amb el botí obtingut i tota una corrua d'ostatges capturats, dels quals obtindrien substanciosos rescats. Les fonts àrabs situen Almansor de retorn a Còrdova el 23 de juliol. Darrera seu quedaven Barcelona i la seva rodalia totalment devastades.

Entre els captius d'una certa categoria social que van caure en mans dels sarraïns figuraven el propi vescomte Udalard, Arnulf ardiaca de la Seu barcelonina i fill dels vescomtes de Cardona Guadalt y Ermetruit y germà d' Ermemir, Eldemar frare de Sant Cugat del Vallès, Ató, Querús, el jutge Aurús o Orús dit el Grec, el canonge Langovard, el noi Dacó nebot del jutge vigatà Dacó, tres fills de Mascaró vescomte de Girona y de la seva muller Gerosolima o Gudrielt, anomenats Oth, Eldemar y Sesenant, Emma muller de Guillem, Remesari, Guimarà i Ermerilla, fills de Melo, Aderic, Pere, Guillem, Vito, el prevere Miró, així com també, i entre molts altres, els propietaris santjustencs Mazone, Muç o Moció i Dadil muller de Guilarà. Llarg captiveri esperava a la majoria dels cristians, en tant que molts no tornarien mai més a trepitjar la seva pàtria.

A la fi del segle X, a l'actual terme de Sant Just Desvern havia hagut almenys dues torres de defensa: la de Mazone, Moció o Muç, situada cap al pla, a la part baixa de la vall, i que s'identifica com la desapareguda Torre Espigolera (on ara s'aixeca la ITV), i la Torre de Foret, fortificació que encara es conserva en gran part al cim de la Penya del Moro.

El senyor o castlà d'aquesta darrera torre era un tal Guilarà, marit de Dadil i pare de Mallanec. Amb la imminència de l'arribada de les hosts sarraïnes a Barcelona, Guilarà i Dadil van romandre a la Torre de Foret, mentre que el seu fill, el jove Mallanec, anà a Barcelona a participar en la seva defensa. Quan es produí l'atac, Mallanec va ser un dels molts que van morir en la lluita, essent enterrat més tard al fossar de l'església de Sant Miquel d'aquella ciutat.

La Torre de Foret, com també la de Mazone i tantes altres d'aquests voltants, van caure en poder dels atacants, Mazone fou capturat i dut a Córdova. Dadil, també captiva, fou duta a Osca, mentre que del seu marit, Guilarà, es perd absolutament el rastre, cosa que fa suposar que probablement moriria durant l'enfrontament.

Amb la marxa dels sarraïns i els seus ostatges cap a Còrdova, els supervivents que van quedar a Barcelona i la seva rodalia van començar, a poc a poc, a recuperar-se de la terrible desfeta soferta. Un cop restablerta la situació i fet el recompte de morts, desapareguts i captius, es va començar l'àrdua empresa d'anar redimint tots els ostatges possibles mitjançant el pagament dels quantiosos rescats que exigien els seus captors. Molta gent es va arruïnar per aconseguir aquells diners mentre que d'altres, com sovint passa en tràngols similars, s'enriquien especulant.

Durant el seu llarg captiveri a Osca, la pobra Dadil veia amb impotència com un a un, els seus companys anaven sent paulatinament rescatats i podien tornar a casa a refer les

seves vides. En canvi, a ella, havent desaparegut el seu marit i mort el seu fill, no li quedava ningú que mogués un sol dit per tal d'aconseguir la seva llibertat, i ja començava a estar convençuda de que finalment els seus dies acabarien en aquella presó.

El dia que un company de presidi i amic seu anomenat Vito va ser alliberat, Dadil va jugar la única carta possible que tenia per tal d'aconseguir la seva anhelada llibertat, entregant-li un escrit que acabava de dictar al prevere Miró, també captiu com ella, per tal que la portés a Barcelona, en la qual deia el següent:

> *«Dispersió i captivitat de Barcelona. Dadil, dona, muller de Guilarà i mare de Mallanec. Jo, mísera captiva, quan vaig anar al captiveri, el meu fill havia estat mort a Barcelona i sepultat a Sant Miquel, i quan vaig estar en captivitat no hi va haver cap home ni dona que em redimís. Jo tinc al Verç, a la torre de Foret, cases i corts i terres i vinyes i inculte i erm. Per Déu i la salvació de la meva ànima, així faig donació de la meitat a Déu i a la Santa Creu i Santa Eulàlia, i l'altra meitat que la tingui tota íntegrament Bonfill de Gelida. I si cap home volgués anul·lar-ho, que participi del mateix que el traïdor Judes. Sabeu tots els cristians que aquesta carta l'he fet portar pel meu amic Vito, i que la vaig manar escriure a la ciutat d'Osca».*

Restes de la fortificació existent al cim de la Penya del Moro

És a dir, la pobra Dadil, veient com ningú es preocupava per la seva sort, i tement que mai la redimíssin va donar a un company seu de captiveri que en aquell moment tornava a casa alliberat aquest encàrrec:

Que de tot el conjunt de bens que ella tenia a Sant Just se'n fessin dues parts i que una d'elles fos lliurada al poderós magnat Énnec Bonfill de Gelida, fill del vicari comtal Sendred i de Truitilda i descendent d'una branca lateral dels comtes del casal barceloní, per tal que amb aquells diners gestionés el seu rescat, i que l'altra meitat s'entregués a la Catedral de Barcelona per salvar almenys la seva ànima, en cas que el desitjat rescat no fos posible.

Per aquest motiu a l'arxiu de la Catedral es conserva una còpia d'aquella carta: com a justificant de l'ingrés en efectiu o en espècie que en el seu moment es va fer a les arques catedralícies. La seva transcripció es troba al volum número IV -doc.142- foli 48 dels Libri Antiquitatum de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona.

Realment, ningú podria haver posat remei als mals d’aquella pobra dona millor que el poderós Énnec Bonfill, si aquest ho hagués volgut…

Només cal constatar que l’any 971 (justament en aquell mateix temps en que Dadil escrivia la seva carta) ell havia viatjat a Córdova duent una ambaixada del comte de Barcelona.

No se sap si aquell desesperat escrit va tenir algun efecte i si com a conseqüència d’ell entre Bonfill de Gelida i els preveres de la Catedral es van posar d’acord per a gestionar el rescat d’aquella infortunada captiva…

El que és tristament cert és que aquest document constitueix la darrera notícia que tenim sobre la pobra Dadil, de la qual ens podem imaginar el negre destí que finalment acabaria tenint.

El que també se sap, és que no gaire temps després, Ènnec Bonfill, que era un oportunista que havia acabat acumulant una veritable fortuna aprofitant-se de la seva privilegiada posició, estava comprant l’any 992 el castell de Cervelló als seus copropietaris, els comtes Ramon Borrell I de Barcelona i Ermengol I d’Urgell, per cent peces d’argent, unint-lo al seu patrimoni, que ja estava format pels castells de Subirats, Gelida, Miralles i Masquefa, els quals serien heretats més tard per la seva filla Eliarda de Gelida, que es casaria amb Hug de Cervelló, passant tot a poder d’aquell nou llinatge.

El que ja no se sap del cert és si a la catedral, que va conservar aquella carta com a comprovant comptable de l’ingrés rebut, es va arribar a fer cap missa per l’ànima de la pobra Dadil...

SABEM QUI VA SER SANT PERE MÀRTIR?

Gairebé tots coneixem la muntanya... No tanta gent sap que la muntanya es diu així per l'ermita que hi havia... I encara menys saben qui va ser aquell sant...

Doncs be, aquest sant, també conegut com a Sant Pere de Verona, va néixer a començament del segle XIII a la ciutat italiana de Verona en el si d'una família acomodada que practicava el catarisme, un posicionament religiós que era considerat herètic per l'església catòlica oficial de Roma.

Va completar els seus estudis a la Universitat de Bolonya, i enfrontant-se a la tradició religiosa familiar, esdevingué un fervorós catòlic, decidint unir-se a l'Orde dels Predicadors en l'època en què vivia Sant Domènec de Guzmán. Se'l recorda en particular per la seva tenaç oposició a les heretgies, especialment contra els càtars, dels quals, com hem vist, provenia.

El 1232 va ser enviat pel papa Gregori IX a Llombardia, on el catarisme estava fortament arrelat, amb instruccions molt concretes de reprimir-lo.

Va ingressar en el convent de Sant'Eustorgio, on va fundar una associació de militants anomenada "Societat de la Fe" o dels Fidels, que es va dedicar específicament a lluitar contra els càtars, obtenint ben aviat bons resultats en la seva lluita gràcies al suport que van rebre dels representants del municipi, que els hi van ser favorables des d'un primer moment.

Sant Pere Màrtir, segons la capçalera dels seus goigs.

A finals de 1244 va ser enviat a Florència, on començà a predicar a l'església de Santa Maria Novella. En aquella ciutat va fundar una "Sagrada Milícia", també anomenada "La Societat de Santa Maria", dedicada, com l'anterior, a lluitar també contra els càtars.

En el seu afany persecutori, Pere i els seus monjos dominics van aconseguir que fossin condemnats per heretges els membres de l'important família florentina Baroni i l'alcalde bergamonès que els protegia, la qual cosa va donar lloc a una forta onada de violència coneguda com els enfrontaments del Trebbio i de Santa Felicita.

Pel seu afany persecutori contra els càtars, l'any 1251, el papa Innocenci IV el va nomenar inquisidor per a les ciutats de Milà i Como, però precisament per causa de tal afany Pere havia anat acumulant una gran quantitat de poderosos enemics que es van decidir a eliminar-lo.

Així, el dia 6 d'abril de 1252, tot aprofitant que anava de viatge des de Como fins a Milà per tal d'assistir a un judici contra uns pressumptes heretges, va ser assaltat per un grup de sicaris en el bosc de Barsalina, proper a la localitat de Seveso, i allà mateix el van matar d'un cop d'alfange (una mena de sabre curt i corbat, amb tall tan sols en un costat) al cap, rematant-lo amb una punyalada al cor.

Un dels seus companys de viatge, de nom Doménico, va morir apunyalat quan intentava fugir, i es diu que Pere, abans d'expirar, va començar a escriure al terra, amb la seva pròpia sang, les primeres paraules del Credo: *«Credo in Deum..»*.

Tot just un any després, el dia 9 de març de 1253, Sant Pere Màrtir va ser canonitzat pel papa Innocenci IV.

Aquesta història, però, no va acabar així, ja que els seus esforços per convertir de grat o per força els seus contraris van tenir un resultat pòstum:

Un dels atacants, de nom Carino Pietro da Balsamo, que havia estat l'autor material de la seva mort, es va acabar penedint del crim que havia comès i es va fer monjo dominic, com la seva víctima, ingressant al convent de Forli, on va viure tota una vida de santedat que li va fer assolir finalment la qualificació de beat per part de l'església catòlica.

Deixant a banda la fama que aquest sant va arribar a tenir com a protector contra tempestes, llamps i pedregades, la qual cosa el va fer mereixedor de la veneració per part de la pagesia local, el que tenim no és més que una història un tant truculenta d'un personatge més aviat fanàtic i integrista, però és el que hi ha...

LA CARN ÉS FEBLE: LES VISITES DEL SENYOR BISBE DURANT EL SEGLE XIV

Una de les obligacions dels bisbes de l'església catòlica són les anomenades Visites Pastorals en les que prenen contacte d'una manera directa amb els integrants de les diferents parròquies de la diòcesi per tal de supervisar tant l'estat i qualitat del patrimoni material com la bona marxa dels valors morals de la seva feligresia. Aquestes visites s'han vingut fent de manera regular, de tal manera que almenys cada cinc anys es visiten totes i cadascuna de les diferents parròquies d'una diòcesi.

No és aquesta cap pràctica moderna, i ja des d'èpoques prou reculades se'n conserven testimonis documentals. Tal és el cas de les que va realitzar a la nostra parròquia el bisbe Ponç de Gualba (?, s. XIII - Barcelona, 1334) en les que podem trobar reflectides algunes de les febleses dels santjustencs d'aquell temps.

Una visita pastoral a l'Edat Mitjana.

La primera de les que tenim constància va tenir lloc l'any 1309, essent atès per Mn. Guillem de Canet, rector d'aquesta parròquia, acompanyat per alguns dels prohoms locals, i en acabar la seva visita, el bisbe va redactar el següent informe:

> *«Sant Just de Verç. El dijous, dia 15 de les calendes de gener* [18 de desembre de 1309], *l'esmentat Senyor Bisbe va visitar l'església de Sant Just de Verç, on entre altres coses van ser convocats els feligresos Simó Bonanat, Pere Orts, Guillem Canut i Domènec Gomar, els quals van dir al jurat que Guillem del Puig ha fornicat públicament amb Ròmia i es diu que ha tingut un fill d'ella. Totes les altres coses són correctes».*

La següent visita va tenir lloc quan encara no havien passat quatre anys de l'anterior. En aquesta ocasió no va poder assistir personalment el bisbe, i va enviar en el seu lloc el seu vicari general Huc de Cardona, el qual ja no va ser atès per Mn. Guillem de Canet sinó per Mn. Pere Pons, beneficiat d'aquella parròquia. El preceptiu informe posterior a la visita deia:.

> *«Sant Just de Verç. El mateix any i dia dijous 7 dels idus de juny* [7 de juny de 1313] *Hug de Cardona ardiaca de Barcelona i vicari general del Senyor Bisbe vaig visitar l'església de Sant Just de Verç i vaig rebre personalment els*

> *testimonis sinodals, a saber: Simon Bonet i Guillem Canut, feligresos de l'esmentada església, que foren interrogats per jurament sobre el servei de l'església i de l'estat de la parròquia i van dir que tot estava en bones condicions excepte que Jaume Gisbert fornicava amb Saura Poch. Pere Pons, prevere que governava l'esmentada església, va ser interrogat sobre l'anterior i va dir el mateix, afegint també que un tal Bosom és un conjurador* [es refereix a que feia conjurs contra el "mal d'ull", una mena de màgia d'un nivell no gaire alt]. *Totes les altres coses són correctes».*

La darrera visita en temps d'aquest bisbe de la qual tenim constància va tenir lloc 12 anys després. És possible, però, que en l'interval n' haguessin hagut d'altres. En aquella ocasió, per absència del nou rector Mn. Ramon de Guardiola va ser atès un altre cop pel capellà beneficiat Mn. Pere Pons. Un cop finalitzada la visita, l'informe preceptiu deixava ben clar que la carn era feble i encara hi havia santjustencs que acabaven ensopegant amb la mateixa pedra:

> *«Sant Just de Verç. El dimecres, que va ser el sisè dia de les calendes de juliol* [26 de juny de 1325]*, l'esmentat senyor bisbe visità l'església de Sant Just de Verç. I allà foren convocats els feligresos Ferrer Bonshom, Pere Ferriol i Pere Gisbert, que van dir al jurat que Pere d'Apiaria estava fornicant públicament amb Guillema Moragues, de la qual té fills».*

A partir d'aquest moment ja no coneixem posteriors visites d'aquest actiu bisbe a la nostra parròquia. No gaire temps més tard, per una desavinença amb el rei Jaume II el Just va ser exiliat l'any 1326 juntament amb el seu seguici de clergues, però, revocat aquell exili pel papa Joan XXII, fou restituït altre cop al seu bisbat.

Ponç de Gualba va morir a Barcelona l'any 1334 i està enterrat a la capella del Patrocini de la seva catedral, on té una sepultura amb estàtua jacent.

QUAN ELS SANTJUSTENCS TENIEN ESCLAUS

Aquest enunciat, que ara podem considerar una autèntica aberració, va ser un fenomen relativament corrent i acceptat durant bastant temps. Se’n troben un munt d’exemples, i aquest que us presento és només un d’ells.

A continuació trobareu la regesta del contingut d’aquest document, en el qual queda prou clara l’existència d’almenys dos d’aquells esclaus a Sant Just i del fet que se’ls tractava com a “bens mobles”:

> *«A Barcelona, el 27 d’abril de l’any 1375 i davant de Guillem d’Horta, notari públic de Barcelona per autoritat reial, Sibil·la, muller d’Arnau d’Orcau i filla del cavaller Miquel de Montbui, permuta amb Guillem de Lledó, ciutadà de Barcelona, escrivà del rei Pere III el Cerimoniós i de l'ofici del batlle general de Catalunya, el seu castell i quadra de Rocacrespa, amb els seus cavallers i homes allí habitants, els masos i colons, les honors i possessions, cultivades i ermes, monts i planes, garrigues i pastures, prats, aigües, molins, recs i captacions, aqüeductes, troballes, caça, llenya, pedres i roques, quísties, forces, toltes, ademprius, eixòrquies, cugúcies, intèsties, tragines, guaites, censos, usatges, fermaments, estacaments, entrades i eixides, pertinences i milloraments i tot el demés pertanyent a dita quadra, especialment els censos dels pagesos, que es detallen. Guillem de Lledó, per la seva banda, atorga el seu mas de Lledó, en franc alou, situat a la parròquia de Sant Just Desvern, amb dues peces de vinya, els vaixells viners i* ***béns mobles, inclosos dos esclaus, un tàrtar i un sarraí».***

Grup d’esclaus sarraïns.

Aquest interessant document, escrit en tres pergamins, un de 755 x 605 mm, un altre de 725 x 600 mm i un darrer de 815 x 590 mm. es conserva a l’Arxiu Nacional de Catalunya, fons de la familia Desvalls. Codi de referència: ANC1-1087-T-5152.

SANT JUST DESVERN I LA SEVA RODALIA, CAMP DE BATALLA DURANT LA GUERRA CIVIL CATALANA DEL SEGLE XV

La Guerra Civil Catalana de 1462 a 1472 va consistir, a grans trets, en la lluita pel control polític del Principat de Catalunya que va mantenir el rei Joan II "Sense Fe", que havia aconseguit mantenir la fidelitat d'Aragó, València i Sicília, contra el Consell del Principat, format per la Diputació del General i el Consell de Cent, els quals l'havien desposseït de la corona i l'havien ofert de primer al príncep de Viana i en morir aquest a Enric IV de Castella, al conestable Pere de Portugal i a l'occità Renat I d'Anjou "el Bo", successivament.

Jaume March IV, senyor del castell d'Eramprunyà, Castelldefels i l'Hospital de Cervelló, va participar en aquesta guerra lluitant en el bàndol del rei, contra la Generalitat, i això li va suposar, l'any 1468, perdre Castelldefels a mans de les forces francocatalanes.

Refugiat al castell d'Eramprunyà, Jaume March va patir l'any següent una nova escomesa per part dels seus contraris: el 12 de setembre els francesos, juntament amb les forces de la Generalitat, ocupaven l'Hospital de Cervelló i 10 dies després l'assetjaven en el propi castell d'Eramprunyà, el qual va quedar pràcticament ensorrat pel foc de l'artilleria dels atacants.

Els dietaris de la Generalitat de Catalunya d'aquella època esmenten així la caiguda del castell:

> «*Aquest die* [dimarts 24 d'octubre de 1469]*, hora de tèrcia, les gents d'armes e les gents a peu del senyor primogènit e de la ciutat de Barchinona, per força d'armes, entraren lo castell de la Prunyà e prengueren-hi mossèn Jacme March, senyor de dit castell, e entorn setanta hòmens ab ellI*».

Un curiós document de l'Arxiu de la Corona d'Aragó ens dóna idea de com era la tecnologia bèl·lica d'aquell temps:

> «*En aquell siti es rompé la bombarda i per recompondre-la s'escriví als Consellers de Barcelona que donessin a Antoni Maians un quintà i mig d'aram i que enviessin a Bernat el rellotger per arreglar-la*».

Capturat, fou dut presoner a Colliure, d'on va poder sortir després d'haver pagat un rescat de 2.700 florins d'or. Amb el seu senyoriu ocupat per les forces de la Generalitat i en poder del militar navarrès Manaut d'Aguirre, Jaume March va haver de marxar a Ies possessions familiars de València, però no gaire temps després, i altre cop en peu de guerra, tornava a aquestes terres.

Després d'una temptativa infructuosa de reconquerir l'Hospital de Cervelló, i d'haver realitzat poc després una ràtzia al Prat de Llobregat, l'octubre de 1471 Jaume March. al front d'una força de 37 genets i 70 homes a peu, es va apoderar de Sant Vicenç dels Horts sense lluitar, i allà instal·lat, va repel·lir un atac enemic provinent de Barcelona.

Passant al contraatac, va intentar infructuosament apoderar-se també de Sant Boi, i tot seguit va passar amb la seva gent a l'altra banda del Llobregat, creuant-lo pel gual que uneix Sant Boi amb Sant Joan Despí.

Ja en aquest cantó del riu, es va endinsar per la vall de Sant Just i va conquerir la Torre Espigolera, antiga torre de defensa alt-medieval situada a la part baixa del terme, tot just on ara hi ha l'ITV, i també la Torre de Sacalm, situada una mica més amunt, les quals van quedar en el seu poder. Després es va dirigir cap a Sant Joan Despí, on es va apoderar de l'església parroquial.

Atac a una fortificació durant el Segle XV.

Jaume March es va quedar a la zona conquerida amb una escorta de nou genets fins que va rebre altres vint de reforç enviats per l'arquebisbe de Tarragona Pero Ximénez de Urrea i de Bardaxí, abans president de la Generalitat i ara destacat partidari del rei.

El propi Jaume March, en el llibre de la Baronia d'Eramprunyà, manuscrit que encara es conserva, ens ho va descriure de la següent manera:

> «*Poch apres jo fiu entrat dins la vila de Sent Boy huna nit alguna gent mia e lensaronlosme de fora; matarenmi hun home a qui dehien en Payela, poch apres prengui la tora de na Saqualm e la de na Spiguoler hi la sgleya de Sent Joan, resti en Lobreguat ab VIIII de caval fins que lo reverent Paleja arquabisbe de Taragona, de la casa Dureha, me tramés XX de caval*... »

Aquella guerra va continuar encara un any més. Finalment, les forces de la Generalitat acabarien perdent-la i signant el 24 d'octubre de 1472 la capitulació de Pedralbes, en la qual acceptaven Joan II com a rei.

Després d'haver patit les conseqüències de l'assalt de les hosts de Jaume March, la torre de Sacalm, que va quedar en poder seu durant tota la contesa, va reeixir, i havent estat objecte de diverses reestructuracions i canvis de nom ha arribat als nostres dies: Es tracta de l'elegant masia de Can Sagrera, una de les joies del patrimoni arquitectònic santjustenc

La torre Espigolera, per contra, no va tenir tanta sort. Pràcticament enderrocada durant l'assalt, les seves restes acabarien sent sepultades a poc a poc pel mateix terreny. Els materials que van ser exhumats en el decurs de les excavacions arqueològiques que es van dur a terme l'any 1985 dataven tots de la segona meitat del segle XV, moment del combat, no havent-se trobat cap element posterior.

Un segle més tard, l'any 1583, aquell indret on havia estat la torre Espigolera era un lloc prou remot i solitari com perquè un santjustenc, Simó Carbonell, fos devorat per les feres, llops segurament.

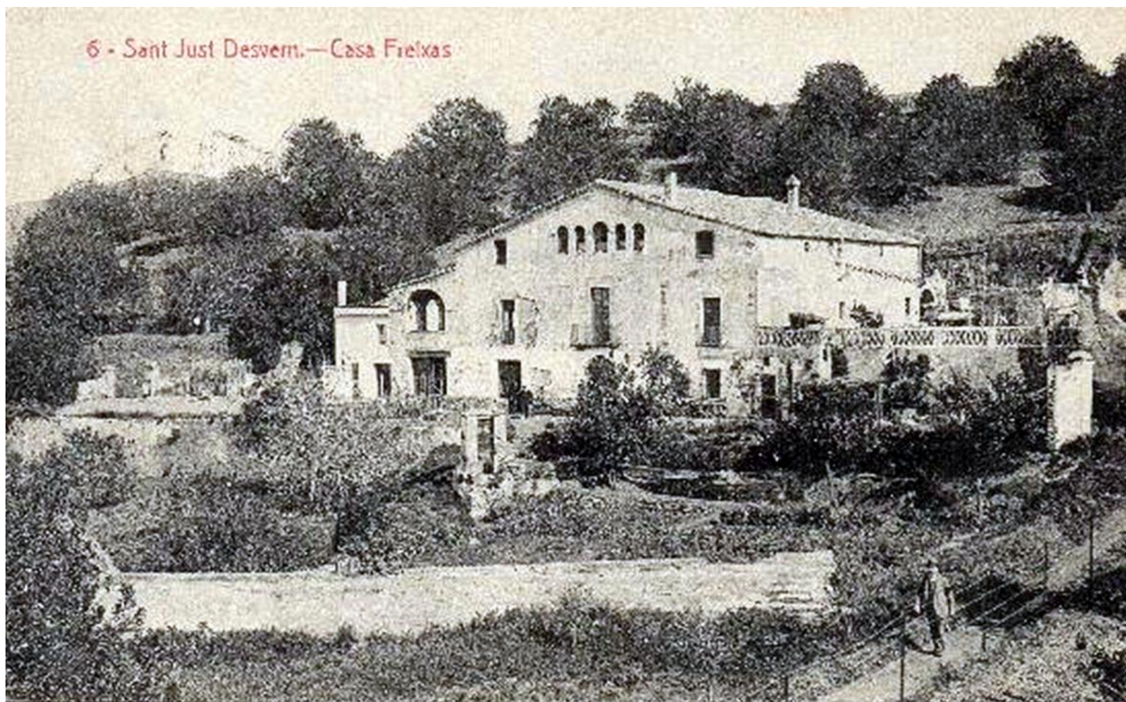
A mig segle XVIII encara es conservaven algunes restes dels murs i el record que allò havia estat la torre Espigolera, sent utilitzades llavors com a referència en un plet fronterer amb el veí terme de Sant Feliu. Després d'això, la torre i la seva memòria va anar caient progressivament en l'oblit.

BREU HISTÒRIA DE LA MASIA DE CAN FREIXES

Se sap que aquesta casa ja existia abans del segle XIV i que l'any 1311 hi vivia la família Orta, la qual en algun moment del segle XV es va traslladar a la també santjustenca masia que avui coneixem per Can Cortès.

Després, i d'acord amb alguns documents que hi havia hagut a l'arxiu parroquial, recollits en el seu moment per Mn. Antonino Tenas, sabem que aquesta casa es va dir Torre d'en Ricart, i més tard rebé el nom de Torre Guardiola pel fet que en ella hi va viure amb la seva família el donzell i més tard noble Miquel Montserrat de Guardiola i de Terrades, doctor en dret civil i eclesiàstic i catedràtic de cànons, jutge de l'Audiència de Catalunya entre 1584 i 1598 i posteriorment regent del Consell d'Aragó.

La masia de Can Freixes a començament del segle XX.

A principis del segle XVII el seu nou propietari era el doctor Lluc Cabessa i Riber, nascut a Vilafranca i fill del negociant vilafranquí Lluc Cabessa i de Jerònima Riber, natural de Pontons. Era ciutadà honrat de Barcelona i jurat del Consell de Cent, i tenia el títol de doctor en medicina, professió que exercia des de l'any 1603.

Juntament amb la seva muller, de cognom Vidal, acostumava a alternar les estades a Can Freixes amb altres al seu domicili barceloní del carrer del Vidre, aquestes darreres motivades principalment per les seves activitats professionals i polítiques.

Lluc Cabessa va morir a Barcelona com a conseqüència de la terrible pesta negra de 1651, de la qual també va morir el seu hereu, passant llavors la masia a ser propietat de la seva vídua, motiu pel qual durant un temps va rebre el nom de Torre Vidala.

El següent propietari va ser el doctor en Dret i escrivà de manament barceloní Ramon Pellicer i Vidal, probablement nebot seu, el qual es va casar l'any 1678 amb la santjustenca Eulària Cortès. El dia 5 de novembre de l'any 1709, Ramon Pellicer va vendre la masia a carta de gràcia als Pares Carmelitans calçats del convent del Carme de Barcelona, els quals la van dedicar a casa de salut per als religiosos malalts del seu convent alhora que mantenien l'explotació de les terres d'aquella finca, en la que conreaven blat, vinya i plantes medicinals, encarregant-s'hi el santjustenc Antoni Clastes, masover que apareix documentat l'any 1716 amb motiu de la confecció del Cadastre.

L'any 1762 Gabriel Freixas, ciutadà honrat de Barcelona, la va adquirir als Pares Carmelitans i va començar a realitzar unes reformes que finalitzarien l'any 1798, com ho indicava la data del rellotge de sol que fins l'any 2021 hi havia hagut a la façana. A la seva mort el va succeir en la propietat el seu fill Gaietà Freixes i Morgades, també Ciutadà Honrat de Barcelona, casat amb Maria Miquela de Llançà, matrimoni que, com ja havien fet altres amos anteriors, no hi residia de manera permanent i alternava les estades a can Freixes amb altres al seu domicili barceloní de la Plaça de Santa Anna.

L'any 1815 Gaietà Freixes havia mort, i hi ha constància de que a mig segle XIX, essent ja propietària la seva vídua, la masia disposava d'una capella, que actualment ja no es conserva, en la qual s'hi podia celebrar la Santa Missa.

Aspecte que oferia Can Freixes poc abans de la seva recent restauració

El darrer propietari d'aquesta nissaga que dóna nom a la masia va ser Josep Maria Freixes i de Llançà, comandant de cavalleria, el qual va morir a Sant Just l'any 1865.

No gaire temps després la finca va ser adquirida per Gaspar Modolell Modolell, amo de Can Modolell. El seu fill i hereu, Joan Baptista Modolell Jané, formant societat amb

Josep Argemí Segarra, va encarregar al mestre d'obres Josep Codina un projecte d'urbanització d'una part important dels seus terrenys.

Gaspar Modolell va morir l'any 1918, deixant Can Freixes en herència al seu fill Joan Baptista, el qual, al seu torn, moriria l'any 1920, i aquell projecte d'urbanització, que havia estat signat l'any 1885, va ser reprès l'any 1922 per la seva vídua, la uruguaiana Dolores González Gutiérrez i els seus fills, els germans Josep i Maria Dolors Modolell Gutiérrez, començant-se a obrir diferents carrers annexes a la masia, coneguts actualment amb els noms de Parc del Canigó, Tramuntana, Freixes, Arc, Santa Gemma, Església, Josep Modolell, Dolors Modolell i la prolongació del carrer de Bonavista entre Freixes i Església.

A començament del segle XX l'edifici de Can Freixes va ser profundament reformat, subdividint l'espai interior per donar lloc a diferents habitacles de lloguer. Molts santjustencs recorden encara entre els seus inquilins la Lolita Bou Pradas, popular mestra de les escoles parroquials Núria.

En morir, l'any 1997, Dolors Modolell Gutiérrez, que havia rehabilitat el primer pis de Can Freixes com a habitatge propi però on no hi va viure mai, la va donar en testament a la Congregació religiosa de les Servidores de Jesús del Cottolengo del Pare Alegre.

Posteriorment aquesta congregació va vendre la finca a l'empresa Just Hill SL, la qual, a través de l'aprovació d'un planejament urbanístic d'àmbit discontinu a la zona del Barri Centre, va promoure en conveni amb l'Ajuntament la possibilitat de la permuta de la finca de can Freixes.

La masia de Can Freixes és de titularitat municipal d'ençà que l'any 2003 s'adquirí per cessió a través del conveni urbanístic esmentat amb la propietat de la finca, un cop aquest fou aprovat.

LES CALDERES DE PERE BOTERO I EL TÈRBOL CRIM COMÈS A SANT JUST

Avui parlarem d'un tema un tant fantasmagòric i irreal, però que una part prou important del qual troba les seves arrels en un dels pobles de la nostra comarca: Sant Just Desvern, i en un execrable crim allà comès, un crim que mai va ser resolt, però que, tot i que com més endavant veurem, es va acabar purgant…

Diuen que la llegenda és la germana petita de la història, ja que tota llegenda té un punt de veritat, sovint embolcallada amb la fantasia que la gent li ha anat afegint a través dels anys, modificant-la, sense que al cap i a la fi es pugui acabar discernint on acaba el que és cert i on comença el que és inventat...

Tothom parla del fabulós viatge a l'Infern que va fer l'insigne Dante Alighieri acompanyat pel poeta clàssic Virgili, genialment recollit a la immortal "Divina Comedia", però no tothom ho fa del seu èmul català, Pere Porter, protagonista també d'un altre viatge no menys interessant a aquell mateix ignot inframón.

Pere Porter (també anomenat Portes, Portés, Boter o Botero) va ser un pagès que va néixer l'any 1571 a la maresmenca localitat de Tordera i que va morir l'any 1618, quan comptava 47 anys.

En el moment de començar aquesta història, la seva família passava per un període d'endeutament creixent. El seu pare, en una ocasió, hagué de comprar blat a un tal Just, de Tordera, que li va vendre a crèdit, obligant-lo a establir un debitori (una mena d'hipoteca) que ell o la seva família havien d'anar pagant regularment les successives quotes fins a tornar-li el valor del préstec augmentat amb un cert escreix.

El pare va anar pagant escrupolosament fins al final aquell deute, però el notari d'Hostalric Gelmar Bonsoms, amb qui havia tingut algunes desavinences, no en va deixar cap constància escrita d'aquell pagament, morint poc després sense aclarir aquell afer.

Per això la justícia, en considerar que aquell deute no havia estat satisfet, alguns anys més tard, va reclamar a Pere Porter el seu rescabalament, trobant-se aquest en la impossibilitat de justificar el pagament ja realitzat.

Intentant saldar-lo novament, Pere Porter va marxar cap a Maçanet de la Selva, on tenia la possibilitat d'aconseguir un préstec o de cobrar alguns deutes que li havien de permetre el pagament d'aquell deute injust al qual estava obligat.

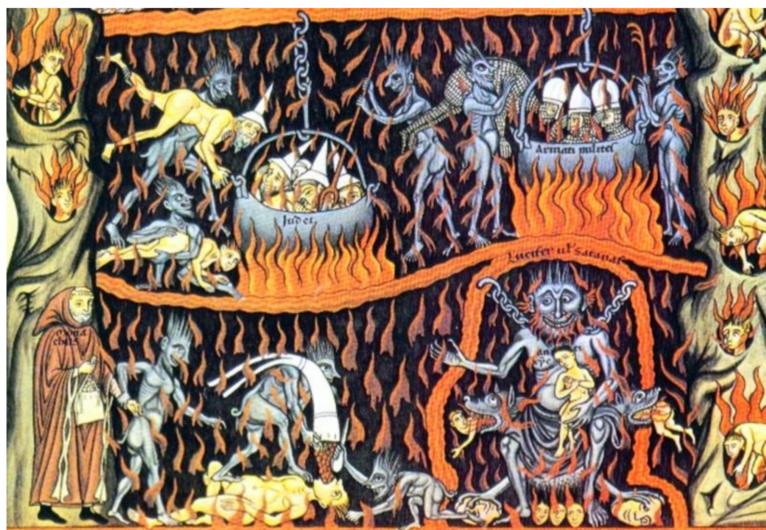
De camí, en passar per l'estany de Sils, va trobar un diable que es va oferir a acompanyar-lo fins a l'Infern, on li va assegurar que trobaria la solució del seu neguit, ja que allà podria parlar amb el notari i saber que se n'havia fet del document de cancel·lació.

La tradició de situar la porta de l'infern a l'estany de Sils s'explica a partir d'una discussió entre el diable i Sant Martí, que es barallaven per veure qui seria capaç de fer el salt més llarg. Per comprovar-ho, es llançaren des del Montseny. El diable va caure a

l'estany de Sils i hi obrí l'esvoranc per on es pot arribar a l'infern. Sant Martí, en canvi, va caure a l'altra banda de l'estany i deixà la seva petja marcada en una roca.

Efectivament, tot seguint la invitació del diable, en Pere Porter el va seguir fins a l'Infern, on diu que va entrar el dia 23 d'agost de 1608, i allà va poder trobar alguns coneguts de l'època, com aquell tal Just que havia venut el blat al seu pare, o també el difunt notari Gelmar Bonsoms, qui finalment li va indicar en quin lloc de casa seva tenia amagat el registre on constava que aquell enutjós deute havia estat pagat en el seu moment.

Durant la seva visita als dominis satànics, que va durar cinc setmanes, Pere Porter va tenir ocasió d'admirar les famoses calderes, que des de llavors s'anomenen "Calderes de Pere Botero", així com també va poder veure diversos personatges del seu temps que ja havien mort i que allà estaven purgant els mals que havien comès en vida.

L'Infern i les calderes de Pere Botero, segons el manuscrit "Hortus Deliciarum"

De tot allò que Pere Porter va veure en el seu extraordinari periple ha quedat constància escrita, ja que el seu relat de viva veu va ser fidelment recollit, fil per randa, pel capellà de Blanes, Mn. Joan Teixidor.

Tornat de la seva estada als Inferns, Pere Porter va poder recuperar les seves propietats i la seva credibilitat, participant a partir de llavors i en diverses ocasions en el Consell de la Vila de Tordera.

No gaire temps després de la seva tornada, Pere Porter va ser visitat per la Inquisició, declarant en presència del comissari del Sant Ofici i d'un frare de la vila de Blanes la veracitat del seu viatge a l'Infern. En acabar, els inquisidors li van prohibir parlar o escriure res sobre el seu viatge durant almenys dos segles, exigint-li, a més, que es retractés de tot el que havia dit.

Obedient, Pere Porter ho va fer, però tot i així va ser excomunicat, encara que més tard l'excomunió li seria aixecada, tal com consta en els documents de la Santa Inquisició que recullen el seu traspàs, en els quals s'indica clarament que *"A 7 de jener de 1618, morí lo vell Porter, excomunicat-retractio"*.

Malgrat els dos segles de silenci que van ser imposats, a partir de l'any 1621 ja van començar a circular còpies manuscrites del relat de les experiències viscudes per Pere Porter, entre les que encara es conserven hi ha una de l'any 1646 i una altra de l'any 1734 que es guarda a l'arxiu històric Fidel Fita d'Arenys de Mar.

Amb la difusió de l'impremta se'n van fer noves publicacions a l'abast de tothom, de les quals cal fer esment de les ja clàssiques edicions dels anys 1897, 1904 i 1906.

* * *

Be, de totes les vivències tingudes per Pere Porter en el decurs del seu viatge, pararem ara atenció en un passatge concret, ja que en ell ens parla d'un tèrbol afer criminal hagut aquí a la nostra comarca, concretament en el poble de Sant Just Desvern, i afinant més, relacionat amb la casa que aquí podeu veure emmarcada en vermell.

Un cas que, pel que es veu, va despertar molta expectació en el seu temps, almenys la suficient com per a que el nostre personatge la recollís en el seu escrit, però que, per les causes que siguin, no ha transcendit fins als nostres dies en el terreny de la nostra història local i comarcal:

Lletrats purgant les seves culpes a l'Infern.

En un moment determinat de la seva visita als Inferns, Pere Porter es va girar i va veure quatre persones que en aquells moments estaven sofrint grans turments per les maldats que havien comès en vida. Interessant-se per qui eren i què havien fet, va saber que tots ells havien estat rellevants personatges en l'administració de Justícia de la ciutat de Barcelona. Un d'ells havia estat el veguer, l'altre el seu assessor, el tercer, un notari de l'esmentat veguer, i el darrer, el procurador fiscal.

Tots ells es trobaven allà purgant la culpa d'haver manipulat a la seva comoditat la correcta marxa de la justícia en el fosc afer d'un espantós crim que havia estat comès uns quants anys abans en la persona de Jaume Carbonell, un pagès santjustenc el qual havia estat trobat mort en un bosc d'aquest poble quan el seu cadàver ja era menjat pels gossos.

No hi ha constància del perquè d'aquell crim, ni tampoc de qui havia pogut estar implicat, però un detall altament significatiu de la directa complicitat d'aquells prohoms de l'administració de justícia amb l'autor o autors materials del crim el podem trobar en el fet que les oportunes certificacions de defunció que ells, en l'exercici dels seus càrrecs, van emetre, van ser fetes DOS DIES ABANS QUE ES PRODUÏS LA MORT DE LA VÍCTIMA !!!!

Així podem entendre el perquè el nostre personatge havia trobat aquells magistrats barcelonins purgant culpes en tal lloc.

Pel que fa a la pobra víctima d'aquell sinistre crim hagut a Sant Just, tot ens porta a suposar que possiblement es tracta de Jaume Carbonell de la Plaça, amo de la masia que actualment coneixem per Can Madorellet i llavors ja un home d'una certa edat, al qual, com podeu veure, trobem esmentat com a cap de casa en el Fogatge de l'any 1515. Jaume Carbonell era fill de Pasqual Carbonell de la Plaça i de Genissa i estava casat des de l'any 1477 amb Violant Canyet, filla de Bernat Canyet i de Maria, amos de la masia coneguda actualment com a Can Roldan.

Tot i la mort violenta de Jaume Carbonell, la masia de Can Carbonell de la Plaça va continuar pertanyent a la seva família fins l'any 1676, en que, amb motiu del casament de la pubilla Maria Carbonell Gener amb el fadristern Pastor Modolell Rovira, aquesta nova nissaga, que li va donar el seu nom actual (ara es diu Can Madorellet), va passar a exercir la seva titularitat fins a èpoques recents.

I arribats a aquest punt…

Què hi ha de veritat i què de fantasia en tota aquesta història?

Acabem de veure com en aquest relat, i gairebé sense transició possible, es barregen unes dades històriques concretes que són perfectament contrastables, amb la més delirant de les fantasies...

I és que les llegendes tenen aquestes coses, i aquesta certament estrambòtica historia, com a llegenda que és, es manté en tot moment en un inestable equilibri a cavall dels imprecisos límits que separen la realitat del mite.

En quin moment acaba la realitat i comença la fabulació?

Penso que és millor deixar que cadascun de nosaltres estableixi els límits d'una o altra possibilitat d'acord amb allò que li dicti el seu propi criteri.

ELS POBLES D'AQUESTA RODALIA DURANT LA TERRIBLE PESTA NEGRA DE L'ANY 1651

Com segurament sabem tots, la Guerra dels Segadors, que havia començat l'any 1640 amb el Corpus de Sang, va acabar dotze anys després amb la caiguda de Barcelona en poder de les tropes espanyoles comanades pel marquès de Mortara i per Joan Josep d'Àustria, fill natural del rei d'Espanya Felip IV, després d'un setge que havia començat l'agost de 1651 i que va durar tot un any.

Aquell terrible any de1651 va ser fatídic per la gent d'aquestes terres. D'un cantó es trobaven plenament immersos en una guerra que estaven perdent, i de l'altre, per acabar-ho d'adobar, el dia 9 d'abril de 1651 es declarava oficialment el contagi a Barcelona de l'espantosa epidèmia de la Pesta Negra, un mal que havia arribat a aquests encontorns un cert temps abans procedent de les terres de l'Ebre i, en darrera instància, de València, punt per on havia entrat a la Península procedent d'Alger.

Tot i que va presentar alguns petits períodes de treva en els que podia semblar que aquella passa volia remetre, el cas és que l'epidèmia de Pesta Negra que va tenir lloc entre els anys 1648 i 1654 a Catalunya, va ser la plaga més terrible de la història moderna, només comparable a aquella altra que es va patir l'any 1318 i que havia matat la quarta part de la població mundial.

Un barceloní, el menestral assaonador Miquel Parets i Alaver, a qui aquella terrible malaltia li va arravatar la seva dona i tres fills, ens descriu com era d'angoixant la situació que llavors es vivia:

> *«Se'm morí la muller y un minyó que anava per los tretze anys y altre que tenia onze y una minyoneta de un any que ma muller criava, que són quatre persones. Totes se'm moriren en manco de un mes. Y també ma mare y un minyó de quatre anys foren encontrats y van curar, y tots aquests morts y malats foren governats en ma casa* [...] *Per los camins se trobaven moltes persones pobres que s'encontraven i caminaven tant com podien i, com no podien més, s'ajeien en un marge i allà pantejaven fins que morien, que encara que hi passàs ningú, tothom ne fugia, que ningú no s'hi gosava acostar a dir-li ninguna cosa ni donar-li res, que era un mal tan dolent que aportà molt poca caritat ab si, que no es pot dir que no tan solament la gent fugien i s'apartaven dels malalts, però també s'apartaven dels bons, que no es gosaven acostar los uns ab los altros per temor que no apartassen lo mal apegat ab la roba, a on s'apega tant…».*

L'Hospitalenc Eliseu dels Àngels, frare descalç, es va afegir al clergat de Santa Maria del Mar que cuidava les víctimes de la pesta:

> *«Viendo pues su mucha caridad que el año de 1651 avía en esta ciudad un fuego tan grande de peste, y que muchos se morían sin confessión ni comunión, le llegó al corazón, y así se ofreció con sumo gusto a dar la vida corporal a trueque que sus hermanos no perdiesen la espiritual y eterna* [...] *Al cabo de 15 días de este santo exercicio se halló mortalmente herido del contagio».*

També, el 29 de juny moria el germà donat del convent de Sant Josep de Barcelona **Joan de Santa Teresa Peregrí**, fill de Martorell, ***«sirviendo a los apestados de esta casa».***

Fins i tot el propi Francisco de Orozco-Ribera y Pereira, marquès de Mortara, cap de les tropes castellanes que atacaven Barcelona reconeixia que:

> *«...hauia enfermado alguna gente, creziendo el contagio, con mala sospecha de la enfermedad, dissimulando lo possible el darle su propio nombre, porque no le atenuase las reclutas del Exercito... ».*

L'abans esmentat Miquel Parets ho confirma:

> *«... mentres que lo siti de l'enemich estigué devant Barcelona, sempre la pesta estigué entre ells, en particular a la part de Sant Martí, aont tenien lo espital de dit mal, que se'ls morí molta gent y meresqueren molt bé, que com en Sant Martí y Sant Andreu hi havia tant de mal de entrar per les cases y saquejar-les».*

Els estralls de la pesta.

La localitat d'Esplugues també va patir l'assot de la pesta. L'historiador espluguí Mn. Esteve Carbonell ens en parla:

> *«La primera víctima fou a Cân Canyet (Cân Clota), on morí un home el dia 25 d'abril del 1651; altres vinguts ja empestats de Barcelona, moriren en altres cases en el dies 20 i 21 de juny del mateix any. Alguns moriren en unes coves o barraques construïdes a la muntanya de Puig d'Ossa (Sant Pere Màrtir), estenent-se l'epidèmia pel poble. Per tal d'evitar el contagi, els Jurats Gervasi Bofill i Joan Coll donaren algunes disposicions sanitàries i no permetien que fossin passats pel poble els difunts víctimes de la pesta, sinó enterrats prop de les mateixes coves o cases on vivien. Un fill de Pau Carbonell fou enterrat a l'hort de la pròpia casa; un noi de Baldiri Oliveras a un camp tocant a la casa, i així alguns altres habitants, també víctimes de la mateixa malura, foren sepultats prop mateix d'allí on morien».*

La pesta també va fer estralls a Vallvidrera. En poc més de dos anys, el seu rector, Mn. Pau Querol, va arribar a anotar trenta-vuit defuncions en el llibre d'Òbits parroquial, tenint en compte que per aquells anys les cases de Vallvidrera no eren més d'una

vintena. Una de les més castigades va ser Can Balasc, a les Planes, on van morir cinc persones d'una mateixa família.

A Sant Just, una petita parròquia que l'any 1650 només tenia 33 cases, el tràgic degoteig de víctimes mortals havia començat dues setmanes abans que a Esplugues...

La primera víctima mortal de la qual es té constància va tenir lloc el dia 10 d'abril de 1651, en la persona de Josep Santfeliu i Miró, solter i hereu de la masia que ara coneixem pel nom de Can Vilà (seu del club d'equitació Poni Club Catalunya), el qual, precisament per causa d'aquell contagi, no va poder ser sepultat al cementiri parroquial, havent-ho de fer en una feixa situada entre la casa i la riera, mentre la resta de la família quedava confinada en quarantena domiciliària.

Així ho va recollir el nostre rector d'aquell temps, Mn. Joan Bonells, en el corresponent llibre d'Òbits:

> *«fou enterrat en una feixa sota sa casa, perquè morí de pesta i se judica no ésser convenient enterrar-lo al fossar, per llevar la comunicació i perill d'encontrar-se altres,* [...] *ni se li feu bé per estar els seus sense poder comunicar amb ningú».*

Encara no havien passat dues setmanes d'aquell decès que ja se'n produïa un altre a la família, el de la seva germana, la qual morí el 30 d'abril i *també «fou enterrada allí junt a sa casa perquè morí de pesta (déu-nos guard)...».*

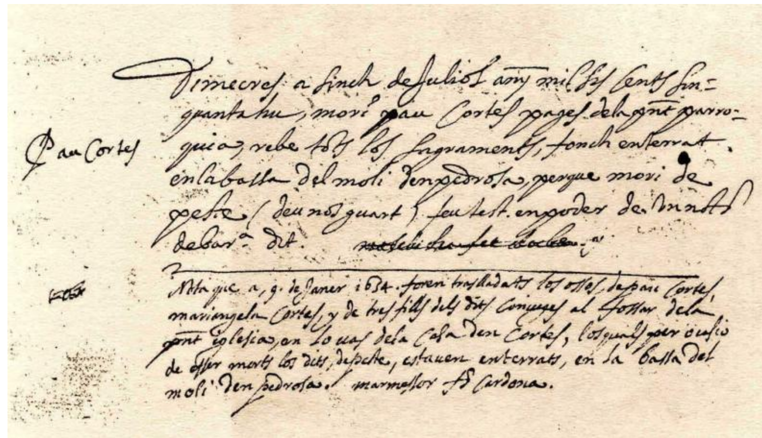
Com a conseqüència de la mort de Josep Santfeliu, la primogenitura va passar a la seva germana Elisabet, la qual s'havia casat feia cosa d'un any amb el papiolenc Jacint Vilar, del cognom del qual va acabar prenent el nom aquella casa.

Poc després, i en l'interval d'un mes, morien consecutivament i també de contagi, tres criatures filles de la família Massana, masovers de la coneguda finca (avui parc comarcal) de la Torreblanca, de la qual, en aquell temps, era propietari l'aristocràtic matrimoni format pel donzell Galceran de Dusai i Agullana i la seva muller Jerònima d'Aragall i Vilar, residents normalment a la seva casa palau del carrer de Montcada, a Barcelona.

El dia 10 de maig de 1651 moria a la masia actualment coneguda com Can Freixes un fill del que llavors era el seu propietari des de feia una cinquantena d'anys, el doctor en medicina Lluc Cabessa i Riber, ciutadà honrat de Barcelona i jurat del Consell de Cent.

Lluc Cabessa també va sucumbir a la pesta, i així trobem que en el corresponent llibre d'Òbits, tot i que no està enregistrada la seva defunció, podem constatar com apareixen recollides les misses i honres fúnebres que li van ser dedicades, la qual cosa ens permet suposar que ell possiblement moriria al seu domicili barceloní del carrer del Vidre, on sovint residia a causa de les seves activitats professionals i polítiques.

Les morts per contagi se seguien produint. El 5 de juliol de 1651 moria Pau Cortès i Solà, pagès, de 47 anys, fill d'Anton Cortès i d'Elionor Solà, amo de la Masia de Can Cortès.

Les morts dels membres de la familia Cortès, recollides als llibres d'òbits parroquials.

Tot i les rigoroses mesures de prevenció que usualment es feien, sorprenentment en Pau Cortès va poder rebre abans de morir assistència religiosa i fins i tot el concurs d'un notari per enregistrar les seves darreres voluntats. No obstant això, a l'hora de sepultar-lo, tampoc es va poder portar el seu cadàver al cementiri parroquial i va ser enterrat a la bassa del molí fariner (les restes del qual, magníficament restaurades, podem admirar al costat del poliesportiu municipal), ja que llavors aquell molí ja estava en desús. El rector Joan Bonells ens ho confirma:

> *«Dimecres a sinch de juliol any mil sis cents sinquanta hu, morí pau Cortes pages de la pnt parroquia, rebé tots los sagraments, fonch enterrat en la bassa del moli den pedrosa, perque mori de peste (deu nos guart) feu test. en poder de un notari de bar[a]».*

Una setmana més tard, el 12 de juliol de 1651, moria la seva muller, la santjustenca Maria Àngela Cardona i Sadurní, de 34 anys, filla del també santjustenc i batlle parroquial Joan Cardona i Oriol i de la beguetana Àngela Sadurní i Rovira.

També van caure, víctimes d'aquella terrible malaltia, tres dels seus fills, amb la qual cosa, aquella família va haver de suportar, de cop, la pèrdua de cinc dels seus membres. Tots ells van ser sepultats a l'esmentada bassa del molí fariner.

A poc a poc, la terrible epidèmia va anar remetent i progressivament es va poder tornar a la normalitat. Els morts, que en els moments àlgids havien estat sepultats en indrets apartats, lluny de la població, eren exhumats i duts a terra sagrada. Tal és el cas dels membres de la família Cortès, que van ser traslladats a instància de Francesc Joan Cardona i Sadurní, cunyat i marmessor testamentari del difunt Pau Cortès, com bé ens explica Mn Bonells:

> *«Nota que a 9 de janer de 1654 foren traslladats los ossos de Pau Cortès, Mariàngela Cortès y de tres fills dels dits cònjuges al fossar de la pnt iglésia, en lo vas de la Casa Cortès, los quals per ocasió de ser morts los dits de peste, estaven enterrats en la bassa del molí den Pedrosa. Marmessor Fc Cardona.».*

LA VOLADURA DE LA FORTIFICACIÓ DE LA PENYA DEL MORO

Amb la signatura del Tractat d'Utrecht l'abril de 1713, Felip V va ser reconegut com a rei de la corona castellana a canvi de la pèrdua de les possessions europees, que van restar a mans dels àustries, i de territoris com Gibraltar i Menorca, que van quedar en mans dels anglesos.

A Catalunya, després de dos dies de reunions, la Junta de Braços va decidir continuar lluitant contra els borbònics tot i ser plenament conscients de que s'havien quedat sols després de la retirada de les tropes aliades.

Sota les ordres de Restaino Cantelmo-Stuart i Brancia, duc de Pòpoli, l'exèrcit borbònic es preparà per atacar la capital, Barcelona.

Fragment del mur de la fortificació desprès com a conseqüència de la seva voladura.

El duc de Pòpoli no tenia encara pressa per començar el setge de Barcelona, tot i que ja havien arribat al seu camp vint batallons i altres vint esquadrons de tropes espanyoles provinents d'Extremadura.

La raó de la seva demora va ser, a més de la dificultat que suposava el transportar a Catalunya les municions i artilleria necessàries per a aquesta empresa, l'esperança de que els barcelonins, en veure's abandonats per les forces que els recolzaven, implorarien finalment la clemència de Felip V, tornant altre cop sota el seu domini.

Finalment, el dia 24 de juliol de 1713 l'exèrcit de les Dues Corones (Espanya i França) es va posar en marxa des de Martorell, població que havia ocupat el dia 19.

El dia 25 de juliol de 1713 feien acte de presència per l'Hospitalet onze esquadrons i algunes companyies de granaders de les tropes filipistes que constituïen l'avantguarda de l'exèrcit de prop de 20.000 homes amb què el duc de Pòpoli, cap de l'host atacant, comptava per sotmetre Barcelona.

Poc després ja es produïen les primeres topades amb els patriotes locals prop de Santa Maria de Gràcia, Sants i les Corts. El setge de Barcelona havia començat.

Poc abans d'enviar-lo a l'ofensiva sobre Catalunya, Felip V havia donat al duc de Pòpoli instruccions molt concretes sobre el tracte que calia donar a qualsevol tipus de fortificació militarment aprofitable que es trobés en territori català:

> «*Hareis arrasar qualquier lugar murado o castillo, obligareis al país a que abra caminos carreteros por todas partes, y particularmente en la montaña, para facilitar la marcha de las tropas y paso de la artillería*».

En compliment estricte d'aquestes ordres, la major part de fortaleses, grans o petites, que hi havia a Catalunya van sucumbir sota la piqueta borbònica.

La petita fortificació local existent al cim de la Penya del Moro no es va sostreure a l'acció destructiva dels invasors, i encara avui són clarament visibles els efectes d'una voladura feta amb pólvora. Tot i que no es conserven proves documentals sobre la data exacta en què aquesta es va fer, és sabut i comunament acceptat que la voladura de la fortificació de la Penya del Moro va tenir lloc durant la campanya sistemàtica de destrucció de les fortificacions catalanes duta a terme per voluntat de Felip V.

UNA ACCIÓ DELS PARTISANS DE LA COMARCA DURANT EL SETGE DE 1714.

Situem-nos a les acaballes de la desastrosa Guerra de Secessió, que tan nefastes conseqüències va tenir.

Una de les unitats que formaven part de les tropes borbòniques que van assetjar Barcelona durant el terrible setge de 1713 a 1714 era el regiment de cavalleria que duia el nom de “Rosellón Nuevo”.

Aquest regiment, autèntica unitat d’elit dins de les forces atacants, era de creació relativament recent, ja que s’havia constituït el 24 d’abril de 1703, passant poc després, l’1 de juny del mateix any, la seva primera revista. Tal com s’estilava a l’època, el “Rosellón Nuevo” estava format per 12 companyies de 30 genets cadascuna, la qual cosa suposava una força total de 360 homes.

Oficial i soldat del regiment “Rosellón Nuevo”

Des del 6 de gener de 1707, el seu cap era el coronel Juan de Cereceda y Carrascosa, un “hidalgo” de Villares del Saz (Conca) de 48 anys, cavaller de l’orde de Calatrava, que era conegut en els medis militars de l’època amb els sobrenoms d’“El de los Rebatos” i “El Centauro de la Mancha” .

Des de l’inici de la guerra de Successió, les accions en les que aquesta unitat va intervenir havien esdevingut memorables. Així, el 29 de març de 1707, i amb només dues companyies del seu regiment, el coronel Cereceda havia aconseguit capturar prop d'Alacant tot un regiment d'infanteria comanat per François de la Rochefocault, marquès de Montendre. Tot just un mes després, a la batalla d'Almansa (25 d’abril de 1707), van contribuir a aniquilar en combat un altre regiment aliat format per hugonots francesos que lluitaven al servei de la Reina Ana d’Anglaterra i que estaven dirigits pel cap camisard Jean Cavalier, el qual amb prou feines va poder escapar malferit. El 31 d’octubre de 1707, prop de Lleida, derrotaren i van fer fugir sis esquadrons del 8è regiment de cavalleria austríaca que dirigia el comte Antonio di Sormani, i que els triplicaven en nombre i força. També havien intervingut d’una manera molt destacada a les batalles d’Almenara (27 de juliol de 1710), Monte de Torrero-Saragossa (28 d’agost de 1710) i Brihuega-Villaviciosa (8 al 10 de desembre de 1710).

Durant el setge de Barcelona, el campament del regiment "Rosellón Nuevo" estava situat en el centre de l'hipotètic triangle que venen a formar els nuclis de Les Corts, Sants i Collblanc, tot just en el sector on actualment es troba la moderna parròquia cortsenca de Santa Tecla, al costat del punt en el que ara s'entrecreuen la Gran Vía de Carles III i l'Avinguda de Madrid. Al seu flanc dret estaven acampats els genets del regiment de Santiago, i a l'esquerra ho feien els 300 homes que integraven el regiment de cavalleria que comanava el coronel Orive, també veterà de la batalla de Saragossa. Davant seu, a l'alçada de les cases de Sants, ja es trobava el cordó amb les línies fortificades dels assetjants, i a l'altra banda s'estenia la terra de ningú, batuda per l'artilleria d'ambdós bàndols.

La vall de Sant Just amb la Coscollera i el Coll de les Torres.

En una època en que les estructures normals d'intendència deixaven un tant que desitjar, era relativament freqüent el fet de que moltes unitats tinguessin cura de procurar-se i administrar el seus propis recursos, especialment pel que fa a les vitualles. Per tal de subvenir l'alimentació dels seus homes, el coronel Juan de Cereceda disposava, entre d'altres medis de suport, d'un ramat format per gairebé un miler de caps de bocs castrats, el qual el tenia pasturant a la rereguarda, a les muntanyes de Collserola, retirat de la línia del front.

Cap a finals de desembre de 1713, aquell ramat es trobava a la zona de muntanya on conflueïen els termes de Sant Just Desvern, Vallvidrera i Santa Creu d'Olorda, a la collada que es coneix amb el nom de Coll de les Torres, situada entre els turons de Merlès i de la Coscollera i que separa en aquell punt la vall de Sant Just de la de Valldonzella.

Coneixedors de l'existència d'aquesta font d'aprovisionament dels borbònics, i sent conscients de l'extrema penúria que estava patint l'assetjada ciutat de Barcelona, alguns dels caps de casa propers a la zona on pasturava aquell ramat van veure la possibilitat d'intervenir-hi, tot aprofitant els seus profunds coneixements del terreny que trepitjaven.

Un dels principals protagonistes d'aquella conxorxa va ser Jacint Fatjó, originari de Cerdanyola, que des de feia 34 anys i arran del seu casament amb Teresa Parellada, pubilla de Can Parellada, havia passat a ser cap de casa d'aquella masia santjustenca que, des que ell hi va entrar i fins als nostres dies, duu el nom de can Fatjó.

També hi intervingueren els seus dos fills, Gabriel i Francesc Fatjó Parellada, així com també el seu sogre, Gabriel Parellada Ramoneda, que encara vivia amb ells.

Altres santjustencs que hi van participar en aquella acció foren Francesc Padrosa, cap de casa de la masia de Can Padrosa, situada a la solana de la vall de Sant Just, i Pere Cuyàs, amo de Can Cuyàs, masia santjustenca situada pràcticament a la partió amb el terme de Vallvidrera, on abans havia estat ubicat el convent de Sant Joan de l'Erm, la capella del qual, llavors encara es conservava. Un dels seus fills, Bartomeu Cuyàs Modolell, que després d'aquests fets hagué de marxar a viure a Valldoreix, va morir tot just tres mesos i mig després a mans dels borbònics, juntament amb Felicià Carbonell, un veí d'aquella localitat.

Com hem pogut veure anteriorment, un dels implicats, Gabriel Fatjó i Parellada, havia estat jurat del comú de Sant Just durant el període comprès entre maig de 1712 i juny de 1713. No va ser aquest l'únic cas de participació dels integrants santjustencs d'aquest escamot en els afers municipals: el seu avi matern, Gabriel Parellada, també havia exercit aquest càrrec en els períodes de juny de 1700 a maig de 1701 i de maig de 1703 a maig de 1704. També Francesc Padrosa havia estat jurat des de juny de 1702 a maig de 1703 i de juny de 1706 ajuny de 1707.

Un altre dels participants en aquella trama, i potser el seu principal instigador, va ser Josep Busquets i Xammar, hereu de la masia de Can Busquets, del terme municipal de Vallvidrera i parròquia de Valldoreix, cosí en segon grau dels Fatjó, i nebot alhora del coronel de l'Exèrcit de Catalunya Francesc Busquets i Pujol, comandant del Regiment d'Infanteria número 8 sota les ordres del Comandant en Cap de l'Exèrcit de l'Exterior, Antoni Desvalls i de Vergós, marquès de Poal.

Altres implicats en aquella acció van ser els llebrencs Bartomeu Castellví i Jaume Balasc, amo de Can Balasc de Vallvidrera i emparentat amb els Fatjó a través de la seva muller, la santcugatenca Paula Margenat i Fatjó, i els caps de casa del terme de Santa Creu d'Olorda Joan Serra, de Can Serra, casa de pagès situada pràcticament al costat de l'església parroquial de Santa Creu, i Pau Amigó amo de la masia de Can Amigó del Baluard i germà de Josep Amigó, masover de Can Tudó (actualment Can Ginestar), a Sant Just Desvern.

La nit del 27 al 28 de desembre de 1713, aquest grup d'homes, que com acabem de veure eren tots de la zona i majoritàriament santjustencs, es va dirigir al lloc on pasturava el ramat, del que tot seguit se'n va apoderar, segurament després d'haver reduït els possibles pastors que el vigilaven. Poc després, i dins d'aquella mateixa nit, l'escamot de partisans va travessar les línies borbòniques amb el ramat que acabaven de capturar, tot esquivant els nombrosos centinelles que vigilaven els camins, i van dur les 992 bèsties que el formaven a través de la terra de ningú fins arribar a les línies dels barcelonins, deixant-lo finalment als vessants de la muntanya de Montjuïc, emparat per l'abast de l'artilleria catalana.

El Consell de Cent barceloní, principal beneficiat per aquesta proesa, la recollia en el seu dietari de la següent manera:

> *"DIJOUS, a XXVIII de dit.- En aquest dia, entraren en la present Ciutat noucents o mil crestats que uns partisans anaren a pèndrer en Santa Creu de*

> *l'Orde la nit antes, y pujaren per Montjuich, los quals la Ciutat compta per lo abast de ella."*

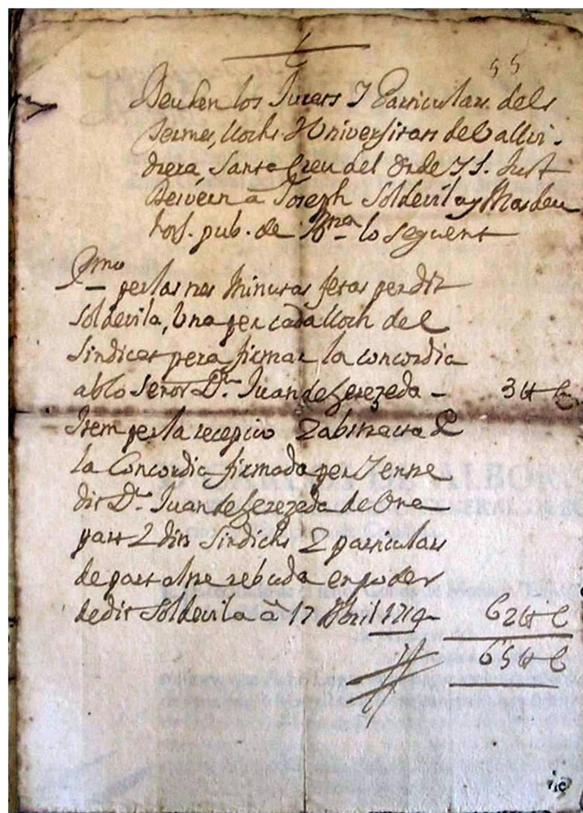
L'audàcia d'aquest imprevist cop de mà enfurismà en gran manera els filipistes, en especial el coronel Juan de Cereceda, que veia com amb aquesta acció la seva tropa d'elit havia estat burlada per uns simples paisans que els havien fet quedar en ridícul, tant als ulls de l'enemic com dels seus propis companys d'armes.

S'imposava contestar amb una represàlia com més immediata i sagnant, millor.

Aquell mateix migdia, tres cossos de cavalleria van sortir per altres tants punts del cordó dels assetjants en aquella venjativa operació de càstig. Les víctimes, en aquest cas, serien uns pobres pastors que es trobaven a la terra de ningú, confiats en la seva condició de paisans no combatents, i que estaven apeixint alguns caps de bestiar propietat de l'hospital de la Santa Creu.

Segons la premsa local del moment, durant la represàlia sobre aquella "porción de personas indefensas" es va arribar a fer, entre morts i malferits, un total de 22 víctimes, i tot per a aconseguir arravatar-los alguns ases i divuit cabres.

La sang d'aquella pobre gent apaivagà momentàniament la seva còlera, pel que fa a l'afront que havien sofert, però el tema del rescabalament d'aquell robatori no va caure en l'oblit, el ramat sostret estava valorat en 4.394 peces de vuit, i calia recuperar com fos aquell import.

55

Deuhen los Jurats y Particulars dels termes, llochs y Universitats de Vallvidrera, Santa Creu del Orde y S. Just Desvern a Joseph Soldevila y Marden not. pub. de Bna. lo seguent

Primo per las nes minutas feras perdit Soldevila, una per cada lloch del Sindicat pera firmar la concordia ab lo Señor D. Juan de Zerezeda — 34 ll.

Item per la recepcio y abitracio de la Concordia firmada per lo Senyor dit D. Juan de Zerezeda de una part y los dits Sindichs y particulars de part altre rebuda en poder de dit Soldevila a 17 Abril 1719 — 624 ll.

656 ll.

La minuta del notari Soldevila.

Atès que el ramat havia estat capturat en els termes de Sant Just, Vallvidrera i Santa Creu d'Olorda, i que, a més, els autors, la identitat dels quals ja es començava a suposar, pertanyien a aquestes localitats, el duc de Pòpoli, a instància de Juan de Cereceda, va ordenar que aquell import fos satisfet per les universitats de tots tres pobles. A més, la limitada solvència d'aquells sospitosos així ho aconsellava.

Els representants dels tres comuns afectats van acudir sense èxit davant del destacat botifler Josep d'Alós i de Ferrer, catedràtic de dret civil a la Universitat de Barcelona que havia fugit de la ciutat el 1705 quan els austriacistes li van saquejar la casa de Barcelona i també li cremaren una altra que tenia a Sarrià. Josep d'Alós tornava ara amb les tropes borbòniques en qualitat d'assessor de l'estat major de l'exèrcit filipista.

No hi hagué res a fer i es ratificà la forma de satisfer el valor del ramat de la manera en que havia ordenat el duc de Pòpoli. A més, mentrestant, els autors d'aquell fet ja havien estat identificats i engarjolats, i ja s'havien formalitzat els oportuns procediments civil i criminal contra en Busquets i els tres Fatjó.

Pressionats pel coronel Cereceda, que exigia l'immediat rescabalament de la pèrdua econòmica soferta, els jurats de tots tres pobles van haver d'acceptar i signar les lleonines concòrdies que els van ser presentades pel seu creditor a través del notari de Barcelona Josep de Soldevila i Masdeu, Ciutadà Honrat de Barcelona des del 17 de febrer de 1710 per privilevi atorgat per Felip V.

Soldevila obtindria l'any següent el càrrec de receptor i administrador general del paper timbrat, i més tard, a través del matrimoni entre la seva filla Liberata amb Francesc d'Alós i Rius, fill de Josep d'Alós i de Ferrer, acabaria entroncant amb aquesta poderosa família de botiflers.

El pagament de la quantitat imposada es distribuí d'aquesta manera: Vallvidrera, 878 peces de vuit, 2 sous i 4 diners; Sant Just Desvern i Santa Creu d'Olorda, 1.757 peces de vuit, 16 sous i 10 diners cadascuna. A més, els honoraris notarials i demés despeses van haver de sortir dels eraris de tots tres municipis.

Dos dies després, el 19 d'abril de 1714, els tres comuns acabaven comprometent-se a pagar l'import que s'havia estipulat a canvi de l'anul·lació dels procediments que s'havien instruït contra els quatre encausats, i amb aquesta finalitat van establir sengles repartiments proporcionals entre els seus respectius veïns.

Com que algunes cases no disposaven dels diners en efectiu, establiren censals. A Sant Just no tenim notícia més que d'un censal creat per Francesc Cortès, batlle del poble, i Gabriel Fatjó, un dels acusats, a favor d'Esteve Bosc, pagès de Sant Boi, per un preu de 560 lliures i una pensió de 28 lliures pagadores l'11 de juny de 1714.

Com veieu, l'acció repressiva de l'enemic, tot i ser molt dura, va ser, incomprensiblement, bastant més lleu del que en principi es podia haver esperat, ja que els nostres herois ben bé s'hi podien haver deixat la pell.

És aquesta una circumstància de la qual tots ens podem alegrar. La història té aquestes coses!

EMPRESONAT PELS UNS I PELS ALTRES: LES TRIBULACIONS DEL MEU AVI VUITÈ DURANT LA GUERRA DE SUCCESSIÓ

Aquesta petita historia d'avui va tenir lloc aquí a la comarca, en una època de fortíssim trasbals que va marcar profundament la història futura de la nostra terra. Com en tots aquests relats, no entraré gaire en detalls sobre els grans fets, els que omplen les planes dels llibres d'història, sinó que em centraré en la manera en que aquests fets van afectar a la població normal i corrent, a gent com nosaltres.

En aquest cas, com podreu veure, els protagonistes d'aquesta historia van ser uns avantpassats meus per línea materna.

Situem-nos per un moment a la baixllobregatina localitat de Begues quan tot just s'acabava de superar la primera dècada del segle XVIII, un petit poble eminentment agrícola, de poc més de 160 habitants, penjat al capdamunt del desèrtic massís del Garraf, i que juntament amb Castelldefels, Gavà, Viladecans i Sant Climent formava part de la baronia d'Eramprunyà, els titulars de la qual, en règim de proindivís, eren en aquells moments els nobles Francesc de Bournonville i Perapertusa i Francesc de Copons i Grimau.

Ruïnes del Mas Traval, a Begues.

El meu avi vuitè, Josep Petit del Mas Traval i Mata de Garriga (Begues, 1662 – 1714), fill del també beguetà Jaume Petit del Mas Traval i Valls i de Francesca Mata de Garriga i Batlle, natural de Pierola, era membre de l'extensa família dels Petit, un grup familiar de possible origen occità que estava establert a la zona des de finals dels segle XIV o començaments del XV, estant en aquells moments al front de diversos masos del terme de Begues.

Josep Petit, que l'any 1713 tenia 51 anys i era el cap de casa del Mas Traval, havia estat feliçment casat durant 30 anys amb la també beguetana Agnés Romagosa i Sala, amb la qual va tenir 10 fills, però des de l'any 1706 era vidu.

Aquesta masia, el mas Traval, que actualment està en ruïnes, va estar habitada fins a mitjan segle XX i era llavors propietat de la família Petit des de feia dos segles, quan Joan Petit del Puigvoltor (una altra masia beguetana) la va comprar l'any 1512 als seus anteriors propietaris Joan i Montserrat, Ferret, pare i fill.

Des de llavors els Petit l'havien anat transmetent per herència de pares a fills:

- L’any 1544 Joan Petit del Puigvoltor la transmeté al seu fill Jaume Petit del Mas Traval.

- El 1562 l’heretà el seu fill Bartomeu Petit del Mas Traval i Boter.

- El 1621, Jaume Petit del Mas Traval i Valls.

- I el 1673 el nostre protagonista, Josep Petit del Mas Traval I Mata de Garriga, que en aquell temps exercia el càrrec de batlle per compte dels anteriorment esmentats barons d’Eramprunyà.

Com tots sabem, la signatura, aquell any, del tractat d’Utrecht havia posat fi en els escenaris europeus a la guerra de Successió a la corona d’Espanya entre els bàndols borbònic i austriacista.

En el marc d’aquell tractat també s’havia signat el Conveni per a l'evacuació de Catalunya i l'armistici d'Itàlia, que establia el procés de retirada dels 20.000 integrants de les tropes austríaques que encara combatien en el Principat de Catalunya.

La decisió de la Junta de Braços.

Els detalls pràctics d’aplicació d’aquell conveni es van ultimar a l’Hospitalet el 22 de juny de 1713 i mentre els darrers soldats austríacs de Barcelona eren embarcats en naus angleses, la Junta de Braços convocada per la Generalitat, presidida pel seu conseller en cap Manuel Flix i Ferreró, va optar per la resistència a ultrança dels catalans. La lluita a casa nostra continuaria.

Amb la intenció d’acabar amb aquella resistència, l’anomenat Exèrcit de les Dues Corones (França i Espanya) va arribar el 19 de juliol a Martorell, disposat a iniciar el setge de la capital catalana, setge que començaria el 25 de juliol. Al seu front anava Restaino Cantelmo-Stuart i Brancia, duc de Pòpoli, del qual podem veure el seu segell i la seva signatura autògrafa en aquest document que es conserva a l’arxiu de Sant Just Desvern.

A Begues, però, tot i que els barons d’Eramprunyà eren obertament partidaris de Felip V (per tal motiu els austriacistes li havien confiscat a Bournonville la seva meitat de la baronia l’any 1712 i a Copons li van fer el mateix el 1713), la població, al igual que passava en altres localitats veïnes com Castelldefels o Gavà, simpatitzava majoritàriament amb el posicionament defensat des de la Generalitat.

Era un temps (i encara avui, també) en que, tal com ens ho mostra aquesta caricatura de l'època, tots els restants estaments socials, independentment del seu posicionament polític, descansaven damunt de les classes treballadores (en aquest cas, els pagesos), i en tal sentit hi ha constància documental de l'aportació tant econòmica com en espècie de la pagesia beguetana a les forces catalanes durant els anys 1709, 1711, 1712 i 1713.

A partir de l'establiment del setge de Barcelona per part dels exèrcits que donaven suport a Felip Vè (setge que com tots sabem acabaria el fatídic 11 de setembre de 1714), van ser aquests, els borbònics, els que s'emportarien les aportacions dels beguetans

Tot i que aquell territori estava ocupat per l'enemic, pel massís del Garraf es movien forces catalanes en peu de guerra, tal és el cas del regiment de cavalleria de Sant Jaume que manava el capità Joan Francesc Armiges, que d'acord amb el marquès de Poal, durant la primavera de 1714 va anar reclutant homes per Corbera, Sant Climent i altres pobles de la baronia d'Eramprunyà per tal de conquerir els ports de Sitges i Vilanova.

És en aquest context que el 14 de maig de 1714 una partida de voluntaris de Corbera es va presentar a Begues per tal d'aconseguir homes i sobre tot diners, adreçant se a Josep Petit el qual, com a batlle que era, els va manifestar que per causa de les exaccions a que els sotmetien els borbònics les arques del poble estaven exhaurides i no podia satisfer allò què el demanaven.

Un escamot a cavall

Llavors els membres d'aquell escamot, contrariats i actuant a la desesperada, el van agafar pres, tot i que per idees es podia considerar que era "dels seus".

Els seus captors se'l van endur detingut i el van tancar al castell de Corbera, exigint al comú de Begues la quantitat de 4 dobles d'or (unces de vuit escuts, amb un valor equivalent al de 16 duros o rals de vuit) com a rescat. Aquest Castell de Corbera, en finalitzar la guerra, seria fet enderrocar pels borbònics.

En saber d'aquell segrest, els beguetans, i especialment la seva família, van quedar commocionats. Era un import molt alt que difícilment podrien aconseguir, i encara menys dels fons públics, esquilmats pels borbònics.

Per sort, el seu cunyat i amic Jaume, germà d'Agnés, la seva muller, va intervenir.

Aquest nou personatge, Jaume, també és avantpassat meu i avi vuitè, com l'anterior. És el que passava en els pobles petits, que hi havia una forta endogàmia i gairebé tots eren

parents els uns dels altres. Resulta impossible trobar cap de les famílies antigues de Begues que no tingui enllaços amb alguna de les múltiples branques dels Petit. .

Jaume Romagosa i Sala, cap de casa de Can Romagosa de la Plaça (que aquí la teniu en una imatge actual), era el fill gran i hereu del meu avi novè Josep Romagosa i Llopart, antic batlle de Begues, el qual, en la seva època també havia tingut una existència políticament moguda, ja que per causa d'haver estat un dels capdavanters rebels durant la passada revolta dels Barretines (1687-1689), va ser exclòs del perdó general concedit l'any 1690 en sufocar-se aquella rebel·lió, i va haver de viure amagat durant bastant temps.

Per tal motiu, el seu fill Jaume Romagosa va haver d'exercir de cap de casa molt abans de la mort del seu pare, esdevinguda l'any 1695.

Tancat a la garjola

Jaume Romagosa, veient que aquella quantitat exigida pels segrestadors del seu cunyat no podia sortir de cap altre lloc que no fos del seu propi peculi particular, va posar de la seva butxaca aquelles quatre dobles que els eren exigides, i amb elles va pagar el dia 27 de maig el rescat necessàries pel rescat del seu cunyat, el qual va poder reintegrar-se tot seguit al seu entorn familiar.

La Guerra de Successió s'apropava a la seva fi. L'11 de setembre de 1714 les forces de l'exèrcit de les dues corones assaltaven Barcelona i no gaire temps més tard d'aquella victòria dictarien el Decret de Nova Planta que vindria a anorrear qualsevol forma d'autogovern català.

Amb el país ocupat per les tropes francoespanyoles els soferts beguetans van continuar sent objecte de noves i continuades exaccions: Aquesta vegada es tractava de les anomenades quinzenades, destinades a mantenir les tropes borbòniques d'ocupació. A la imatge podeu veure un dels rebuts d'aquell impost que es conserva a l'arxiu de Sant Just Desvern.

Josep Petit, encara en el seu paper de Batlle al front d'un poble amb les arques pràcticament buides, va manifestar el seu desacord amb aquella nova maniobra d'ofec impossible d'acomplir, per la qual cosa va tornar a ser engarjolat, i aquesta vegada pels altres, els vencedors de la guerra.

Al poc d'haver estat alliberat, i probablement com a conseqüència d'aquest segon empresonament, la salut de Josep Petit del Mas Traval, que ja era un home relativament

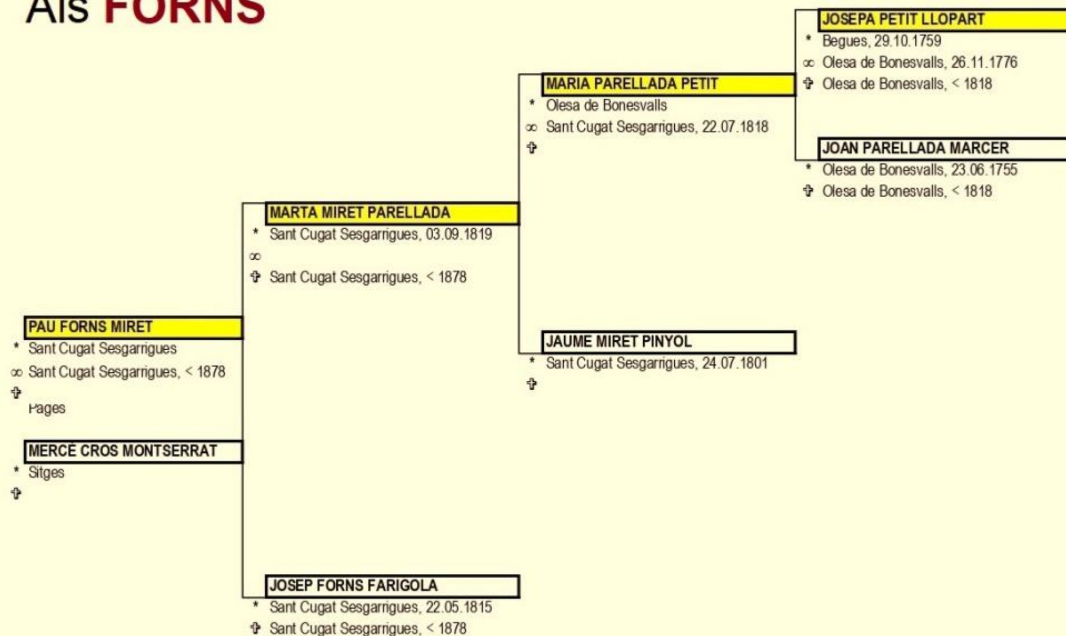
gran, es va acabar ressentint, passant a millor vida el 16 d'octubre de 1714, quan amb prou feines feia un mes que havia acabat la guerra.

* * *

A la mort de Josep Petit, el va succeir com a cap d'aquella família el seu hereu Ramon Petit del Mas Traval i Romagosa, que es va casar amb Maria Anna Pujades Dolcet, de Piera.

La seva neta, Josepa Petit Llopart, es va casar amb Joan Parellada Marcer, d'Olesa de Bonesvalls, extingint-se així el cognom Petit en el meu llinatge.

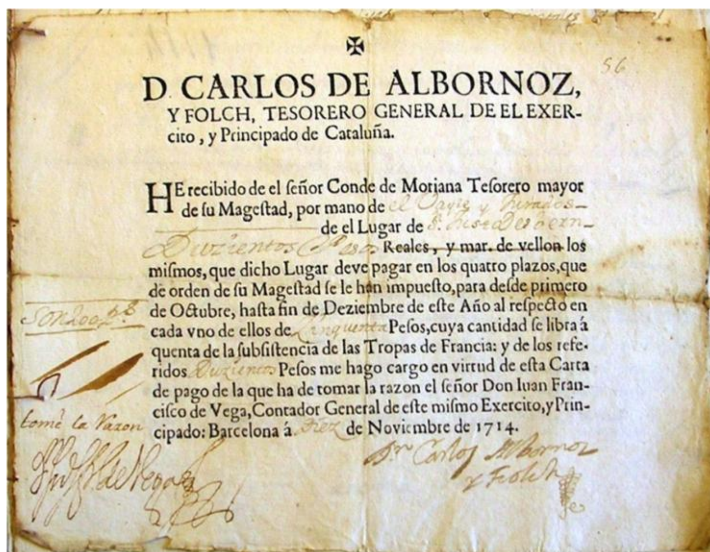
D'igual manera, els Miret de Sant Cugat Sesgarrigues van desplaçar més tard els Parellada, entrant després en el seu lloc el llinatge Forns, dels quals he heretat el meu quart cognom, segon de la meva mare.

1716: ELS SANTJUSTENCS I L'ARROGANT PREPOTÈNCIA DELS VENCEDORS

Com tots sabem, després d'un setge que va durar 14 mesos, l'11 de setembre de 1714 les tropes borbòniques atacants van expugnar finalment la ciutat de Barcelona, aconseguint la seva capitulació en una de les més flagrants victòries pírriques de la nostra història.

Un cop acabada la Guerra de Successió, la transformació en un exèrcit permanent d'ocupació d'una gran part de les forces que fins feia poc havien estat els atacants, feia impossible l'eliminació de les càrregues destinades a hostatjar, mantenir i remunerar aquells contingents, que havien estat establertes l'any 1713 pel filipista José Patiño i Rosales, que a partir d'aquell moment seria un dels principals artífexs del Decret de Nova Planta i també impulsor del Catastre.

D. CARLOS DE ALBORNOZ, Y FOLCH, TESORERO GENERAL DE EL EXERCITO, y Principado de Cataluña.

HE recibido de el señor Conde de Moriana Tesorero mayor de su Magestad, por mano de [illegible] de el Lugar de [illegible] Duzientos [illegible] Reales, y mar. de vellon los mismos, que dicho Lugar deve pagar en los quatro plazos, que de orden de su Magestad se le hán impuesto, para desde primero de Octubre, hasta fin de Deziembre de este Año al respecto en cada vno de ellos de Cinquenta Pesos, cuya cantidad se libra á quenta de la subsistencia de las Tropas de Francia: y de los referidos Duzientos Pesos me hago cargo en virtud de esta Carta de pago de la que ha de tomar la razon el señor Don Iuan Francisco de Vega, Contador General de este mismo Exercito, y Principado: Barcelona á [illegible] de Noviembre de 1714.

Tomé la razon

Exaccions imposades pels vencedors.

Tot i la obligatorietat d'aquest impost creat per sufragar una despesa de cap manera desitjada pels naturals del país, la seva estricta aplicació no pressuposava d'antuvi grans conflictes: Cada localitat havia de satisfer mensualment la quantitat que li havia estat assignada, i en cas d'haver d'hostatjar tropes només estaven obligats a procurar cobert, llenya i llit a cada soldat i mitja arrova de palla a cada cavalleria, en el ben entès que el seu valor els seria descomptat de la següent quota.

A l'hora de la veritat, el tracte que les tropes d'ocupació dispensaven a la població quedava generalment molt allunyat del grau mínim de respecte i consideració que hom pogués desitjar. Molts són els casos de tractaments desagradables o fins i tot violents dispensats pels soldats als veïns de nombroses localitats catalanes.

A Sant Just Desvern, per sort, no hi havia tropes hostatjades. Tot i així, però, aquesta població no es va lliurar d'haver d'aportar respectables quantitats de diners, desproporcionades en comparació a la seva migrada economia local, per tal de contribuir a la subsistència de les tropes d'ocupació.

Tal és el cas de la contribució que per mandat reial es va haver de satisfer l'any 1714 com aportació a les despeses de manteniment de les tropes franceses, i que totalitzava dos cents pesos, a pagar en quatre terminis trimestrals de cinquanta pesos.

A més d'aquestes càrregues pecuniàries, tampoc es van lliurar de patir abusos i vexacions per part de les tropes d'ocupació, especialment de les unitats de cavalleria que estaven de guarnició a Barcelona, les quals van veure en tots els pobles d'aquesta rodalia una bona font d'aprovisionament de la palla que els era necessària per les seves cavalcadures. De tal manera que va acabar sent una cosa relativament freqüent l'arribada d'escamots de soldats, molts cops manats pels seus mateixos oficials, per aprovisionar-se de grat o per força d'aquella palla, cosa que a més, i segons es dedueix per la subsegüent reclamació dels santjustencs, acostumaven a fer sense tenir-hi gaires miraments, malbaratant-ne una part més que considerable.

De la mateixa manera que un parell d'anys abans havia estat el rector qui havia acudit al cap de l'exèrcit borbònic demanant que aturés els excessos que estaven cometent les tropes sobre la població, ara van ser els jurats els que es van veure obligats a fer-ho, aquest cop davant de José Patiño, en la seva doble qualitat d'intendent general de l'exèrcit i de president de la Junta Superior de Gobierno y Justicia establerta per les noves autoritats borbòniques.

L'intendent José Patiño y Rosales

Encara que assistits per la raó, la qual cosa no se'ls podia negar, la resposta que meresqueren el santjustencs és prou simptomàtica del caràcter que en aquella època podien tenir les relacions entre aquestes noves autoritats i una població a la que consideraven majoritàriament sotmesa però no guanyada.

La resposta rebuda, tot i que possiblement hagués estat d'esperar, els va deixar esbalaïts d'estupor:

A través del comptador de l'exèrcit José Antonio de León y Luna, l'intendent Patiño els informava que la primera cosa que els calia fer abans d'emprendre cap mena de reclamació, era aplegar una provisió de cinc-cents quintars de palla (uns vint-mil vuit-cents kilos) i portar-la a les seves expenses fins al magatzem de palla de Barcelona, que estava establert al Saló del Tinell, ja que en cas de no fer-ho així, no seria atesa cap de les possibles queixes que en endavant els santjustencs els poguessin fer per aquest motiu. Un cop realitzat tal lliurament els soldats ja no els molestarien més, i en cas que ho seguissin fent, llavors si que ja podrien ser denunciats.

És a dir, que si es volien lliurar d'aquells saqueigs indiscriminats que patien, el que havien de fer era retre prèviament un dipòsit que fos el suficientment gran com per a fer innecessàries aquelles incursions de les quals es queixaven.

Així resava literalment el document que van rebre els atònits jurats santjustencs, i que es conserva a l'Arxiu Històric de Sant Just Desvern (M'enorgulleix dir-vos que aquest document el va descobrir la Coral, la meva dona, en el decurs d'una investigació de caràcter històric que fa uns anys estava duent a terme):

> *"+ DON IOSEPH PATIÑO, CAVALLERO DE LA ORDEN DE ALCAN-tara del Consejo de su Mag*[estad]. *en el Real de las Ordenes, è Inte*[n]*dente General del Exercito, y Principado de Cataluña, &c.*
> *Respecto de las extorsiones que padeze el Lugar de s[a]n Justo Dasbert con el motivo de pasar la Cavalleria de esta guarniz*[io]*n a buscar la paja en su termino, y de lo q*[ue] *mediante sus desordenes se desperdicia de este genero. Se ordena y manda a las Justizias conduzcan con los vagajes de el d*[ic]*ho lugar desde luego quinientos quintales de paja indispensablemente assí por redundar en su beneficio como por q*[ue] *de lo contrario no seran oydas las quexas de las vejaziones q*[ue] *por este motivo se le hizieren en adelante pues solo en casso de ser omisos en la observanzia y cumplimiento de lo expresado padeceran las execuciones de las mismas tropas advirtiendoles deveran tomar Recivo del Guarda Almazen de la porzion q*[ue] *se les señala para su descargo y q*[ue] *no deveran permitir q*[ue] *en su termino se tome paja alguna por los vagajes q*[ue] *con pretexto de ser de ofizia*[les] *van a buscarla aprehendiendo y dando parte o subcediere quererla tomar con Violenzia. Dada en Barzelona a veinte y nueve de junio de Mill Setezientos y quinze =*
> *Joseph Patino*
> *Por Man*[dat]*o de su se*[ño]*ria*
> *Dn Joseph Ant*[onio] *de Leon y Luna"*

No va ser aquest un cas únic, més aviat podríem dir que durant molt temps després de 1714 aquesta fou la tònica general a Catalunya, sotmesa a una ocupació militar desmesurada (un soldat per cada 25 o 30 habitants) i òbviament hostil, a la que calia mantenir, la qual cosa suposava per la població una càrrega manifestament onerosa i clarament assimilable a una represàlia política.

Ara fa tot just tres-cents anys que van tenir lloc els fets referits anteriorment.

Entremig dels dramàtics esdeveniments que en aquells moments s'estaven produint (ens trobem davant d'una autèntica hecatombe: la conquesta d'un petit país pels exèrcits més poderosos del moment i l'immediata aplicació per part dels vencedors dels mètodes més eficaces per al seu anorreament), aquesta breu pinzellada de projecció eminentment local que acabem de veure és una mostra més de quina hauria de ser la tònica general. Gairebé cada poble de la nostra geografia, n'estem segurs, conservarà en el seu record d'altres tants petits fets d'anàloga envergadura.

CAN GINESTAR I LES JOIES DE LA CORONA

Actualment hi ha ben pocs santjustencs –si és que n'hi ha algun- que no sàpiguen què és ni on està Can Ginestar, aquella bonica mansió modernista que des de fa bastants anys hostatja la Casa de Cultura de Sant Just Desvern.

Fins i tot podem trobar molts que ens podran parlar d'alguns aspectes més o menys coneguts de la seva història.

Entre totes aquestes possibles petites històries que es podrien explicar sobre Can Ginestar... Coneixeu aquella de que existeix una certa, encara que un tant remota, vinculació entre els amos d'aquesta casa i el tèrbol afer de la desaparició de les joies de la corona espanyola?

Doncs si, aquesta rocambolesca història va tenir lloc poc menys de dos segles abans que el consistori santjustenc adquirís l'any 1978 aquesta casa als seus darrers propietaris privats, la família Modolell.

En aquell temps (finals del segle XVIII i a punt d'entrar ja al XIX) la masia, que tenia l'aspecte que podeu veure en aquesta imatge, era propietat d'una altra gent, la poderosa nissaga dels Tudó, una família que havent començat com a comerciants de teixits va arribar a assolir els més elevats nivells dins de la societat de l'època.

La masia de Can Ginestar abans de la reforma de l'any 1911.

El seu amo era llavors l'influent Jacint de Tudó i Alemany (1716-1773), membre del "Consejo de Castilla" (columna vertebral i principal centre de poder de la monarquia espanyola), del qual podeu veure l'autògraf, i tenia un germà una mica més petit, de nom Antoní, militar de professió, el qual era pare de quatre filles.

Una d'aquestes nebodes de l'amo de Can Ginestar l'anomenada Josefa, a qui tothom deia Pepita, es va instal·lar a Madrid quan només tenia divuit anys, i aviat es va fer famosa en aquella ciutat.

De primer començà com a model del famós pintor Francisco de Goya per acabar convertint-se no gaire temps després en la seva amant.

Goya, molt ben introduït a la Cort, la va presentar al seu amic Manuel de Godoy, que aleshores anava pel camí de ser l'home més poderós d'Espanya, convertint-se en "Valido" (mà dreta) del rei Carles IV i al mateix temps amant de la seva dona, la reina Maria Lluïsa de Parma, al mateix temps que mantenia relacions íntimes constants amb la Pepita Tudó (com podeu veure, el seductor Godoy aprofitava molt bé el seu temps).

Com que a la llarga tot es podía acabar sabent, i per tal de tapar un possible escàndol, la reina va fer casar Godoy amb Maria Teresa de Borbó i Vallábriga, comtessa de Chinchón, cosina de Carles IV.

Però bo i casat amb Teresa, Godoy va continuar la seva relació amb Pepita Tudó fins l'extrem que ella vivia a la mateixa casa del matrimoni format per Godoy i Teresa.

Retrat de Pepita Tudó, per Guillermo Ducker

L'escriptor i polític Gaspar Melchor de Jovellanos, en ocasió d'un banquet que li va oferir Godoy al Palau Grimaldi per haver estat nomenat ministre de Gràcia i Justícia, va deixar escrita la violenta impressió que li va suposar veure assegudes a taula les dues dones de'n Godoy: l'esposa i l'amant, una a cada costat seu:

«A su lado derecho, la princesa; a su izquierdo, Pepita Tudó. Este espectáculo acaba en mi desconcierto. Mi alma no pudo sufrirlo. Ni comí, ni hablé, ni pude sosegar mi espíritu. Huí de allí».

Entre el 1800 i el 1805 Goya va pintar les "Majas" que li havien estat encarregades per Godoy per tal que forméssin part de la seva col·lecció particular.

És altament versemblant el corrent d'opinió que afirma que la model de totes dues pintures va ser Pepita Tudó, que en la "maja desnuda" tenia vint-i-un anys i vint-i-quatre en la vestida (l'altra, diguem-ne, "sospitosa" posible, la duquesa de Alba, ja tenía 40 anys ben fets quan es van pintar aquells dos quadres).

Les "Majas" van ser considerades obres escandaloses i perseguides per la Inquisició que fins i tot va arribar a interrogar Goya per tal de saber qui havia estat aquella impúdica model.

Era el temps en que Napoleó s'estava fent l'amo d'Europa.

Pel març de 1808 els reis d'Espanya es trobaven a Aranjuez disposats a marxar cap a Sevilla i embarcar-se rumb a Amèrica, tal i com ja havien fet els reis de Portugal, degut a la gran presència de tropes franceses escampades per tot el país i que ja controlaven les comunicacions i la frontera.

El dia 17 d'aquell mes va tenir lloc l'anomenat "Motí d'Aranjuez" en el que una munió de gent dirigida per nobles propers al príncep Ferran, que cada vegada estaba més enfrontar amb el seu pare, s'amotinà davant el palau reial i assaltà el palau de Godoy, cremant els mobles i altres estris.

El mateix Godoy va ser trobat amagat darrera unes estores i traslladat al quarter de la Guàrdia de Corps on va estar a punt d'ésser linxat. Fou salvat pel mateix príncep Ferran que aquell dia va rebre l'abdicació per part del seu pare, convertint-se en el nou rei Ferran VII.

El motí d'Aranjuez, per Zacarías González Velázquez.

Mentre s'apaivagava el motí a Aranjuez, Pepita Tudó amb els seus fills, la mare i una germana escapava cap a Andalusia amb la pretensió d'arribar al Puerto de Santa Maria on els esperava un vaixell que els portaria fora del país.

Arribats a l'alçada d'Almagro, a la Manxa, les grans dimensions dels carruatges i el fet de viatjar amb una caterva de criats, va cridar l'atenció de les autoritats, que iniciaren diligències per saber qui eren les persones que paraven a l'hostal.

Un cop identificades les senyores, van procedir a escorcollar els seus equipatges i els hi van trobar més d'un centenar de joies de gran valor.

Com que a més no tenien cap mena de passaport ni salconduit, el batlle d'Almagro va decidir detenir-les, juntament amb els criats que les acompanyaven.

La detenció de Pepita Tudó a Almagro es perllongà fins que les forces franceses es van apoderar de Madrid.

El dotze de maig, el mariscal francès Joachim Murat, duc de Berg i llochtinent general del regne d'Espanya en nom de l'emperador Napoleó, signà una reial ordre per la qual tant a Pepita Tudó com a Diego Godoy, germà de Manuel, detingut a Madrid, se'ls tornessin les pertinences embargades i els posessin en llibertat.

Al mateix temps, se'ls van facilitar els diners necessaris i els passaports per anar a Baiona i després a Roma, a reunir-se amb la família reial exiliada i la seva cort.

Aquella cort era tan nombrosa que constantment tenien problemes financers i no paraven de demanar diners, primer a Napoleó i mes tard al, ja rei, Ferran VII.

La gran obsessió d'aquest monarca, un cop tornat a Espanya en acabar la guerra, va ser esbrinar què se n'havia fet de les joies de la corona espanyola, que s'havien volatilitzat.

Ferran VII estava convençut que entre la seva mare i Godoy, i amb aquest, Pepita Tudó, les havien fet desaparèixer.

La corona de substitució que s'esmenta.

Sobre aquest tema s'ha escrit bastant, tot i que no s'ha pogut provar mai d'una manera fefaent que Godoy o Pepita Tudó fossin els autors materials del robatori de les joies de la corona espanyola.

De tota manera, anys després, i mentre Godoy i Pepita vivien a París, un informe elaborat per la policia francesa assenyalava que "la senyora Godoy llueix unes joies que estan valorades en molts milers de francs".

Hi ha també la possibilitat, però, de que les joies de la corona espanyola haguessin estat requisades mentre encara es trobaven a Espanya per ordre del rei francès intrús Josep Bonaparte.

Siguin uns o altres els autèntics culpables del robatori, el cas és que aquell valuós tresor ja no va tornar mai més al patrimoni nacional.

La sàvia Wikipedia ens aclareix al respecte:

> *«Las joyas de la Corona de España fueron las joyas vinculadas a la Corona de España. Debido al incendio del Alcázar de Madrid, a la Guerra de la Independencia y al devenir histórico de la España del siglo XIX muchas joyas están dispersas o definitivamente se han perdido».*

Des de llavors, la corona reial espanyola original, tal com arreu apareix representada heràldicament, no existeix com a objecte físic, i la que es fa servir en les cerimònies més solemnes de la monarquia és una de substitució que es va començar a utilitzar a la mort de Ferran VII.

Se sap, però el destí d'algunes de les peces que havien format part d'aquelles joies perdudes.

Tal és el cas de la famosa perla anomenada "La Peregrina", de dimensions i forma inusuals, que havia estat trobada a Panamà l'any 1560 i que va ser adquirida pel rei Felip II, passant des de llavors a formar part del tresor reial.

Després de la desaparició i més que possible disgregació d'aquell tresor, aquesta valuosa perla va passar per diverses mans, fins que l'any 1969 va acabar sent adquirida per l'actor Richard Burton, el qual la va regalar a la també actriu i muller seva Elizabeth Taylor, que la va lluir en nombroses ocasions, fins i tot en algunes de les pel·licules en que va intervenir, com és el cas *d'Anna dels mil dies* (de l'any 1969) i *Dolça Viena* (del 1977).

A la seva mort, esdevinguda l'any 2011, la perla Peregrina va ser subhastada, sent adquirida per un magnat àrab que va pagar per ella la quantitat de 9 milions de dòlars.

UNA HISTÒRIA DE BANDITS

Actualment hi ha molta gent que coneix Can Vilar de la Muntanya perquè aquesta masia santjustenca és la seu del centre d’equitació Poni Club Catalunya.

Per un instant imaginem-nos el Sant Just Desvern de fa poc més de dos segles: És el divendres 15 de desembre de l'any 1800, la propera setmana serà Nadal i ja estem gairebé a punt d'acabar aquest primer any del segle dinou que tot just hem estrenat.

Ens trobem ara en el període de l'any en què els dies són més curts, i el fred ens convida al recolliment i al caliu de la llar. Són moments d'estar en família més que no pas de passar llargues hores al camp.

La santjustenca masia de Can Vilar de la Muntanya en una imatge de mitjan Segle XX.

Aquest vespre, després d'haver sopat i d'haver dut al llit i acotxat les seves dues filles, Anna, de 3 anys, i Magdalena, nascuda fa pocs mesos, el santjustenc Gaspar Vilar i Cuiàs, de 33 anys, i la seva esposa Teresa Vilagut Balasc, natural de Santa Creu d'Olorda, fan una petita sobretaula a l'escó, tot repassant les feines que els caldrà fer l'endemà. Des que es van casar, ara farà uns cinc anys, el pes de les feines del mas l'han hagut de dur ells dos, ajudats en tot moment pels mossos.

Tot i que amb l'arribada dels freds hagi disminuït considerablement l'activitat agrícola, en una masia com la de Can Vilar de la Muntanya sempre hi ha moltes coses a fer.

-Ens caldrà començar a collir les escaroles i els bròquils i després passar a les cols i apis de Nadal, tan preuats en aquesta època. No hem de descuidar tampoc la segona collita de la patata. Cal també que ens plantegem les podes i els empelts que hem de començar a fer, així com també controlar les olives, que ja gairebé estan per collir-les ...

Concentrats en aquestes cabòries, cap dels dos no ha parat atenció que, a fora, les oques i els gossos estan fent, potser, una mica més de xivarri del que és normal.

De sobte se sent una certa remor al cancell, seguida d'un fort cop que fa que la porta s'obri i que, juntament amb l'aire glaçat de l'exterior, entri a la casa un grup d'homes armats.

Els desconeguts intrusos agafen immediatament els estorats esposos i els lliguen fortament a les cadires. Altre tant fan amb els mossos, als quals localitzen poc després d'haver fet un breu escorcoll per les diverses dependències del mas.

Llavors, tot posant la punta d'un ganivet en el coll dels esglaiats esposos, els pregunten on tenen guardats els principals objectes de valor de la casa. La pressió de l'acer sobre la pròpia carn convenç immediatament en Gaspar Vilar de la criminal determinació que mou aquella gent, i el fa confessar als facinerosos els diversos punts on es troben els béns que els bandits volen.

Suposat retrat del baró de Maldà.

Un cop aconseguit tot allò que anaven buscant, i tot deixant lligats encara els pobres estadants de can Vilar, aquella gent desaparegué submergint-se dins de la mateixa foscor de la que poc abans havien sorgit.
Dies després, un desmillorat Gaspar Vilar, extremadament prim i amb el color totalment trencat, explicava aquests fets a un testimoni d'excepció, el baró de Maldà, el qual ho recollia d'aquesta manera en el seu ben conegut "Calaix de Sastre":

> *«Antes d'ahir a la nit succeí la desgràcia als pagesos de casa Vilar, del poble de Sant Just Desvern, sita en aquelles muntanyes a l'altra part de la Riera, al nord, una mitja hora distant, o cerca, del poble, que se n'hi entraren alguns lladres, i robat-los tot lo que tenien, havent lligat l'amo i demés de la casa, apuntant-los lo punyal al coll, a dir res, lo que no executaren, sí que dut-se'n un grandíssim susto, ab lo temor fundat que els matassen».*

L'ensurt causat per aquell succés va arribar a afectar fins a tal punt la salut del pobre Gaspar Vilar, que mig any després, el dia 17 de maig de 1801 , passava a millor vida quan tan sols comptava 34 anys. Ell va ser el darrer amo d'aquella masia que va ostentar el cognom Vilar. La seva vídua i la seva filla gran es van casar anys després amb Sadurní i Miquel Reventós, pare i fill , naturals de Sant Vicenç dels Horts, i una nova nissaga va passar a ser la titular d'aquella masia que, no obstant això, ha anat conservant el nom de Can Vilar (ara Can Vilà), fins als nostres dies.

ELS DARRERS TRETS DE LA BATALLA DEL BRUC ES VAN DISPARAR A SANT JUST DESVERN

No m'estendré ara en parlar del primer combat del Bruc, que va tenir lloc el 6 de juny de 1808 i que és prou conegut de tots per aquella popular llegenda (gens fonamentada, per cert) del timbaler que va fer fugir els francesos.

El cas és que en ell, una columna francesa comanada pel general François Xavier de Schwarz, que anava a reprimir certa rebel·lia haguda a Manresa i de pas a apoderar-se de les fàbriques de pólvora que allà hi havia, va ser aturada per un nombre indeterminat de soldats fugits de Barcelona especialment els soldats suïssos del regiment Wimpffen que dirigia el tinent Franz Krutter, ajudats per grups de paisans de diverses procedències, fent-los retrocedir fins les proximitats de Barcelona, al temps que els anaven empaitant.

El general napoleònic Joseph Chabran.

El segon combat del Bruc és el menys estudiat i el més desconegut dels dos combats que hi van haver en el decurs d'aquella batalla. Tot i que innegablement aquest segon combat va ser de major envergadura, cal reconèixer que el primer va tenir major transcendència, en ser el detonant de la revolta popular contra l'invasor.

Convençut de que Manresa era el centre neuràlgic de la sublevació a Catalunya, i decidit encara a dirigir una operació de càstig sobre aquella ciutat, el general francès Guillaume Philibert Duhesme ordenà al general Joseph Chabran que per tal de dur a terme el raid punitiu que li encomanava, es posés en marxa amb la seva columna, que estava acantonada per les immediacions de Sant Feliu, on descansava després d'haver tornat del combat de l'Arboç, en el que van saquejar i cremar aquella vila penedesenca.

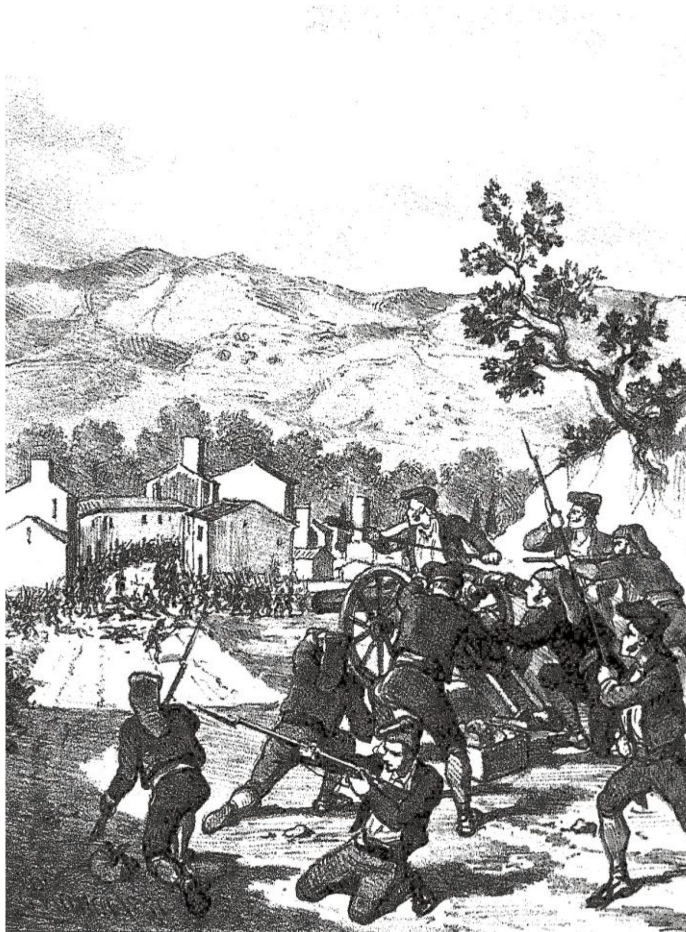
El dia 13 de Juny, la divisió de Chabran es va posar en marxa, trencant sense gaires dificultats les línies enemigues per Sant Boi i Molins de Rei. En aquesta acció es va poder recuperar un canó que havia perdut Schwartz a Abrera durant la seva retirada del primer combat del Bruc. Després, les forces de Chabran van seguir el seu camí cap a Manresa.

Després d'haver fet nit a Martorell, el dia 14 van passar per Abrera i Esparreguera sense trobar cap senyal d'hostilitat.

Mentrestant, al Bruc, i pràcticament en el mateix indret on va tenir lloc el combat anterior, s'havia anat aplegant una part del sometent que va participar en el primer enfrontament, quatre companyies de voluntaris mobilitzades per les juntes de Cervera i Lleida, entre les quals es trobava un centenar de soldats del regiment suís de Wimpffen vestits de paisà, nombrosos soldats fugits de Barcelona, majoritàriament artillers, entre ells Joan Seró, veterà sergent d'artilleria, amb més de 26 anys de servei, ascendit a capità en aquella ocasió, auxiliat per cinc sergents, set caporals i trenta dos soldats, que manegaven cinc peces d'artilleria provinents de diversos punts de Catalunya. Al front de totes aquestes forces estava l'escrivà lleidatà, nomenat coronel per a aquella ocasió, Joan de Déu Baget i Pàmies.

El gruix de la columna francesa passava per la carretera principal, mentre que uns quants destacaments d'infanteria lleugera els flanquejaven i avançaven pel camí de Collbató.

En arribar el gros de les forces de Chabran al Bruc de Baix, els destacaments d'infanteria lleugera van topar amb els sometents, els quals retrocediren al primer contacte i van ser perseguits. Aquesta fugida, que en realitat era un parany, va atraure els francesos a una zona on foren batuts per l'artilleria dels insurgents, que els causà nombroses baixes. Els supervivents van retrocedir en desordre cap al Bruc de Baix, a trobar-se amb la resta de la columna.

L'enfrontament de Sant Just, recollit pel dibuixant Eusebi Planas i Franquesa.

Chabran va fer disparar els seus canons contra les posicions enemigues, però no va gosar d'emprendre-hi cap atac per por d'enfrontar-se amb un adversari del que desconeixia la magnitud de les seves forces.

Al caure la nit, la columna Chabran, havent sofert al Bruc unes 250 baixes, emprengué la tornada cap a Sant Feliu de Llobregat.

L'endemà, ja de camí cap a Barcelona, encara serien hostilitzats pels paisans en arribar a l'alçada de Sant Just Desvern, tal com ens indica Adolf Blanch i Cortada a la seva obra "Historia de la Guerra de la Independencia en el Principado de Cataluña" (1861):

> *«Derrotadas por segunda vez en el Bruch las fuerzas francesas son fuertemente hostilizadas por los somatenes en el extremo de la subida de San Feliu de Llobregat».*

Aquest enfrontament que esmenta Adolf Blanch, i que com acabem de veure és la darrera acció de la famosíssima batalla del Bruc, va tenir lloc, doncs, el 15 de juny de 1808 en terme de Sant Just Desvern, concretament a la baixada que porta a Sant Feliu. Els francesos pujaven en direcció cap a Barcelona i els paisans santjustencs, situats a la carretera, tot just una mica més avall d'on ara hi ha la parada del Trambaix "Torreblanca", els barren el pas fustigant-los, arribant, fins i tot a emprar un canó.

Aquests dos esperonadors triomfs consecutius dels insurrectes al Bruc, no foren reconeguts en cap moment oficialment pels francesos. Tres dies després d'aquest segon combat apareixia en el Diari de Barcelona una nota que donava la següent versió dels fets:

> *«Exército de observación de los Pirineos orientales. Quartel general de Barcelona 15 de Junio de 1808.*
> *Martorell y Esparraguera habian enarbolado el estandarte de la rebelion, sublevándose al momento de haber pasado nuestras columnas. La división al mando del general Chabran fué encargada de ir á castigar los hogares del levantamiento, pero habiéndolos hallado sin resistencia les ha perdonado. Los revoltosos han sido forzados a huir de los puestos en los quales habian tenido el atrevimiento de esperar nuestras tropas. El gefe del estado mayor, oficial de la legion de honor = Ordonneau.».*

El gravat adjunt, obra del dibuixant barceloní Eusebi Planas i Franquesa (1833-1897), ens il·lustra a la perfecció aquell darrer combat que va tenir lloc a Sant Just Desvern. Tot fa pensar que l'artista, per fer-lo, es va personar en aquell mateix punt per tal de representar el lloc amb la màxima fidelitat:

En ell podem veure en primer terme els paisans santjustencs, que estan situats més o menys davant d'on ara hi ha l'empresa "Aceros Bergara". A la seva esquerra es pot veure l'ombra de la tàpia de la finca Torreblanca, on ara hi ha els edificis "Els Miralls" i el Consell Comarcal. Al fons, on es troben els soldats francesos, es veuen les primeres cases de Sant Feliu, darrera d'on ara hi ha la parada terminal del Trambaix, i com a teló de fons es pot veure la inconfusible silueta del Montpedrós o Turó de Sant Antoni, a l'altra banda del riu, entre els termes de Sant Vicenç dels Horts, Santa Coloma de Cervelló i Torrelles.

UN CABDILL SANTJUSTENC A LA GUERRA DEL FRANCÈS

Tot just a la cantonada del carrer d'Hereter amb l'avinguda de la Indústria, on actualment hi ha el darrer dels blocs coneguts popularment pel nom de "Pisos Fleming", hi va haver, fins la construcció dels esmentats pisos, una masia que molts encara recordem i que es deia Can Geroni (alguns encara la recordaran com a cal Bachero).

Mn. Antonino Tenas, en la seva monografia de l'any 1947 sobre el nostre poble ens comenta que en temps de la Guerra del Francès, aquesta masia, que llavors era coneguda pel nom de Can Vallgornera, es trobava segrestada per les forces d'ocupació napoleòniques, sense aclarir-nos els motius d'aquesta discriminació respecte de les altres masies santjustenques, les quals van ser respectades pels francesos i van continuar en poder dels seus propietaris.

La causa és molt senzilla: L'amo de la casa era Bonaventura Vallgornera d'Alentorn, un veí de Sant Just, de família noble d'origen olotí, el qual havia heretat aquesta casa de la seva mare, Antònia d'Alentorn i Claresvalls, la qual l'havia heretat alhora del seu avi Lluis de Claresvalls i de Miquel, capità que havia estat de la 6ª Companyia del 3r Batalló de la Coronela durant el tristament famós setge de Barcelona que va finir l'any 1714.

Quan va esclatar la guerra contra els francesos, Ventura Vallgornera tenia 43 anys, era tinent coronel d'infanteria, i estava destinat a Barcelona. Com que no estava disposat a col·laborar amb els les forces ocupants, el 22 de juliol de l'any 1808 i amb l'ajuda del fuster de ribera Ramon Mas, es va escapar de Barcelona juntament amb un altre company militar, el capità Bonaventura Copons, i tots dos es van incorporar a les files dels rebels que s'estaven organitzant arreu.

D. BUENAVENTURA VALLGORNERA DE ALENTORN Y DE Llunas, Teniente Coronel de Infanteria, Regidor Perpetuo de la Ciudad de Alcalá la Real, Gobernador Militar, y Politico de esta Ciudad de Manresa y su Corregimiento, Subdelegado de la Intendencia, Juez Conservador, y Subdelegado por la Real Junta General de Comercio y Moneda del Reyno, en los asuntos pertenecientes à esta Ciudad y su Corregimiento, Subdelegado de Positos, &c.

El Excmo. Sr. D. Juan Miguel de Vives Capitan General de este Exercito y Principado con fecha 26 Octubre de 1808 me dice lo que sigue:

"El Presidente de la Junta Central Suprema gubernativa del Reyno, me dice con fecha 2 de este mes lo que sigue:

"Conformandose la Junta Central Suprema y gubernativa del Reyno con el dictamen de la General que ha creado para que en ella se exáminen, formen y propongan los proyectos y planes para defender el Reyno, espeler de èl à los enemigos, organizar el Exército, y ponerle en el pie respetable que es preciso para conservar el honor de nuestro pavellon é independencia, ha acordado que se formen tres Exércitos de operacion mandados por otros tantos Generales en Gefe, à saber: uno de la derecha, á cuyo cargo estarán las operaciones de Cataluña, otro del centro, y otro de la izquierda para óperar en Navarra y las provincias bascongadas cubriendo la Castilla; y ademas un quarto Exército de reserva en Aragon, al qual se remitirán los quintos y alistados de las provincias para su instruccion y organizacion. Asi mismo ha convenido la Junta Suprema en que el Exército del centro se componga por ahora de las tropas de Andalucia, Castilla, Extremadura, y las de Valencia, que están á las órdenes inmediatas del General Don Pedro Gonzales de Llamas: el de la izquierda, de las tropas de Galicia, de Asturias, de las que se incorporen en Viscaya, y de los cuerpos de Caballería que actualmente están en el Exército de Castilla, y las de Murcia, que manda actualmente el General Don Luis Villalva; y las de Aragon pertenecerán al Exército de reserva destinado á acudir donde la necesidad lo exiga.

"Para el mando del Exército del centro ha nombrado la Junta Suprema á el Capitan General Don Francisco Xavier Castaños; para el de la izquierda por ahora al Teniente General Don Joaquin de Blach; para el de reserva al Capitan General del Reyno de Aragon

Signatura autógrafa de Bonaventura Vallgornera.

Tres mesos més tard, a l'octubre, veiem que està a Manresa exercint el càrrec de governador polític i militar d'aquella ciutat i de tot el seu corregiment. El mes de juny de 1809 i des d'aquest lloc de comandament, tot seguint les ordres del seu superior Antoni Malet, marquès de Coupigny, mariscal de camp i capità general de Catalunya pel bàndol rebel, el trobem que està mobilitzant tots els possibles antics oficials de l'exèrcit que es puguin trobar a la seva demarcació per tal de que ingressin a les files dels que, com ell, estan plantant cara a les forces napoleòniques.

A finals de 1809 passa a fer-se càrrec del Govern Militar de Vic, així com de la Comandància de la Divisió del Montseny i de la presidència de la Junta Corregimental de Vic. Ocupant tal càrrec va haver de patir l'atac dels francesos, que van ocupar Vic del 12 al 21 de gener de 1810, havent-se d'anar a refugiar ell i tota la Junta a Alpens.

El 2 de febrer de 1810, en ser reclamat pel nou capità general Enrique O'Donnell, deixa els seus càrrecs a Vic per tornar a ser governador polític i militar de Manresa. L'any 1812, éssent encara governador de Manresa, ja consta que ha estat ascendit al grau de coronel. En acabar la guerra Ferran VIIè el recompensarà amb la Creu de Cavaller de l'Orde de Sant Hermenegild, i serà destinat a Girona com a cap d'aquell Corregiment.

Ara s'entén el perquè els francesos havien segrestat aquesta masia: el seu amo era un dels seus enemics més destacats !!!

Acabada la guerra, en Bonaventura Vallgornera va poder recuperar altre cop la seva propietat de Sant Just, que, durant tot el temps que va durar la guerra, havia estat cuidat pels masovers d'aquella casa, el matrimoni format per Josep Campanyà Amat i Marina Fatjó Castelló.

EL JURAMENT DE 1809 I L'ENTERESA DEL RECTOR DE SANT JUST

Un dels grans rectors que hem tingut ha estat, sens dubte, Alonso de Castilla i Muñiz, el qual va estar al front d'aquesta parròquia des del 21 de juny de 1778 fins la seva mort, esdevinguda l'11 de maig de 1825.

Tot i el seu rotund nom i espanyolíssim origen, aquest rector nascut a Galaroza (Sevilla) es va identificar des del primer moment amb la seva nova terra, i escrivia els llibres i documents parroquials, i fins sovint les anotacions del seu compte i ús particular, en català i amb tota la correcció pròpia del seu temps.

Moltes més són les coses positives sobre ell de les que es podria parlar, el llibre "Notes Històriques del Poble i parròquia de Sant Just Desvern" (1947) ens ofereix unes quantes. Però avui em referiré a una en concret, digna de ser tractada amb l'extensió que es mereix: la seva enteresa davant l'enemic.

Situem-nos per us moments en plena Guerra del Francès (1808 – 1814).

El 21 de desembre de 1808 havia tingut lloc la batalla de Molins de Rei, en la que el general napoleònic Laurent de Gouvion Saint-Cyr va foragitar les forces dels patriotes rebels que assetjaven la ciutat de Barcelona, ocupada per les tropes imperials del general Guillaume Philibert Duhesme i, com a conseqüència d'això, a començament de 1809 s'encetà en tota aquesta rodalia un període de pau relativa que es mantindria fins al final de la guerra, ja que Barcelona i els seus encontorns van romandre en tot moment ocupats pels francesos.

Capellà negant-se a jurar

És llavors quan Gouvion Saint-Cyr, com a màxima autoritat de Catalunya en aquell moment de victòria, moderà les arbitrarietats polítiques i fiscals que havien estat cometent el general Duhesme i els seus subalterns i afavorí el retorn d'emigrats a Barcelona, però alhora imposà, tal com estava prescrit a la Constitució de Baiona (constitució que havia estat redactada pels francesos), el jurament de fidelitat al nou rei Josep Bonaparte, germà de Napoleó.

Aquell jurament l'havien de fer totes les autoritats del país que encara romanien en actiu, i com a autoritats cal entendre tots els funcionaris i càrrecs político-militars, cosa que també es va fer extensiva a les autoritats eclesiàstiques de tots els nivells.

Els juraments es van començar a prestar el 9 d'abril de 1809 a la Sala dels Reis del Palau de la Diputació del General (actual Saló Daurat del Palau de la Generalitat) en una memorable sessió en què la gran majoria de les autoritats barcelonines es van negar a fer-ho, essent tots immediatament represaliats.

Quan al clergat li va arribar el seu torn de jurar, el seu comportament va ser molt més contemporitzador, i van ser molts menys els que van mostrar una actitud rebel.

D'entre el pocs religiosos que es van a negar a prestar el jurament d'acatament que se'ls exigia cal assenyalar especialment el nostre rector, Don Alonso de Castilla, que es va negar rotundament a prestar tal jurament, tot i ser conscient de que aquell gest li podria suposar, de ben segur, la presó, la deportació o fins i tot la mort.

Com a conseqüència de la seva negativa, fou dut immediatament pres a la Ciutadella, on va romandre tancat un cert temps. És de suposar, però, que finalment les autoritats d'ocupació s'ho acabarien repensant, ja que la condemna del nostre rector no fou excessivament rigorosa i no va estar pres molt temps, ja que en consultar per altres temes els llibres sagramentals de la nostra parròquia, he pogut constatar que hi ha anotacions seves fetes l'any 1812, la qual cosa ens ve a demostrar que en aquell moment ja estava en llibertat.

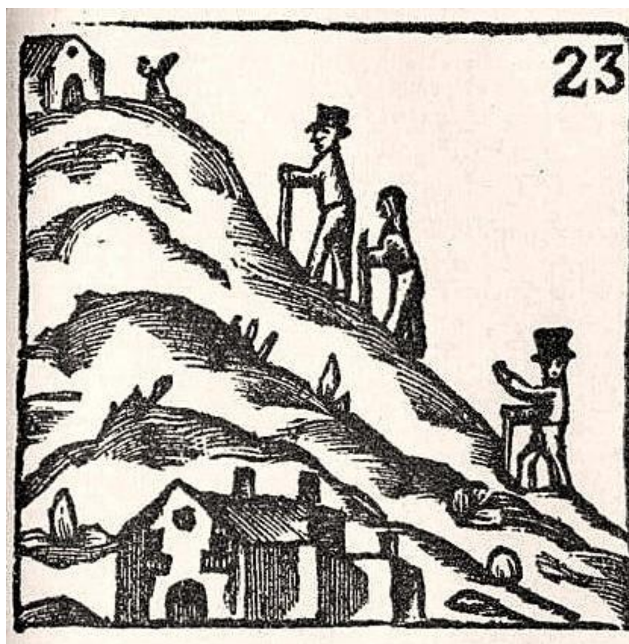
LES VICISSITUDS DE LA IMATGE DE SANT PERE MÀRTIR DURANT LA GUERRA DEL FRANCÈS

Tot pujant a la muntanya de Sant Pere Màrtir, una mica abans d'arribar al seu cim, i pràcticament al peu de la moderna torre de vigilància forestal, podrem observar que encara es conserven uns munts de runam, testimoni del que havia estat l'ermita en la que es venerava una imatge de Sant Pere de Verona, el màrtir dominic i inquisidor que dona nom a la muntanya.

Cada any, el 29 d'abril, s'escau la festivitat d'aquest sant, i en tal data, la gent, i especialment la pagesia del Llobregat i Pla de Barcelona, hi havia acudit des de sempre a fer beneir uns rams d'olivera que duien penjades hòsties encunyades amb el segell d'inquisidor que havia tingut Sant Pere Màrtir, ja que era creença general que aquests rams, beneïts aquell mateix dia a la seva ermita, constituïen una eficaç protecció contra el mal temps i els llamps.

Pau Porcet, pagès de Sant Boi que va viure entre els anys 1788 i 1856, ens ho recordava així:

> *«Lo Gloriós Sant Pere Martir ha la dita sua Capella ho Hermita per favor ho ajuda de los seus devots [...] per la sua Santa diada, que se celebre tots los anys lo dia 29 del Mes de Abril. Que s'i fa una grossa festivitat y haplech de anâ-y molta gent de devoció per·a que ans guardi de mal tems i Pedregadas».*

L'ascens a Sant Pere Màrtir segons una auca vuitcentista.

Un cop beneïts els rams amb les seves hòsties, la gent els anava a posar per camps i vinyes per tal que els guardés dels llamps i pedregades i perquè fes les collites abundoses i ben plenes.

En temps de la Guerra del Francès (1808 – 1814) va tenir lloc en aquella ermita un incident, la durada del qual fou gairebé la mateixa que la de la pròpia guerra, i encara més.

Es tracta de la rocambolesca trajectòria que va seguir la imatge de Sant Pere fins la seva desaparició definitiva.

La utilització de l'ermita de Sant Pere Màrtir amb finalitats militars no era cap cosa nova, i ja havia estat ocupada pels soldats en altres ocasions. Ens ho recorda l'historiador i polític català Francesc Carreras i Candi:

> *«Lo mariscal de la Motte, al socórrer a Barcelona, assetjada per les tropes castellanes, fortificà aquell cim el 10 de Març de 1652. Les tropes franceses, en 1697, també l'ocuparen, recobrant-lo nostres sometents el 19 Juny 1697. En les operacions militars del 1706 y del 1714 se lluytà diferentes vegades per guanyar-lo».*

Amb motiu d'algun d'aquests enfrontaments bèl·lics, la imatge de Sant Pere Màrtir ja va haver d'abandonar la seva ermita, tal com ens ho diuen els següents versos del "Sarrabal de la Ciudad de Barcelona" de l'any 1792:

Imatge de t Pere Màrtir que es conservava a Esplugues

> *«Esta hermosa pasejada*
> *en la que sens distinció*
> *acudía'l bo y milló*
> *de la Ciutat, se ha acabada.*
> *La ermita está abandonada*
> *desde quel Sant enujat*
> *de habers vist casi trinxat*
> *abandonat als francesos*
> *sen va anar ab los pagesos*
> *de Esplugues i no ha tornat».*

És possible que aquella imatge es quedés definitivament a Esplugues, tal com diuen aquests versos, i no tornés mai a dalt de la muntanya, ja que a la parròquia del poble veí es va conservar una imatge que, per tradició, es deia que era la original, i que una altra havia anat a ocupar el seu lloc a l'ermita.

El cas és que, fos la primitiva o la nova, la imatge de l'ermita va continuar convocant els tradicionals aplecs al llarg de tot el segle XVIII i començament del XIX.

La diada del 29 d'abril de 1808 va ser la darrera vegada en què es va poder celebrar a l'ermita el tradicional aplec, ja que a partir d'aquell moment l'edifici es va deixar d'emprar per a tal fi.

Amb la ocupació del cim per soldats napolitans enquadrats dins de les files napoleòniques, aquella construcció, sovint enderrocada i tornada a construir, va seguir essent utilitzada militarment per diferents exèrcits fins a molt de temps després del final de la guerra.

Una de les primers coses que feren els napolitans en instal·lar-se a l'ermita fou arranjar-la com a caserna i desfer-se'n de tots aquells objectes que no els hi feien servei per l'expeditiu procediment de llençar-los muntanya avall.

Josep Fatjó i Mèlic, fill de Josep Fatjó i Campreciós i de Francesca Mèlic i Casas, era l'hereu de la masia santjustenca coneguda com a Can Fatjó. Estava casat des de feia disset anys amb Maria Castelló Martí, filla de Pere Màrtir Castelló i de Gertrudis Martí, i la seva pubilla, Marina, ja començava a festejar amb Josep Campanyà Amat, masover de la també santjustenca masia de Can Vallgornera, amb qui es casaria l'any 1812.

En Josep Fatjó, havent tingut coneixement de que un dels objectes que havien estat llençats pels soldats imperials era la imatge de Sant Pere Màrtir, es proposà de rescatar-la i conservar-la a casa seva.

Oficial i soldat del regiment napolità destacat a Sant Pere Màrtir

El capellà barceloní Raimon Ferrer, en el seu dietari "Barcelona Cautiva", un recull fet dia a dia de tot el que va passar durant la ocupació francesa, ens dóna testimoni de com l'any 1813 ja no es feien celebracions a l'ermita, aclarint que la imatge havia estat recollida pels propietaris de Can Fatjó:

> *«Siendo hoy San Pedro Màrtir, ninguna función particular se hace en Sta. Catalina, ni sabemos se haga en la montaña vecina. No obstante, en la casa donde tienen la imagen que antes estaba en la ermita, y que en 1808 arrojaron los franceses por entre las peñas, y la compraron (los de la casa) por algunos porrones de vino, se hace todos los años al Santo su iluminación. Es dicha casa de la parroquia de San Just Desvern».*

Ho confirmava el 24 de setembre de 1808 el rector de la parroquia de Vallvidrera, Mn. Pau Sagau:

> *«... lo Sant que ja dias há quel te en sa casa lo Fatjó de Sant Just».*

I també ho abonava el rector de Sant Just, Don Alonso de Castilla y Muñiz:

> *«... El Sto. (S. Pedro Martir) fué efectivamente llevado desde su hermita a casa del expresado Fatjó, quien lo colocó en su comedor».*

El matrimoni Fatjó era més bastant pesseter, i miraven de treure diners d'allà on fos. Fins i tot la mestressa s'havia arribat a anunciar com a dida en els diaris barcelonins de l'època.

Atès que la gent va començar a acudir-hi com abans ho havia fet a l'ermita de la muntanya, en Josep Fatjó i la seva muller van organitzar un servei de menjars i begudes per als qui venien.

A poc a poc, però, la religiositat inicial dels visitants va anar disminuint mentre s'anava incrementant la gresca, i la cosa va acabar donant lloc a que ben aviat es comencessin a produir alguns excessos i situacions poc edificants.

Escenes poc edificants a Can Fatjó.

De tota manera, com que el negoci rendia, Josep Fatjó va demanar autorització al bisbe de Barcelona, Pau de Sitjar per tal que la imatge acabés quedant-se definitivament a Can Fatjó.

No estant conforme, ni de bon tros, amb aquestes intencions, el rector santjustenc, Don Alonso de Castilla i Muñiz, persona de moralitat molt estricta, emeté, a finals de 1812, un informe totalment negatiu que també va fer arribar al bisbe de Barcelona.

Aquest bisbe, que ho va ser des de 1808 fins a 1831, no havia pogut prendre la normal possessió de la diòcesi de Barcelona a la catedral, ja que havia fugit de Barcelona el 30 de juliol de 1808 per causa de la ocupació francesa, cosa que li suposà la confiscació de tots els seus béns, i va haver d'iniciar el seu ministeri episcopal celebrant un acte similar a l'església de Santa Maria de Vilafranca el 6 de novembre d'aquell any. Després es va refugiar a Mallorca des de 1809 fins a 1813, i és allà on va rebre la petició de Josep Fatjó i l'informe de Don Alonso sobre el què passava en aquella casa.

El cos central de l'informe emès pel rector santjustenc deia així:

> «... *De todos estos pueblos circumvecinos han acudido en estos años pasados a dicha casa del Sto. las gentes más libres, donde después de comilonas y embriagueces, se han seguido bailes a lo campestre, y a esto se ha reducido todo el culto que se ha tributado al Santo, con la añadidura de que en el año 11 salieron heridos de la función varios sugetos, y faltó mui poco para que no huviese habido alguna muerte, que es el resultado que acostumbran a producir estas romerías de despoblados, donde, no la devoción sinó el livertinaje y el vicio llama a estas concurrencias*».

El bisbe Pau de Sitjar, conegut pels seus postulats ultraconservadors (a títol d'exemple, havia arribat a publicar una pastoral contra la Constitució de Càdis i en una altra va amenaçar amb l'excomunió "incurrenda ipso facto" a tot aquell que llegís determinada literatura francesa de caire eròtic que havia circulat per Barcelona l'any 1808), va donar el 12 de març de 1813 una ordre que resava així:

> *«Cuide el suplicante de hacer trasladar quanto antes a una Iglesia la Imagen de que se trata; pues de lo contrario mandaremos al Cura Párroco de San Justo Desvern que lo haga a su Parroquial, para que el Santo sea custodiado en lugar sagrado, a donde puedan acudir sus devotos a visitarle con el espíritu, respeto y veneración que corresponden».*

Com que l'orde dels dominics tenia la titularitat de l'ermita de Sant Pere Màrtir, la imatge fou reclamada pel pare Vicenç Sopena, prior del barceloní monestir de domincs de Santa Caterina i notable afrancesat.

Mn Esteve Carbonell, a la seva història d'Esplugues, ens ho confirma i ens dóna notícia del destí final d'aquella imatge:

Ruïnes de Sant Pere Màrtir

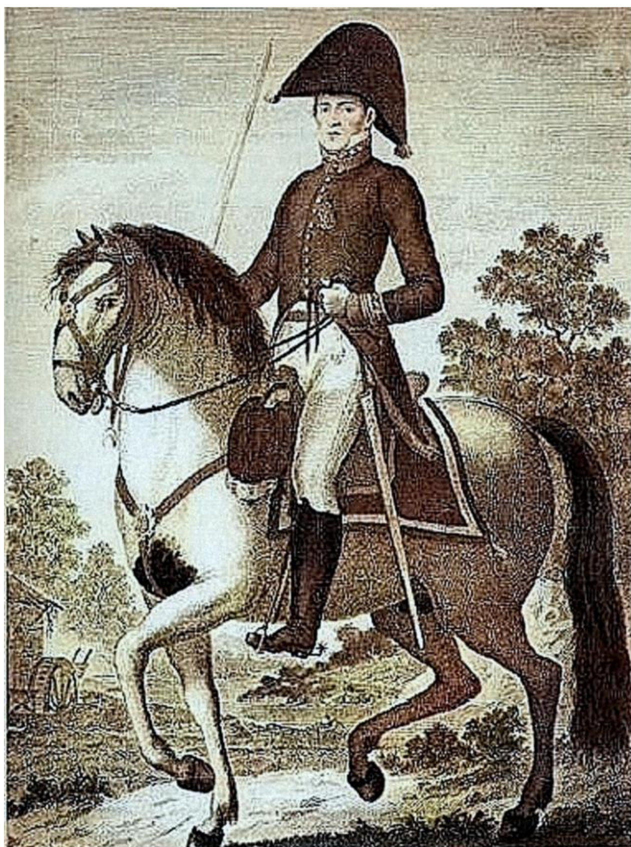
> *«Acabada la guerra dels francesos, la imatge que el seu pare guardaba en la masia de prop de Sant Pere Màrtir, fou reclamada i lliurada als Pares dominics de Santa Catarina. Abans de la revolució del 1936, la posseïa el Baró de Güell en la "torre del Lleó" que havia estat propietat dels PP. Dominics».*

A partir d'aquest moment es perd el seu rastre. Durant la Guerra Civil la Torre del Lleó, que com sabeu estava situada al costat mateix del monestir de Pedralbes, va ser confiscada i fins i tot utilitzada militarment durant un temps.

Tot fa suposar que aquella imatge acabaria sent destruïda per alguna colla d'incontrolats anticlericals en els primers moments d'aquella terrible guerra que l'estiu del 36 havia acabat d'esclatar.

UNA ACCIÓ DEL GENERAL MANSO ENTRE SANT JUST I SANT FELIU

Com és prou sabut, durant la Guerra del Francès, que va durar des de 1808 a 1814, la ciutat de Barcelona, i de retruc tota aquesta rodalia, van estar des d'un primer moment i fins al final del conflicte, en poder de les tropes imperials franceses, les quals només van arribar a estar realment amenaçades durant la tardor de 1808, en que va tenir lloc el frustrat atac de les forces que manava el general Joan Miquel de Vives i Feliu.

El guerriller Josep Manso

Per tal de frenar les constants escomeses de l'enemic i mantenir-lo allunyat, els francesos van establir tota una sèrie de punts forts al voltant de la capital, servits per destacaments militars.

Un d'ells, i potser el principal, era l'estratègic pont de Molins de Rei, sobre el riu Llobregat, que assegurava als francesos el control de l'accés a Barcelona de qualsevol força enemiga procedent del Sud o de l'Oest.

A començaments d'agost de 1812, en plena Guerra del Francès, Luis de Lacy i Gautier, general en cap de les forces que combatien a Catalunya, va prometre al cap de guerrillers Josep Manso i Solà que incrementaria el nombre d'integrants del seu grup, anomenat "Batalló de Caçadors Voluntaris de Catalunya", fins a formar un regiment, i d'ascendir-lo a ell al grau de coronel per tal que el comandés.

Com a agraïment, en Manso es va marcar el detall fatxenda de prometre-li al seu torn que ell capturaria i li enviaria tres-cents presoners enemics en pocs dies (La seva intenció era atacar la guarnició que estava destacada en el pont de Molins de Rei, aprofitant els regulars relleus d'aquella tropa).

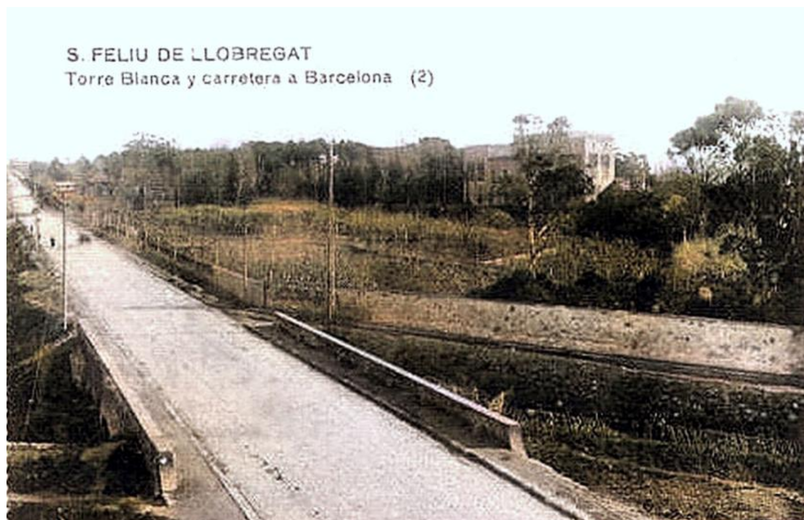
I és així com el dia 7 d'agost de 1812 al migdia va sortir d'Esparreguera cap aquests encontorns amb una força de 400 homes, fent una gran marrada per tal de despistar els possibles observadors enemics.

Després d'una marxa de setze hores en la que va passar per la Beguda, Masquefa, Monistrol d'Anoia, Sant Sadurní, el coll de l'Ordal, Vallirana, Torrelles i Santa Coloma de Cervelló, va creuar el riu pel gual de Sant Joan Despí i es va situar a trenc d'alba a la

baixada de Sant Feliu, on va fer amagar una part de les seves forces darrera de la tàpia de la Torreblanca (on ara hi ha el Consell Comarcal), una altra en el fons del torrent del Pont Reixat, llavors conegut com a torrent del pont de Madorell (al costat d'on ara hi ha l'edifici Walden), i la resta una mica més avall de la Creu d'en Muntaner (en l'actual barriada santjoanenca del Pla del Vent), en el punt per on ells havien vingut.

Al poc d'haver arribat, van poder veure com venia de Barcelona la tropa de refresc que anava a rellevar els soldats napoleònics que estaven al pont. Els homes d'en Manso, amagats, els van deixar passar, ja que l'objectiu que s'havien prefixat era atacar la força sortint.

La guarnició rellevada formava part del 23è regiment d'Infanteria de línia, i estava formada majoritàriament per soldats alemanys enrolats en les files imperials, va sortir de Molins de Rei a dos quarts de nou del matí, i quan van arribar al terme de Sant Just, havent tot just sobrepassat la Torreblanca, els caçadors d'en Manso que estaven amagats al Pont Reixat van sortir a la carretera, davant seu, barrant-los el pas.

Tram de la carretera, entre Sant Just i Sant Feliu i a l'alçada de la Torreblanca, on va tenir lloc l'enfrontament

La guarnició de soldats napoleònics que estava destacada dalt del cim de Sant Pere Màrtir, en veure-ho, va començar a fer senyals a Montjuïc i a l'Hospitalet, on havia una brigada de tropes imperials, per tal d'advertir-los i que anessin en ajut dels seus companys que estaven a punt de ser atacats, però aquests no van veure els seus senyals o no en van fer cas.

Mentrestant, la tropa provinent de Molins i que acabava d'arribar a aquest indret, va veure l'enemic que els esperava dalt de la pujada. Mentre reaccionaven i es preparaven per la lluita, van sortir els que els esperaven darrera de la tàpia, agafant-los entre dos focs.

Essent impossible el combat en tal situació, els imperials van optar per la fugida pel camí que duu a Sant Joan per la Creu d'en Muntaner, i és llavors quan va sortir el tercer grup que els estava esperant allà, produint-se un combat sagnant en el que els soldats napoleònics van ser pràcticament aniquilats.

Les baixes sofertes en aquest combat pels Caçadors de Catalunya van ser cinc morts i set ferits. En el camp de batalla van quedar uns dos-cents soldats imperials morts, entre ells el seu capità i demés oficials. Les forces d'en Manso es van apoderar de cent seixanta fusells, quaranta sabres i tota una càrrega d'impedimenta variada.

D’aquell combat lliurat a Sant Just tenim dues versions contraposades que és curiós contrastar:

D’una banda, el propi Josep Manso ens ho resum en el comunicat que el dia 9 d’agost de 1812, tot just l’endemà dels fets, va enviar des de Sant Sadurní d’Anoia al seu cap, el general Lacy:

> *«Excmo. Sr = En cumplimiento á la orden de V. E. en que me mandó procurase cojer la guarnición del puente de Molins de Rey, salí de Esparraguera antes de ayer al mediodía aparentando una dirección diametralmente opuesta al objeto que llevaba. Después de una marcha de dieciséis horas con cuatrocientos hombres del batallón de mi cargo, dejando guardias apostadas en los pasos que se dirigian al puente, con orden de no dejar pasar á persona alguna, me coloqué entre Molins de Rey y Barcelona.*
>
> *Salió del puente la guarnición relevada á las ocho y media de la mañana, y se halla cuando menos lo auardaba con unos ciento cincuenta hombres de mi batallón formados á su frente en mitad de la carretera. Formó aquella inmedíatamente en masa y fué derecha su formación al momento, atacada por retaguardla por otra porción de mi tropa, disminuyendo considerablemente su número las bayonetas de mis soldados. Fórmase nuevamente la columna en masa, y de nuevo es dispersada arrojándose á ella mis cazadores con el mayor denuedo e intrepidez.*

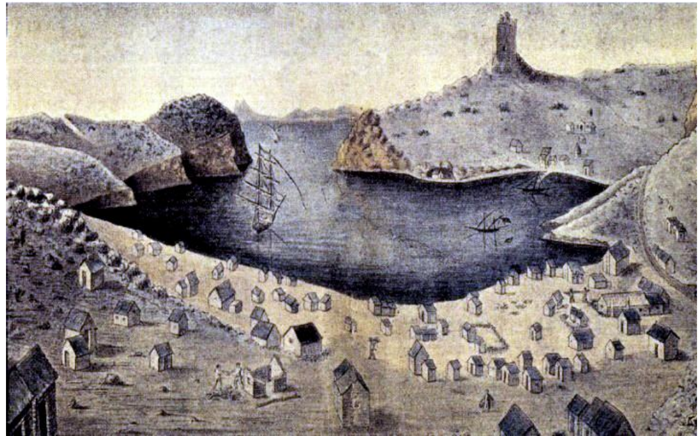
El combat, segons un retallable del Segle XIX.

> *El resultado de una acción dada entre Molins de Rey y Barcelona, con el fuerte San Pedro Mártir á la izquierda y una división de infanteria y caballeria en Spitalet distante media hora del punto de la acción, ha sido caer en mi poder 105 prisioneros, quedando muertos en el campo los restantes hasta 200 con su capitán y oficiales. Su más que obstinada resistencia ha dado margen á tan crecido numero. Se cogieron 160 fusiles, 40 sables, y una carga de equipage, todo lo que ha sido distribuido entre la tropa.*
>
> *Mi pérdida ha consistido en cinco muertos y siete heridos. Todos los oficiales y soldados se han portado con la mayor bizarría, cumpliendo puntualmente las*

instrucciones que se les habia dado, por lo que dejo de recomendar á V. E. ninguno en particular. Fueron expectadores de la acción las guarniciones del puente de Molins de Rey, San Pedro Mártir y Monjuí, sin que de ninguna de ellas saliese á auxiliar á los acosados ni un soldado hasta que nos hubimos retirado con los prisioneros».

L'altra versió, vista des d'una òptica diametralment oposada a la de l'orgullós vencedor, és la que ens dona un integrant d'aquell destacament atacat: la 3ª companyia del 4t batalló del 23è regiment d'infanteria de línea. Es tracta del soldat alemany Heinrich Raaf, que ho va reflectir a les seves memòries, recollides anys més tard al dictat pel seu net, el doctor Gottfried Fassbender.

«El 10 d'agost de 1812 va arribar de Barcelona la tropa que ens havia de rellevar. Fet el relleu, i quan ja estàvem de tornada a Barcelona vàrem creuar el poble de Sant Feliu, on no vam veure ningú i vàrem trobar totes les portes i finestres tancades.

L'illa de Cabrera, destí dels vençuts.

Tot just passat aquell lloc vàrem sentir "Quien vive" i va esclatar una andanada de trets de fusell al temps que la cavalleria espanyola venia al galop contra nosaltres.

El nostre capità va intentar formar un quadrat defensiu, però ja una multitud de d'homes armats anaven sortint i no ens va quedar cap altra sortida que fugir pels camps.

Encara vàrem disparar mentre corríem amb els espanyols al darrere i als costats de la nostra gent. Un compatriota anomenat Schenk de Rheindorf, prop de Bonn, va rebre un tret a la cama "Companys, no em deixeu, per l'amor de Déu" ens va cridar amb por mentre passàvem pel seu costat. El vàrem carregar, arrossegant-lo, però aviat vàrem haver d'aturar-nos per descansar, i llavors vàrem veure que els espanyols estaven ja al damunt nostre. Ja no vam poder ajudar el nostre company, el vam recomanar a Déu. Poc després vam veure com el mataven.

El nostre capità va caure, ferit al genoll, just al meu costat, i la majoria dels nostres ja estaven morts o ferits a les vinyes. Com que les tropes espanyoles també havien aparegut davant nostre, estàvem completament envoltats. Nosaltres van alçar els braços i van demanar perdó. Els espanyols van disparar a tots els francesos sense cap pietat.

A nosaltres ens van preguntar si érem alemanys i en dir-los que sí, ens van fer presoners. Erem quinze. Un espanyol, però, em va apunyalar amb la baioneta a la part superior del braç esquerre, de manera que sagnava abundantment.

De la nostra unitat que constava de 380 homes, només nosaltres 15 vàrem caure presoners. Els altres jeien morts o ferits entre les vinyes. Només dos soldats van poder escapar.

Com més tard vaig saber, després de la batalla, i quan els soldats espanyols es van retirar, dones, noies i nois del poble havien vingut al camp de batalla i van rematar a ganivetades tots els que encara estaven vius.

Els dos soldats del nostre comandament que havien fugit van denunciar a Barcelona la incursió i immediatament tropes franceses van marxar cap allà, però quan van arribar, els espanyols ja feia temps que havien marxat».

Els enemics supervivents, que deixant a banda el relat del soldat alemany, van ser en total 105 homes, van ser duts fins a Vilanova, on van ser embarcats cap a l'illa de Cabrera, en la que van romandre confinats en circumstàncies penoses en extrem fins al final de la guerra.

En recompensa per aquest èxit, Josep Manso fou promogut el 15 d'agost al grau de coronel, tenint al seu càrrec el regiment que Lacy li havia promès i la quarta secció de l'exèrcit del Principat.

En Manso, no havent quedat possiblement satisfet del tot, i en vista de l'èxit obtingut en aquesta operació, el 23 d'aquell mateix mes tornava a fer una altra acció anàloga a la que us acabo de descriure, i aquest cop va atacar la guàrdia entrant, fent-ho entre Sant Feliu i Molins de Rei i aconseguint novament una altra victòria tan rotunda com aquesta de la qual ara us he parlat.

DUEL AL CAMP ROIG

Molts santjustencs recordareu que baixant pel carrer de la Indústria, a ma dreta i tot just a l’alçada d’on ara podem trobar l’ambulatori i la llar d’infants, hi havia hagut la bòbila dels Domènech.

Aquella bòbila es va bastir on temps enrere aquesta família havia tingut el tros, al Camp Roig, al costat del camí de Sant Joan, dit així perquè anava des de la parròquia fins la veïna localitat de Sant Joan Despí, i que una mica més avall creuava la carretera que havia estat construïda feia poc, en el punt conegut com Els Quatre Camins.

El protagonista de la nostra història és el llavors cap d’aquella família, en Miquel Domènech Comas, fill de Baldiri Domènech Armengol i de Victòria Comas Lligadas, casat amb la terrassenca Marianna Vilapuda Vilar, amb la que en aquells moments havia tingut dos fills, Josep i Baldiri, i més endavant tindria altres tres, Dídac, Teresa i Maria.

Lluita entre un paísà i un soldat imperial.

En una data no precisada, però que molt probablement correspondria al setembre de l’any 1812, en Miquel Domènech anava, camí avall, cap a l’hort, on s’hi pensava estar una estona, ja que sempre hi havia alguna coseta a fer.

Això passava en plena Guerra del Francès, i hi ha constància documental de que per aquelles dates, a la carretera i a l’alçada d’on ara hi ha el supermercat Esclat, els guerrillers del general Josep Manso van sorprendre una unitat militar que anava a rellevar la guarnició de tropes napoleòniques que custodiava el pont de Molins de Rei, produint-se un fort enfrontament que va acabar amb una sonada victòria dels lluitadors locals sobre aquella unitat de tropes imperials.

Gairebé a l’entrada del seu tros en Miquel Domènech es va trobar un soldat francès que pujava pel mateix camí, tot fugint del combat de la carretera. En veure’s, tots dos van entendre que l’altre era el seu enemic, i es van enfrontar a vida o mort en un desigual combat. L’un amb el seu armament reglamentari: un fusell Charleville model 1777 An IX equipat amb la seva corresponent baioneta i un sabre Briquet, i l’altre amb el que duia per anar a l’hort, possiblement el magalló d’eixarcolar.

La fortuna va somriure en Miquel, i el pobre francès va acabar servint d’adob per les verdures i hortalisses que es conreaven en aquell hort.

LES CASETES DE LA CARRETERA, MUTS TESTIMONIS DE LA GUERRA DEL FRANCÈS.

Durant aquella històrica confrontació, que a les nostres terres va durar des de l'any 1808 fns al 1814, el Raval de la Carretera, a l'estar situat en la meitat del camí entre Barcelona i l'estratègic pont de Molins de Rei, va ser escenari constant d'escaramusses i combats de totes les magnituds.

D'entre tots ells, farem esment d'uns quants exemples:

A la tornada de la batalla del Bruc, les forces de la derrotada columna de Schwartz, un cop recuperat l'alè a Sant Feliu, així com les que van sortir de Barcelona a reforçar-les, van fer sentir la seva violència a Sant Just:

El dia 9 de juny de 1808 va morir un home *«repentinament de una desgràcia al temps de retirar-se a Barcelona»*. La víctima es deia Josep Castells i Càlix, tenia cap al voltant dels 70 anys, i era persona prou coneguda en el poble. Havia estat regidor durant els periodes 1787-1788 i 1800-1801. Estava casat amb Madrona Campreciós Roses, vídua de Gabriel Modolell i Carbonell.

L'endemà, 10 de juny, es produïa la mort a Sant Just d'Andreu Canut i Faura, natural de la veïna població d'Esplugues de Llobregat "assassinat pels francesos". Andreu Canut era fill de Miquel Canut i Maria Faura, tenia llavors 30 anys i estava casat amb Maria Pujol, també espluguina.

Mentre el general Duhesme i una part considerable dels imperials de Barcelona estaven ocupats en el primer setge de Girona, el general Giuseppe Lechi, angoixat per estar tancat a Barcelona amb una escassa guarnició i assetjat pels sometents, escrivia el 20 de juliol de 1808:

> *«Mis descubiertas por la parte de San Feliu, han sido rechazadas hasta á Sans por los Bandidos, que tienen mucha fuerza sobre el Llobregat; tienen caballería, y mucha artillería».*

El 26 de novembre de 1808, durant l'assalt a Barcelona per part de les forces del general Vives, la segona i tercera divisions van combatre a Sant Just, foragitant els imperials que el defensaven.

La segona divisió, manada pel mariscal de camp comte de Caldagués, ho va fer per la carretera reial fins arribar a Can Rosàs (l'actual Can Vidalet), on els imperials s'havien fortificat.

La tercera, sota les ordres del coronel suís Lluís de Wimpffen, va remuntar la riera fins al poble, i des d'allà, pel Raval i l'antic Camí Ral va anar a reunir-se amb la segona. Junts van derrotar l'enemic i la seva avanguarda els va persegiuir fins més enllà de Sants.

En ple domini dels imperials, la guerrilla també arribava a combatre a Sant Just, com ens ho confirma un comunicat del 4 de setembre de 1809 d'Agustí Arnauda (2n

comandant de la divisió del Llobregat i Penedès) a Joaquim Blake (general en cap de l'exèrcit de Catalunya) referent a un combat iniciat entre Pallejà i Molins de Rei el 21 d'agost de 1809:

> *«…habiendo empezado la acción al romper el día, fue tanto lo que impuso á los enemigos este inesperado ataque, que abandonaron todas sus posiciones sin resistencia y se dieron a la mas vergonzosa fuga con tal desorden, que siendo perseguidos en su retirada por una columna de tropas y somatenes hasta el pueblo del Garrofé, no se cuidaron de otra defensa que de la fuga».*

Les casetes de la carretera, altrament conegudes durant molt temps com "a baix l'Hostal", una barriada santjustenca construida a cavall dels segles XVIII i XIX.

Tanta lluita va malmetre molt aquesta barriada. L'hostal Nou, segons un document del febrer de 1811 conservat a l'arxiu de Can Cardona, es trobava en un estat lamentable *«Por causa de los enemigos y demás contrariedades de las circunstancias actuales».*

Acabada la guerra el baró de Maldà torna a Barcelona , i el dia 18 de juny de 1814 escriu:

> *«Hem passat per la vora de las casas del poble de Sant Feliu de Llobregat, y vist a alguna ab sols las parets foranas, y axí en seguida de altres, com axí los hostals del Garrofer, y del Picalqués, que prou han rebut de tots aquells malvats enemichs nostres, tant dels francesos, com de ben dolents catalans causantnos prou condol, y llàstima tanta crema, y ruina de casas en pobles y vora de carreteras…»*

EL POBRE MOSSÈN SURROCA: VELL, MALALT I SOL.

Amb la mort, l'any 1825, del gran rector Don Alonso de Castilla y Muñiz, la parròquia de Sant Just Desvern va quedar sense direcció durant un període de dos anys, havent estat administrada mentrestant per l'ecònom Mn. Josep Vehil, qui va regir-la des del 23 de maig de 1825 fins al 20 d'agost de 1827, any en què va prendre possessió el nou rector, Mn. Josep Surroca i Ferrer.

Aquest capellà era ja ben entrat en anys quan va accedir a la direcció de la comunitat parroquial del nostre poble, ja que quan va venir comptava amb setanta anys complerts. Estigué deu anys al front de la parròquia, i durant la major part de tot aquell temps no va poder dur a terme el seu comès amb la perfecció que hagués estat de desitjar degut a què, per causa de la seva edat, malaltejava sovint, fins al punt que se li va haver de donar en diverses ocasions el viàtic i l'extrema unció en previsió d'algun possible desenllaç imminent.

A més, aquest pobre rector no va tenir durant la major part de la seva estada entre nosaltres cap vicari que el pogués ajudar en la tasca de regir la parròquia, i va haver de manegar-s’ho tot ell sol, emprant en tal feina les poques forces que li quedaven al cos.

Una parròquia, com qualsevol altra entitat, governada per un home vell, feble i sol, és molt difícil de mantenir rectament, i així, la nostra, malgrat la bona voluntat posada per alguns feligresos, va acabar tornant-se en una mena de can seixanta on els escolans campaven pels seus respectes fent en tot moment allò que els venia en gana. Jocs, corredisses, crits, irreverències... La dignitat i el decor que se suposa que ha de respirar-se en un temple s'anava perdent progressivament.

També, i això és potser el més greu, ja havien començat a desaparèixer alguns dels valuosos objectes litúrgics que formaven part del patrimoni material de la parròquia.

Les continuades irregularitats que tenien lloc a la nostra parròquia van acabar arribant a coneixement de Pau de Sitjar i Ruata, bisbe de Barcelona, qui, tot seguit, no va fer altra cosa que cridar-li l'atenció i comminar-lo a què restablís l'ordre, sota pena de greus correctius.

El nostre pobre rector va interposar un recurs adduint la seva feblesa i solitud, i manifestant que les mateixes no el permetien imposar-se i redreçar aquella lamentable situació.

La resposta que va rebre del Bisbat fou la següent:

> *«SECRETARIA DE CAMARA DE LA DIOCESIS DE BARCELONA.*
> *A consecuencia del recurso que Vs. con fecha de 23 del corriente hicieron al IImo. Sr. Obispo de esta Diócesis, Su Sria. Ilma. ha decretada lo siguiente.*
> *Barcelona 27 de Marzo de 1829.*
> *En vista del presente recurso, mandamos al cura parroco de San Justo Desvern,*
> *1° Que todas las alajas y ornamentos de algun valor dejados a la fabrica de la Iglesia se guarden en adelante, y por ahora en un armario ó comoda capaz*

cerra da con tres llaves de las cuales tendra una el referido cura parroco, y las otras dos estaran en poder de los obreros de la Iglesia.
2° Que inmediatamente saque a los muchachos que al presente sirven de monacillos, y reponga otros que tengan mas decoro y reverencia en eI Templo que los actuales, a quienes por no haber corregido como debia les ímponemos la multa de doce libras catalanas que entregara inmediatamente al portero de Nuestra Curia, cual cantidad servira para socorro de los pobres de la casa de Misericordia, y a mas un duro al referido portero por su trabajo.
3° Que el sobredicho parroco mientras no tenga Vicario cuyde de tener en todos los dias solemnes del año y en toda la cuaresma un Sacedote secular ó regular idoneo para oir la confesion de los feligreses a fin de que no tengan estos de acudir a otra parroquia para recibir los Ss. Sacramentos, en la inteligencia que su descuydo en esta parte, ven lo demas concerniente a la conservacion de lo que debe servir para el decoro y lustre de la Iglesia, Nos daria lugar a otras providencias desagradables. Intimese este decreto al referido cura parroco y dese copia a los obreros para su inteligencia y cumplimiento en la parte que les toca.
De orden de S. S. Ilma. el Obispo mi Sr.
Dr. José Riera Pbro. Secretº.
Es copia del original que queda en esta Secretaria de Camara de mi cargo de que certifico.
Dios gûe a Vs. ms. as. Barcelona 28 Marzo de 1829.
Don José Riera Pbro. Srio».

Un capellà vell i malalt.

Ja està vist: Se li mana que faci tot just allò que ell es confessava incapaç de fer, i a més encara li fan pagar una multa.

I d'enviar algú a ajudar-lo, res. El pobre Mn. Surroca va haver de seguir manegant tot sol la parròquia durant els pocs anys que li van quedar de vida.

Només en els seus darrers moments li va ser enviat des del bisbat un vicari: Mn. Francesc Viñals, que va ser el seu suplent durant la malaltia que es va acabar emportant d'aquest món l'infeliç rector.

Mn. Josep Surroca i Ferrer va lliurar la seva ànima a Déu el dia 16 de setembre de 1837, quan ja havia passat dels 80 anys.

AQUELLA MISTERIOSA DAMA QUE VIVIA A SANT JUST

Una cosa porta a una altra. Ja fa un cert temps, mentre cercava a l'Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern dades per un estudi que llavors estava preparant sobre els guerrillers carlins santjustencs, vaig trobar en els padrons de l'època la menció d'un personatge un tant diferent dels altres veïns que llavors residien en el poble.

Es tractava d'una dona estrangera que vivia sola en una gran casa, i que segons aquell padró, era "natural de Londres Ynglaterra", tenia 49 anys, estava soltera i, pel que fa a una possible ocupació professional, ens deien "ninguno: ocupasio cosir". Es feia dir Bernardina Flores, nom que, per poc britànic, era a totes llums fictici.

Encuriosit, vaig començar a investigar aquest personatge, endinsant-me de mica en mica en la seva novel·lesca trajectòria vital al ritme en que m'ho anaven desvetllant els diferents fils que vaig anar estirant.

Retrat d'aquella misteriosa dama.

La següent pista me la va donar el polifacètic escriptor romàntic català Víctor Balaguer, el qual, en el seu llibre "Al pie de la Encina", en el que recull diverses històries, tradicions i records de la zona del Montseny, para especial atenció en el període immediatament anterior a l'arribada d'aquella dona a Sant Just, i ens presenta aquesta part de la seva història com "una leyenda perfectamente humana, de nuestra época misma".

Balaguer l'anomena "La Penitente del Montseny", i ens diu que l'any 1834 l'ermità de Santa Fè la va trobar una nit de tempesta refugiada sota una penya. Ella li digué que feia poc que havia llogat una casa a Sant Esteve de Palautordera, però que l'acabava de deixar per venir a la muntanya tot cercant una cova on poder fer penitència. L'ermità li va ensenyar una cavitat propera, i allà s'hi va estar aquella dona durant els set anys següents, temps en que va tenir lloc, aproximadament, la primera carlinada. Així ens ho és descrit literalment:

> *«Dormía vestida encima de unas tablas, y sólo comía pan, patatas, verduras y frutas. Llevaba siempre consigo, colgante de su cintura, un saquito de seda, y en él un cráneo que besaba y abrazaba, postrándose ante él y rezándole. Debería tener sobre treinta años cuando apareció. Era alta, delgada, de hermosas facciones y de modales finos y aristocráticos. La noche que se presentó en la montaña llevaba un vestido de seda, que continuó llevando siempre hasta desgarrarse y deslucirse con el uso. Hablaba muy poco, y siempre con gran reserva. Cantaba admirablemente romanzas en lengua italiana, pero sólo cuando se hallaba sola, internándose por las selvas, donde permanecía a veces varios días seguidos sin presentarse por su cueva. Los que de lejos la oyeron*

cantar, decían que su voz era fresca y argentina, revelando maestría en el canto. Hablaba regularmente en castellano, pero con dificultad y con acento extranjero. En cuanto al catalán, lo hablaba mal, mezclando en su conversación palabras castellanas, catalanas y francesas».

Durant els primers moments de la guerra carlina, el seu estrany comportament va fer sospitar les tropes liberals, que, creient-la una espia enemiga, la van detenir i portar presonera a Barcelona, on en Manuel Llauder, marquès de la Vall de Ribes i capità general del Principat de Catalunya, endevinant qui era realment aquella dona, la va tractar amb molta consideració i respecte, posant-la immediatament en llibertat.

També es diu que un foraster de gran distinció es va presentar en el Montseny només per parlar amb ella, arribant tot just en un moment en que no estava a la seva cova. En no trobar-la, el visitant va gravar amb un punxó una paraula estrangera en el tronc d'un faig proper i va marxar. Més tard, quan la penitent, a la seva tornada, ho va llegir, manà que es tallés immediatament aquell arbre, fent-lo cremar tot seguit.

Si us animeu a fer una passejada pel Montseny, a la carretera de Sant Celoni a Santa Fe, a pocs metres d'haver passat el túnel de la Foradada, trobareu un corriol en forta pendent us conduirà després d'haver caminat una estoneta, a la cova on el nostre personatge va estar fent penitència.

La penitent del Montseny.

Aquella misteriosa penitent es va estar a la seva cova del Montseny durant tot el temps que va durar la guerra, marxant després, tal com ens ho segueix confirmant l'autor del relat:

«Durante toda la época de la guerra civil [es refereix a la Primera Guerra Carlina] *estuvo en su cueva del Montseny. Más tarde, anunciando que había ya terminado el tiempo de su penitencia, abandonó la cueva, puso albarán en el balcón de su casa de Palau-Tordera, despidió a las criadas que en ella tenía, y dicen que se retiró a San Justo Desvern, donde alquiló, compró o mandó edificar una casa que tenía algo de señorial y de castillo, en la que vivió recoleta, sola con una criada».*

Efectivament, i tan com ho recull un document de l'arxiu patrimonial de la santjustenca masia de Can Mèlich, l'any 1850 Doña Bernardina Flores, soltera natural de Londres va adquirir pel preu de sis escuts i dues-centes mil·lèsimes d'entrada i un cens anual de 62 reals de velló un terreny situat al carrer de la Sala (actualmente també conegut pel nom

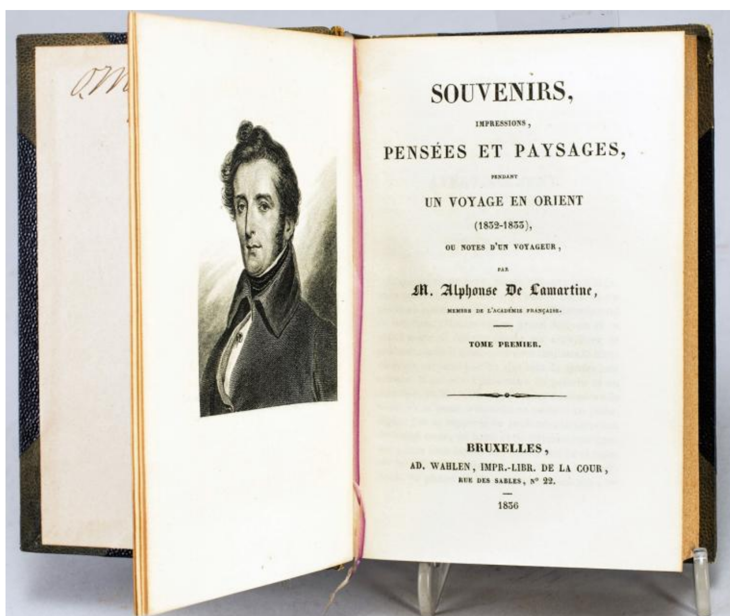
de Josep Anselm Clavé) als seus propietaris Jaume Gelabert de la Riera Julià i Joaquim Gelabert Mèlich, pare i fill, amos de l'abans esmentada masia.

El terreny en qüestió estaba situat al capdamunt de la pessa de terra anomenada "Lo Camp de Sant Just", que feia en total tres mujades d'extensió, de la qual, i segons consta a l'escriptura, el tros adquirit va consistir en:

> «*Un tros de terra d'amplària trenta-vuit pams i mig contadors des de la meitat de la paret del veí Ramon Campreciós fins al terreny dels establiments i de fons des de tocar per la part de migdia amb terres de Joseph Cardona fins a la part de tramuntana a tocar amb el camí situat en el terme de la dita parroquia*».

La narració de Victor Balaguer acaba dient-nos que:

> «*Una persona de esta comarca, que trató de averiguar la vida y la historia de aquella extraña mujer, después de reunir ciertos antecedentes, aglomerar datos y consultar fechas, llegó a adquirir la convicción, según me dijo, de que pudiera ser aquella misma misteriosa Lady inglesa de quien habla Lamartine en sus viajes a Oriente, y de quien cuenta que estuvo algunos años en España, retraída en la cueva de un monte*».

Segunt la pista.

Serà doncs un nou testimoni, l'escriptor romàntic francès Alphonse de Lamartine, qui ens aportarà noves llums sobre la identitat del nostre personatge, el possible motiu de la penitència, el perquè de la calavera i la novel·lesca continuació d'aquesta història.

Aquest autor, en la seva obra "Voyage en Orient" ens desvetlla la identitat d'aquella misteriosa dama.

Segons ell, es tracta, ni més ni menys, que de Lady Hester Lucy Stanhope, neboda del primer ministre britànic William Pitt "The Younger" i besneta de James Stanhope, militar britànic que havia defensat la causa austriacista durant la Guerra de Successió. També afegeix que aquesta dona mai no es va voler casar, i que tingué -com tot seguit veurem- una novel·lesca vida d'exòtiques aventures.

Ens diu també que la causa de tot això va ser el tremend trasbals que li va causar la prematura mort d'un jove general anglès caigut a la guerra d'Espanya, l'amor del qual ella va conservar sempre en el fons de la seva ànima.

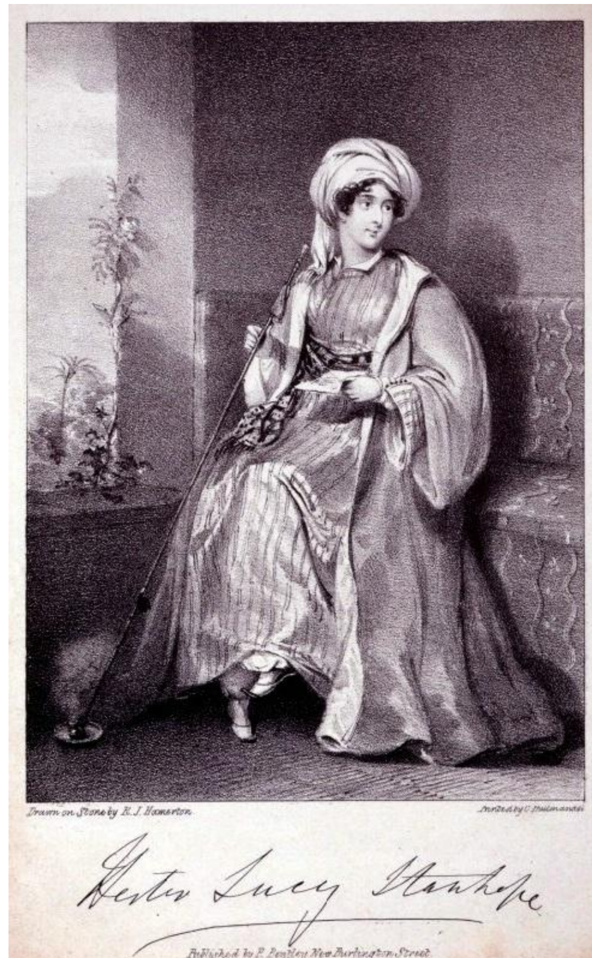
Efectivament, Lady Hester Stanhope havia mantingut una apassionada relació sentimental amb el general britànic Sir John Moore, mort el 16 de gener de 1809 a la batalla d'Elviña, en què es van enfrontar l'exèrcit anglès contra el napoleònic. Una coneguda llegenda urbana de La Corunya, recollida per diversos autors, diu que des de llavors, cada any, aquell mateix dia, l'esperit de Lady Hester Stanhope, una dona alta d'uns 50 anys d'edat i aspecte estranger, torna a La Corunya per visitar la tomba del que va ser l'amor de la seva vida i roman allà, al peu del sepulcre entre sanglots, per després allunyar-se sola i trista, com una ànima lliurada a malenconiosos records.

El cas és que després del seu retir a Sant Just, Bernardina Flores, altre cop Lady Hester, va tornar breument a Anglaterra, on reuní tot el necessari per encaminar les seves passes cap a l'Orient.

A partir d'aquest moment serà un nou testimoni, el doctor Charles Meryon, autor de "Memoirs of Lady Hester Stanhope as related by herself in conversations with her physician" i de "Travels of Lady Hester Stanhope forming the completion of her memoirs narrated by her physician" qui ens donarà detalls de la seva aventura.

Acompanyada d'un seguici de servidors, Lady Hester es va embarcar cap a Constantinoble i des d'allà va viatjar a Egipte, on va conèixer el paixà Mohamed Alí, qui la va convidar a visitar Damasc.

En el trajecte per mar cap al Líban i Síria, el vaixell on anava naufragà, podent-se salvar agafada a unes fustes fins arribar a un illot desert, d'on va ser rescatada. Tot seguit va passar a Malta i des d'allà tornà a Anglaterra per vendre la resta del seu patrimoni i embarcar-se altre cop cap a l'Orient.

Lady Hester Lucy Stanhope en una targeta amb la seva signatura autògrafa.

Arribada a Damasc, es va sentir atreta per l'estil de vida local, aprengué àrab i va començar a adoptar el vestuari i maneres dels drusos. Des de Damasc emprengué diversos viatges que li permeteren visitar Jerusalem, Alep i altres parts menys accessibles d'Aràbia i Mesopotàmia.

Havent sentit parlar de la proximitat de les ruïnes de Palmira, situades en un lloc molt perillós i desèrtic habitat pels ferotges beduïns, s'hi va presentar al front d'una luxosa caravana que va impressionar els nòmades àrabs que hi habitaven, guanyant-se la seva

admiració i el respecte fins al punt que totes aquelles tribus li van atorgar el títol de “Reina blanca de Palmira”.

Després d’una nova estada a Damasc convidada pel paixà turc, va fixar la seva residència definitiva a Djoun, en un antic monestir situat dalt d’una muntanya libanesa, que va fer reconstruir, i on va portar una vida de luxe digna de les mil i una nits, amb un exèrcit de servents a la seva disposició, vivint com una autèntica princesa drusa al temps que amb les seves influències protegia aquesta ètnia. En aquell palau va rebre tots aquells visitants europeus que s'aventuraven per aquests indrets i aconseguí una gran fama com a dona exòtica i bona amfitriona.

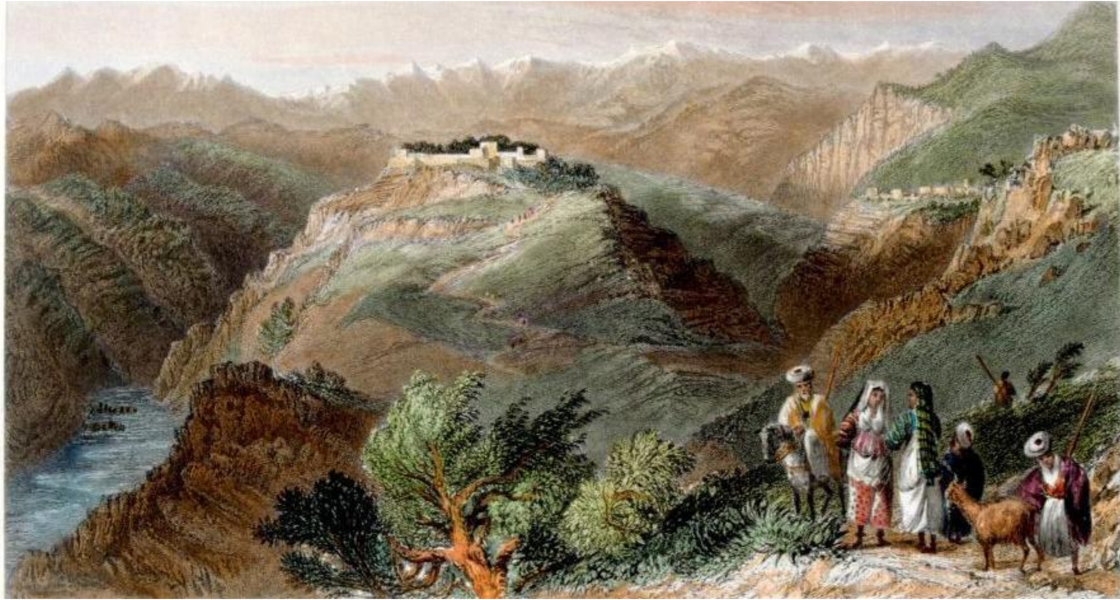

Lady Hester Lucy Stanhope, la “Reina Blanca de Palmira”.

Amb el temps, aquella vida de luxe va fer disminuir sensiblement el seu potencial econòmic. Creient en l’existència d’un gran tresor antic ocult sota les ruïnes d'una mesquita a la ciutat portuària d’Ashquelon, a la costa nord de Gaza, va organitzar, amb la major part dels diners que li quedaven, la que alguns han considerat com la primera expedició arqueològica realitzada a Palestina. Aquella operació va constituir un estrepitós fracàs, ja que l’hipotètic tresor no va aparèixer enlloc, i pel que fa a l’interès que van posar en els aspectes arqueològics, cal esmentar, per exemple, que després d’haver exhumat una estàtua romana de marbre de més de dos metres, en veure que li mancava el cap, la va manar esmicolar i llençar els seus trossos al mar.

Després d’aquesta expedició fallida, la situació econòmica de Lady Hester Stanhope va quedar greument deteriorada, fins a tal extrem que va haver d’acomiadar paulatinament tots els seus servents en no poder-los pagar. Per acabar-ho d’adobar, alguns d’aquests servents acomiadats li van robar finalment les poques coses de valor que encara li quedaven.

Lady Stanhope va acabar els seus dies completament arruïnada, duent altre cop una vida d’eremita en la solitud del que havia estat el seu palau, coberta de parracs, en pèssimes condicions higièniques i tenint per tota companyia més d’una dotzena de gats…

El solitari palau de Djoun, a les muntanyes del Líban.

Què hi ha de veritat i què de fantasia en aquesta història?

Tot i l'aparent concatenació de les dades que ens aporten les diferents fonts d'informació, no arriba, però, a quedar del tot clar que la tal Bernardina Flores fos realment Lady Hester Stanhope.

Les dates en que els relats de Víctor Balaguer i Alphonse de Lamartine situen els fets no encaixen del tot amb les que figuren en els llibres del doctor Charles Meryon.

Les llegendes tenen aquestes coses, i l'apassionant vida d'aquella singular dona (o d'aquelles dues dones diferents, si així es vol creure) es manté en tot moment en equilibri sobre els imprecisos límits que separen la realitat del mite.

UN FET SAGNANT A ESPLUGUES

El protagonista de la nostra historia d'avui és un personatge del qual ja us havia dit alguna cosa en algun altre programa anterior, Jaume Montserrat Pagès, nascut a Sant Just Desvern l'any 1821 i mort a Barcelona el 1866, un bon exemple del que van ser els trabucaires de l'època, uns elements que podríem situar a cavall entre el bandidatge i la guerrilla, i que sovint podien decantar-se cap una o altra banda en funció de la conjuntura.

D'ell us havia avançat que l'any 1840 manava una partida de malfactors amb la que havia assaltat una masia d'Esplugues, acció que trobarà continuïtat en nous fets delictius que li suposaran mantenir més d'un enfrontament seriós amb les anomenades forces de l'ordre.

La desapareguda masia espluguina de Can Valls.

El relat d'avui és el d'aquell sagnant assalt, el qual va tenir lloc molt a prop d'on ara estan els estudis d'ET, a la barriada de la Plana, on actualment hi ha el carrer del 8 de març (abans anomenat del Dr. Manuel Riera), en el seu tram comprès entre els de Quintana i Rovellat.

Aquests terrenys havien pertangut a una masia anomenada Can Valls, també coneguda en determinades èpoques pel nom de "la Casa Blanca", la qual apareix aquí emmarcada amb un cercle, i que va ser enderrocada durant la segona meitat del Segle XX.

Una de les primeres accions delictives atribuïdes a Jaume Montserrat de les que es té notícia és la que va tenir lloc la nit del 4 o 5 d'agost de 1840 a l'espluguina masia coneguda per la Casa Blanca.

Aquesta casa va ser enderrocada durant la segona meitat del Segle XX, i es trobava a la barriada de la Plana, on actualment hi ha el carrer del 8 de març (abans del Dr. Manuel Riera), en el seu tram comprès entre els de Quintana i Rovellat. Un carrer veí duu el nom de "Marquès d'Espanya" en record de qui havia estat el propietari de la casa i de les terres que l'envoltaven.

Aquesta masia era propietat del mariscal de camp de l'exèrcit D. Enrique Andrés de España y Taberner, quart marquès d'Espanya i baró de Ramefort, títols que va heretar a la mort del seu pare, esdevinguda el 3 de febrer de 1938, secretari de la Inspecció General de l'arma de cavalleria, detentor de la gran creu de la Reial i militar Orde de

Sant Hermenegild, i nebot de Charles d'Espagnac de Cominges de Couserans i de Foix, el terrible Comte d’Espanya, capità general de Catalunya de trista memòria, ultrarreaccionari, absolutista i darrerament carlí, el qual havia estat assassinat l’any anterior a Organyà pels seus propis companys d’armes.

Com en tants altres casos, l’amo no residia a la casa, i aquesta era cuidada pel masover Pau Riera, natural de l’Hospitalet, que estava casat amb Josepa Escala, de Santa Coloma de Cervelló, la qual, abans de casar-se amb en Riera, havia treballat com a minyona dels marquesos propietaris d’aquella masia. Juntament amb el matrimoni també hi vivien els seus fills, la mare d’ell, i els mossos que ajudaven a les feines de la casa.

Va córrer la veu de que el marquès d’Espanya havia retirat les joies i altres objectes de valor de la seva casa de Barcelona i les havia fet portar en el seu cotxe a la casa d’Esplugues. Havent tingut notícia d’això gràcies al propi cotxer del marquès, una colla de bandits, que la memòria popular identifica amb el grup capitanejat per Jaume Montserrat, va decidir apoderar-se d’aquell botí.

Irrupció dels bandits a Can Valls.

La relació del què va passar, transmesa de boca en boca, fou recollida pel rector d’Esplugues, Mn. Esteve Carbonell i Pujol, qui, un segle després d’aquells fets, ens els descrivia així:

> *«Pels voltants de la festa major de Sant Just, cap al tard del dia 4 ó 5 d’agost de l’any 1840, una colla d’homes emmascarats, entre ells el cotxer, manats pel temible capità de lladres Montserrat, envaïren la casa sobtadament, detenint tot seguit el masover, fills i mossos.*
>
> *A Pau Riera, amenaçant-lo amb armes, li exigien els tresors que, segons deien ells, havia portat el propietari, contestant el masover que no sabia res d’allò. Mentre uns tancaren a l’estable els mossos i els fills, d’altres lligaren a cada cap de la pastera a Pau i a la seva mare, que estant a la cuina fent el sopar i sentint les disputes, va sortir aïradament, amenaçant els lladregots amb la cullera de remenar l’olla.*
>
> *Lligat i sense defensa, en Pau no contestava res, i això potser perquè ignorava on eren els tresors, o també per no trair el seu senyor; per tal d’espantar-lo, davant d’ell degollaren la seva pobre mare. Malgrat de veure aquella tragèdia, continuava sense dir res.*

> *Folls d'indignació, en veure que no podien arrancar el secret al desventurat masover, el degollaren també al peu de la pastera on estava lligat.*
> *La seva esposa que es trobava en estat de gestació avançat, la tenien lligada de braços i cames a una cadira; al seu costat hi tenia una filleta d'uns dos anys, plorant esporuguida, i per tal de fer-la callar, un dels assassins li donà una punyalada al cap, quedant marcada del front tota la seva vida.*
>
> *Sembla que el cotxer criminal, causant de tants estralls, en veure la masovera lligada i la seva filla ferida i demés conjunt esgarrifós, va dir als altres criminals, "Ja n'hi ha prou de sang; no fem com a Santa Coloma, on assassinaren tota la família d'una masia".*
>
> *Enmig d'aquell tripijoc, casualment passava pel camí del davant de la casa, ara carrer Rovellat, un fill de cân Coll, anomenat el Pericó, amb una parella de bous, el qual venia del treball; mirant a l'interior de la casa i en veure que hi passava quelcom d'extraordinari, va entrar-hi; en veure'l els lladregots es llançaren damunt d'ell i d'una ganivetada li obriren el ventre, deixant-lo a terra per mort.*
>
> *Assassinats els uns i tancats els altres, els criminals es dedicaren a saquejar la casa inútilment, puix que no varen trobar res. Cansats i desil·lusionats, es disposaren a menjar i beure tot el que trobaren, sense notar com havia fugit el Pericó, el qual aguantant-se el ventre, va poder arribar al poble. Com els bous havien arribat a cân Coll sense el Pericó, la seva família, estranyada, va sortir en busca d'ell, trobant-lo prop del poble tant mal ferit que al cap de poc d'haver explicat la seva desgràcia, va morir.*
>
> *Al poble hi havia un destacament de soldats i la família donà part dels greus successos al cap de la força; aquest ordenà tocar el cornetí per a ajustar els soldats i anat a cân Valls. Els criminals, en sentir el toc de cornetí, precipitadament abandonaren el menjar i fugiren cap a l'Hospitalet.*
>
> *Recorden encara avui amb horror els descendents d'aquella desventurada família, l'horrible tragèdia de què foren víctimes els seus besavis».*

Poc temps després aquella banda de malfactors era desarticulada per l'autoritat i capturats els seus integrants, els quals foren duts a judici l'any 1841. Sorprenentment, tot i que sobre els membres d'aquella partida pesaven, almenys, els tres crims comesos a Esplugues, en Jaume Montserrat, que n'era el cap, només va ser sentenciat a dos anys de presó pel fet d'haver comès un robatori en quadrilla, condemna que va complir en el presidi de Barcelona.

EL TELÈGRAF ÒPTIC MILITAR DE SANT PERE MÀRTIR

Situem-nos per uns moments en plena Segona Guerra Carlina, dita també Guerra dels Matiners (1846-1849).

Els trets particulars que van caracteritzar aquell conflicte eminentment català van posar de manifest a les forces del govern central la necessitat de poder comptar amb un sistema àgil de comunicacions que els permetés fer front a un enemic fraccionat en nombroses partides de guerrillers.

Aquestes partides estaven caracteritzades per estar dotades d'una gran mobilitat, i d'elles calia calia saber en tot moment la seva situació amb la promptitud suficient per tal de poder coordinar adequadament el moviment de les columnes de tropes enviades en la seva persecució.

La primera de les mesures que es van dur a terme en aquest sentit va ser la millora de la xarxa viària. L'altra gran mesura va ser en el camp de les transmissions, amb l'implantació a Catalunya d'una xarxa de telegrafia òptica d'ús exclusivament militar, de manera anàloga a la que ja havia funcionat en algunes regions espanyoles uns quants anys abans, durant la Primera Guerra Carlina.

La Reial Ordre de 26 de novembre de 1846 deixava prou clar qui podia fer ús d'aquell telègraf:

El marquès de Novaliches.

> *«Únicamente los Capitanes Generales y los Jefes Políticos, podrán dirigir por el telégrafo comunicaciones ya sea a las Secretarías del Despacho o a las Autoridades Superiores de las Provincias».*

A Catalunya, el precedent d'aquest sistema va ser una petita xarxa d'abast urbà, feta per iniciativa del capità general Manuel Pavía y Lacy, marquès de Novaliches, i dissenyada pel tinent coronel d'estat major Leonardo de Santiago. Aquesta xarxa, que va funcionar a Barcelona des del mes d'abril de 1848, comunicava l'edifici de la Capitania General amb els forts de Montjuïc, la Ciutadella i les Drassanes.

Segurament satisfet amb els resultats d'aquest nou sistema de comunicacions, Pavía es va proposar tot seguit d'ampliar la xarxa, per tal que el seu abast pogués arribar a cobrir tot el conflictiu territori que estava sota la seva jurisdicció.

La Xarxa Telegràfica Militar de Catalunya estava formada per cinc línies òptiques radials que tenien Barcelona per centre, unides per altres línies transversals, amb un total d'unes 80 estacions i uns 800 quilòmetres, repartits en les cinc línies que anaven respectivament des de Barcelona (Montjuïc) fins a Figueres, Cardona, Granollers, Cervera i Reus.

Sempre que va ser possible es van instal·lar els telègrafs a les torres de les esglésies, edificis alts amb bon horitzó, ermites, i edificis similars, executant per a això les obres de condicionament necessàries. Per a la resta dels casos es van construir torres de nova planta, espitllerades, de dos pisos i terrat: el primer pis estava destinat a hostatjar una guarnició d'entre 15 i 20 homes, el segon era per als torrers i operadors del telègraf, i el terrat per a la instal·lació del semàfor de senyals.

Torre de l'ermita de Sant Pere Màrtir.

La Xarxa va ser construïda per dues companyíes de sapadors de l'únic Regiment d'Enginyers existent a l'exèrcit d'aquells anys.

La primera línia d'aquest telègraf seria la de Barcelona a Lleida, i és dins d'aquest context que trobem la notícia de la construcció durant el mes de maig de 1848 d'una estació del telègraf al cim de la muntanya de Sant Pere Màrtir, tot aprofitant les restes del fortí que els soldats napoleònics havien bastit durant la passada Guerra del Francès aprofitant l'ermita dedicada al màrtir dominic Sant Pere de Verona. La prensa de l'època així ho deia:

> *«Segun dice el Diario de Barcelona, se trabaja con actividad en la colocacion de un telégrafo en la cúspide de la montaña de San Pedro Martir, en el mismo sitio donde antes estuvo colocada la ermita».*

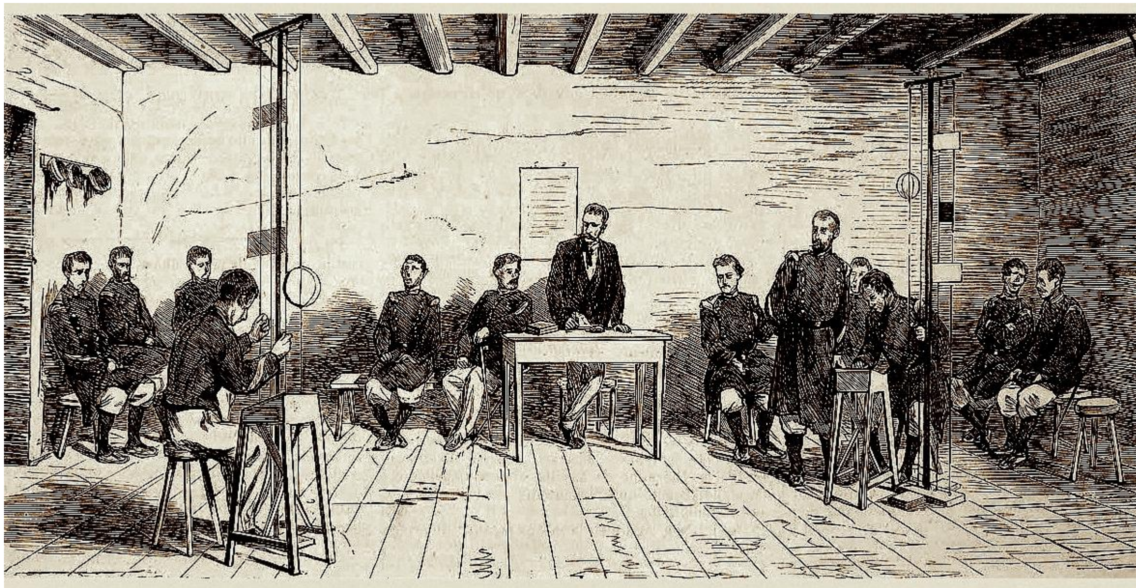
La torre del telègraf de Sant Pere Màrtir, que seria la segona de la línia Barcelona-Lleida, estava en contacte visual amb la primera, situada a Montjuïc, i també ho hauria d'estar amb la tercera, que es va emplaçar a Sant Pere del Romaní, una ermita situada entre Sant Feliu i Molins de Rei.

El cost d'aquesta construcció va ser de 8.374 rals i 12 morabatins, que van ser inicialment aportats pels pobles dels voltants: Sarrià, Vallvidrera, Esplugues de

Llobregat, Sant Just Desvern, Les Corts i Sant Gervasi, i als que, més tard, l’exèrcit els ho va retornar a través dels fons endarrerits de quintes.

L’ambiciós pla de Pavía, tot just engegat, de dotar Catalunya d’un sistema de telegrafia òptica, va quedar aturat quan aquest militar va deixar el càrrec de capità general de Catalunya, i no va ser sinó fins l’arribada del marquès del Duero que tal projecte es va reprendre, éssent encomandada al coronel José Francisco María Damián Mathé y Arangua la posada en marxa de les línies.

Al capdavant del Servei Telegràfic de Catalunya hi va haver els Coronels d'Enginyers Manuel Ramón García i Francisco de Casanova i Mir amb el títol de Directors Facultatius dels telègrafs militars de Catalunya, ambdós subordinats al coronel Mathé. El servei el prestaven soldats d'Infanteria amb els seus caps, a les ordres tots ells del Director Facultatiu corresponent. Les línies estaven dividides en seccions, sent els oficials que les manaven els responsables de tot el que ocorregués, tant en l'ordre militar com en el telegràfic.

Soldats fent pràctiques de teloegrafia òptica.

Un dels soldats destinats a aquella torre va ser l’hereu de la santjustenca masia de Can Cuiàs, Fèlix Ferran i Coret, fill de Josep Ferran i Cuyàs i de Rosa Coret i Colomer, el qual va tenir l’aparent sort de fer el seu servei militar a Sant Pere Màrtir, tot just davant de casa seva, en una època en que molts dels mossos havien d’anar al Marroc, Cuba o les Filipines... Això no obstant, no el va lliurar de tenir alguns enfrontaments armats, ja que era una època de fortes commocions.

Des de la seva construcció, i mentre va durar la situació de guerra, la dotació del telègraf de Sant Pere Màrtir, com la de les altres torres, estava formada per una guarnició d’entre 15 i 20 soldats d’infanteria del regiment de Castella, que es rellevaven, i per un torrer encarregat del telègraf, que hi residia permanentment. Aquests torrers eren generalment antics militars llicenciats.

José Esteban va ser el torrer destinat a Sant Pere Màrtir. Durant tota la contesa va poder exercir la seva feina amb una certa tranquil·litat, i no va ser sino fins l'octubre de 1849, quan aquest conflicte ja es podia considerar pràcticament acabat, que ell i els soldats que estaven de guarnició van haver de fer front a un atac:

> *«Según los periódicos de Barcelona, se hablaba mucho estos últimos dias de una partida de gente armada que ha intentado apoderarse de la torre telegráfica de San Pedro Mártir, asegurándose que hubo un rato de tiroteo entre los acometedores y la partida que guarnecia la torre».*

La vida dels torrers era extremadament austera. No gaire temps després d'aquest fet, l'any 1851, en José Esteban va contraure una pulmonia fulminant, de la qual morí, i l'administració del telègraf es va haver de fer càrrec dels seus deutes, que eren:

- Quatre pans, a 15 quarts: 7 rals i 2 morabatins.
- Nou paquets de tabac, a 6 quarts: 6 rals i 12 morabatins.
- Compondre sabates: 12 rals.
- Carn per menjar: 20 rals i 10 morabatins.
- Cafè i licors: 39 rals i 6 morabatins.
- Comestibles: 35 rals i 29 morabatins.
- Diners prestats: 290 rals.
- Taüt: 36 rals.
- Funeral: 52 rals.

La torre del telègraf de Sant Pere Màrtir va ser destruïda per la Milícia Nacional barcelonina l'estiu de l'any 1856 amb motiu dels enfrontaments que van provocar la fi del bienni progressista sorgit després de la revolució de 1854, i que van causar, només a Barcelona, 466 morts: 63 membres de la força pública i 403 paisans. Les cròniques d'aquell temps ens diuen que:

> «*...els dies 20 i 21 de juliol de 1856 la Milícia Nacional es va llançar al carrer* [...]. *Una de les violències que en la seva fúria van cometre, va ésser la destrucció de la torre telegràfica construïda a la muntanya de Sant Pere Màrtir* [...]. *El governador civil va imposar a l'Ajuntament i a la oficialitat de la Milícia Nacional, una multa de 5.000 rals destinada a la seva reconstrucció».*

Sembla ser, però, que aquesta pretesa reconstrucció de la torre del telègraf no es va arribar a efectuar mai.

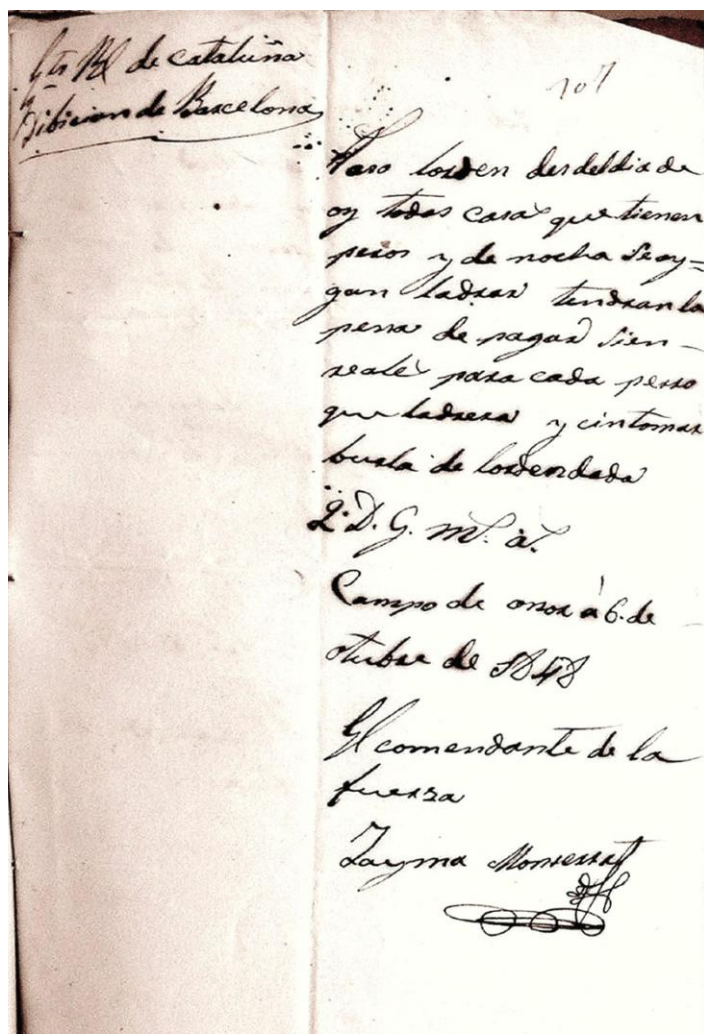
Temps després, i en vista de l'estat de tranquil·litat en que es trobava el Principat de Catalunya, per Reial Ordre de 19 de desembre de 1862 es va disposar la supressió del servei en aquesta xarxa i la conseqüent retirada del material, tornant a recuperar l'edifici durant un temps la seva finalitat original de lloc de culte i veneració del sant màrtir de Verona que dona nom a la muntanya, fins arribar al segle XX, en que nous trasbalsos de tot ordre causarien la seva desaparició i progressiva substitució per les actuals instal·lacions de comunicacions que tots nosaltres coneixem.

ELS VALENTS GOSSOS SANTJUSTENCS QUE PLANTAVEN CARA ALS GUERRILLERS

La Segona Guerra Carlina, dita també Guerra dels Matiners (1846 - 1849), va ser un conflicte bèl·lic específicament català. És per això que els espanyols anomenen “Segunda Guerra Carlista” a la que per nosaltres va ser la tercera d’aquelles guerres.

Una de les partides de guerrillers que es van formar a la nostra comarca durant aquell conflicte va ser la que encapçalava el santjustenc Jaume Montserrat Pagès, de la qual, la major part dels integrants eren també fills dels pobles d’aquesta rodalia.

Tot i que ja portaven un temps combatent al sector de la Serra del Obac, Jaume Montserrat i la seva partida aprofitaven totes les ocasions possibles per fer alguna escapada a la nostra comarca. Tals incursions obeïen a una doble motivació: d’un cantó, la principal: el cobrament de contribucions als consistoris comarcans més vulnerables, i de l’altre, el poder seguir mantenint el contacte amb la seva gent, familiars i amics.

Cta. Rl. de Cataluña
Dibicion de Barcelona
101
Haso lorden desdeldia de
oy todas casas que tienen
peros y de nocha se oy=
gan ladrar tendran la
pena de pagar sien
reales para cada perro
que ladrara y cintomar
buelta de lorden dada
D.D.G. m. a.
Campo de onor a 6. de
otubre de 1848
El comendante de la
fuersa
Jayma Monserrat

L’escrit, amb la signatura autógrafa del guerriller Jaume Montserrat.

Quan les circumstàncies ho permetien, Jaume Montserrat i alguns dels seus homes s’acostaven a Sant Just, generalment de manera furtiva. No cal oblidar que tot el territori estava en poder de les tropes governamentals.

Aquestes aproximacions eren relativament senzilles de fer, però un tant arriscades, ja que encara que en el poble no hi hagués una guarnició estable com era el cas d’Esplugues, Sant Feliu o Molins de Rei, calia procurar que el sometent no s’aixequés en contra seva, i, encara menys, que els descobrissin les tropes de guarnició de les poblacions veïnes.

En aquestes incursions furtives, i encara que d’entrada pugui semblar un tant còmic, un element important a tenir en compte com a factor de risc, amb capacitat suficient per a

donar l’alarma i delatar la presència dels guerrillers, el constituïen, ni més ni menys, que els gossos, els quals, pel que es veu, ja els havien causat anteriorment algun ensurt.

El 6 d’octubre de 1848 la partida de Jaume Montserrat va fer, amb finalitat recaptatòria, una incursió a la comarca. De primer es van presentar al Prat, on van cobrar del seu ajuntament una contribució de mil rals (l’endemà, potser ignorant l’acció d’en Montserrat, també es va presentar al Prat la partida de Marià Margarit i encara els va cobrar 2.002 rals més). Més tard, ja de tornada, i tot aprofitant que el seu nombre era més que suficient per a no haver d’anar-hi d’amagades, Montserrat i els seus homes van passar per Sant Just Desvern on no van cobrar cap contribució, sino que van donar a l’Ajuntament la següent ordre:

> *«Ejto. Rl. De Cataluña. Dibision de Barcelona = Paso horden des del dia de oy todas casas que tienen peros y de noche se oygan ladrar tendran la pena de pagar Sien reales para cada perro que ladrera y cin tomar burla de la horden dada. = Q. D. G. Ms. As. = Campo de onor á 6 de otubre de 1848 = El comendante de la fuerza = Jayma Monserrat».*

Sembla ser que el Prat, un cop abandonat per un destacament de carrabiners de Gavà que havia estat instal·lat a la rectoria i campanar des del novembre de 1847 fins al juny de 1848, constituïa en aquell temps un bon objectiu recaptatori, ja que entre el setembre de 1848 i el gener de 1849 es poden comptabilitzar fins a 11 incursions d’aquest tipus.

El mateix Jaume Montserrat, per exemple, encara hi tornaria el 25 de novembre, emportant-se, aquest cop, la bonica quantitat de 4.000 rals.

JOCS PROHIBITS A SANT JUST: L'AGAFADA DEL CAFÈ D'EN CATALÀ

Situem-nos a Sant Just a mitjan segle XIX. Era l'estiu i tot just havia acabat la Festa Major, que aquell any va caure tot just en un cap de setmana.

Després d'haver assistit a la solemne missa celebrada el dissabte i també al lluït ball que havia tingut lloc la tarda del diumenge a l'envelat que com cada any s'havia instal·lat en el turonet situat a l'actual cruïlla dels carrers Bonavista i Major (és aquest que podem veure a la imatge), la major part dels santjustencs i altra gent de la rodalia ja havien tornat a les seves respectives cases per tal d'afrontar altre cop les normals jornades de treball.

No tots, però, havien fet el mateix. Des de feia ja bastant temps, entre determinats cercles que freqüentaven els cafès locals, el vell costum que sempre havia existit de jugar la partideta havia anat a més, i de vegades s'hi havia arribat a jugar bastant fort, com era el cas d'aquella nit, en que la partida prometia ser prou sonada.

Una partida de daus.

Aquesta mena de partides, tot i que la seva existència era pràcticament coneguda per tothom, estava legalment prohibida, ja que en el Codi Penal de 1848 el joc apareixia tipificat com un delicte contra la societat, castigant-se amb severitat els propietaris de cases d'apostes i a tot aquell que actués fraudulentament, però adoptant, almenys en un primer temps, una posició més suavitzada amb els jugadors, que només eren castigats com a autors una falta. No obstant això, a la reforma operada l'any 1850 es va acabar decidint que ells també eren autors d'un delicte.

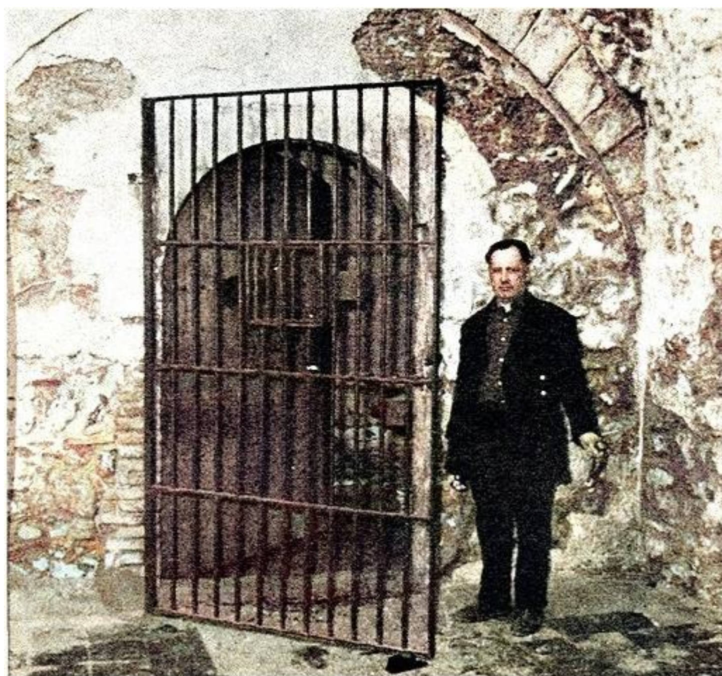
La matinada del dilluns dia 8 d'agost de 1853, i com a conseqüència d'una denúncia, un grup comanat pel caporal Antoni Parés, pertanyent a la Ronda de Vigilància (una organització parapolicial creada a Barcelona l'any 1847 pel sinistre Jeroni Tarrés, famosa per l'arbitrarietat i la violència dels seus procediments), va sorprendre a vint-i-cinc individus que es trobaven dins del cafè que regentava Josep Català i Florit, situat al carrer Badó.

Aquells homes quals estaven ocupats en aquell moment en el joc de daus anomenat de "Bones i Dolentes", antiga versió europea del joc modern americà conegut com a “Craps”, popularitzat en nombroses pel·lícules que tots hem pogut veure.

Com fos que en aquella època el joc estava terminantment prohibit i fortament perseguit, tant els jugadors com el propietari del local van ser immediatament detinguts, instruint-se tot seguit les oportunes diligències, les quals foren presentades l'endemà mateix davant el governador civil de Barcelona, el malagueny Melchor Ordóñez y Viana-Cárdenas.

L'enrenou motivat per aquesta enxampada va ser molt fort.

Els 25 jugadors detinguts eren: Baldiri Domènech (regidor quart de l’ajuntament santjustenc), Cristòfol Tort, Rafael Pagès, Josep Madurell i Pau Solanes de Sant Just, Joan Piera, Benet Piera, Ramon Piera i Baldó Piera de Les Corts, Carles Bofill, Bru Bosch, Cristòfol Estella i Josep Serrat d'Esplugues, Pere Anton Cardús, Joan Rivas, Josep Bargalló i Antoni Humet de Cornellà, Pere Llobera i Gabriel Umbert de Sants, Pau Batllori i Joan Rovira de l'Hospitalet, Miquel Franquet d'Hostafrancs, Josep Guiu de Sant Feliu, Francesc Radúa de Sant Joan Despí, i Pere Puig de Barcelona.

La presó de Sant Feliu.

El mateix dia 8, tant a Sant Just com als demés pobles, la gent anava de bòlit cercant fiadors solvents per mor de pagar les fiances i impedir que els detinguts fossin duts a la presó de Sant Feliu.

Van sortir avaladors per quasi bé tots, però no per Cristòfol Tort, Gabriel Umbert, Pere Anton Cardús, Josep Bargalló, Joan Rovira i Pere Puig, els quals foren duts a Sant Feliu i tancats a la presó aquell mateix dia.

Instruïda Ia causa, el governador, Sr. Ordóñez, va imposar a cada un dels jugadors una multa de 200 rals de billó, i a Josep Català, el propietari del local , una altra de 20 duros, justament el doble que als altres, decretant al mateix temps que tant el billar com els mobles i demés efectes que havia al cafè fossin decomissats i subhastats, destinant la meitat del guany que s'obtingués a recompensar al denunciant, i que l'altra meitat fos destinada a incrementar els fons d'una casa de beneficència.

Davant la magnitud de les multes es van dirigir diversos suplicatoris al Governador demanant la reducció de les mateixes, aconseguint així que el 29 d'agost d'aquell any es rebaixessin a la meitat les multes de tots, excepte la de Josep Català, propietari del local on es jugava, qui va haver de pagar els 400 rals de la sanció i sofrir la confiscació dels atuells del seu cafè.

Seguint les instruccions del governador, l'alcalde, Francesc Obiols, va encarregar al pregoner Mateu Blay que anunciés la subhasta de tots els béns decomissats a Català.

L'encant va tenir lloc el 29 de setembre i els dies 1 i 2 d'octubre. Durant el mateix, en Josep Fatjó va oferir 160 rals pel billar i demés estris, però a la fi ho va acabar comprant tot en Pau Romagosa, qui va pagar 205 rals per tot el conjunt.

Poc a poc es van anar pagant les multes, i els empresonats van poder anar sortint de la presó. El darrer en fer-ho fou Gabriel Umbert, de Sants, a qui li van pagar la multa el 22 d'octubre de 1853.

Gairebé trenta anys més tard, però, el joc tornava a ser protagonista de l’actualitat local i, durant una reunió de l’equip de govern municipal, s’exposava que “en algún establecimiento café de esta población se jugaba a los prohibidos por la ley”, i s’acordava fer-los tancar almenys a les deu de la nit, amb amenaça de multa de 15 pessetes!!!

LA MORT DE LES VINYES: DESCOBRINT EL CULPABLE

Quan es parla de les vinyes que en el passat havia hagut a Sant Just, sempre s'acostuma a atribuir la causa de la seva desaparició a la plaga de la fil·loxera, un insecte hemípter *(Daktulosphaira vitifoliae).*

La cendrosa (Oïdium Tuckeri)

No negaré que la seva arribada va ser terrible, però cal reconèixer que en el nostre cas, la fil·loxera només va ser com qui diu, un còmplice que va intervenir en el darrer moment per acabar de rematar la víctima, i que realment, l'autèntic assassí de les nostres vinyes va ser una altra plaga anterior, que mig d'amagatotis s'ha anat escapant de ser acusada d'aquell crim. M'estic referint a la cendrosa, un fong també anomenat oïdi (*Oidium tuckerii*).

Aquesta plaga, com la fil·loxera, és també originària de Nord Amèrica, des d'on va passar a Europa a mig segle XIX detectant-se ja la seva presència a Londres l'any 1845. Es va propagar en 1848 a París i en 1851 a les zones vitivinícoles de Bordeus, Porto, Rosselló i Rheinfalz, per escampar-se durant els anys 1852-1853 a la resta d'Europa, on va provocar de forma generalitzada un fort descens de la producció i de la qualitat de el vi.

En el cas de Sant Just, va arribar l'any 1853, matant una tercera part dels ceps i fent que es perdés la verema. Quan a finals d'aquell segle va arribar la fil·loxera, aquesta només va aconseguir matar cosa d'una desena part dels ceps que quedaven, però va ser el suficient per marcar la fi d'aquell cultiu. Com bé diu la dita popular: "Els uns tenen la fama, els altres carden la llana".

L'any 1854 es va descobrir que l'aplicació de sulfats combatia eficaçment la malura de la cendrosa. Des de llavors les vinyes supervivents es van omplir de piques per preparar

aquell sulfat, i les màquines ensulfatadores esdevingueren unes eines agrícoles habituals.

Però aquell 1853, en que la plaga els agafà desprevinguts, va ser realment una cosa terrible, i més si tenim en compte que aquell any també es va donar una forta sequera que va agostar el blat abans de temps.

L'arribada de l'Oïdium a Sant Just l'any 1853 va ser realment un cop molt dur per la nostra població, llavors majoritàriament dedicada a aquest cultiu de secà. Valgui com a petit exemple aquesta notícia apareguda a la pàgina 13 del diari "El Áncora" del 30 de juliol de 1853 en la que s'informa que Sant Just, completament abatut pels efectes d'aquella plaga, fins i tot suspèn els actes que estaven previstos per la Festa Major.

QUAN L'AIGUA DE L'AIXETA ERA SANTJUSTENCA

L'11 de març de 1892, l'apoderat del marquès de Monistrol, Ramon Puigdevall, conjuntament amb Francesc Cortès i Andreu Biosca, van presentar una instància a l'Ajuntament, en la qual comunicaven que s'havien constituït en societat per a l'explotació de les aigües, demanant al mateix temps que el permís per a aquesta finalitat que havia estat donat un any abans a Francesc Cortès es fes extensiu a la nova societat.

Segell de la Societat d'Aigües Potables de Sant Just Desvern.

La "Sociedad de Aguas Potables de San Justo Desvern" es va establir des d'un començament a Barcelona, en el número 25 de la Riera de Sant Joan, atorgant els poders de representació a Ramon Puigdevall Ferran, administrador del marquès de Monistrol, segons escriptura de 30 de setembre de 1892, davant del notari Melcior Canal i Soler.

En el Ple municipal del 6 de desembre de 1893, l'ajuntament de Sant Just va acordar exigir a aquesta companyia d'aigües una compensació material per haver-li concedit els permisos d'obres i canalitzacions pels carrers del municipi. Aquesta consistiria en la donació per part de la companyia, d'una ploma i mitja d'aigua (uns 3.300 litres diaris) al municipi, a repartir en tres fonts públiques.

En la mateixa sessió s'acordà instal·lar les tres fonts pels carrers del poble i comunicar-ho a la societat d'aigües per tal que fes efectiva la portada d'aigua a cadascuna de les fonts, una a la Carretera, una altra al capdamunt del carrer del Marquès de Monistrol, i una tercera al capdavall del carrer Badó, a tocar de la plaça Campreciós.

Amb aquesta companyia, que va estar operativa durant mig segle, la major part de les cases santjustenques van tenir garantit el subministrament regular d'aigua potable, i fins i tot, en va sobrar la suficient com per a subministrar-ne a les veïnes localitats d'Esplugues i Sant Feliu.

Finalment, l'any 1943, la Sociedad General de Aguas de Barcelona es va acabar fent càrrec del subministrament d'aigua a la nostra població, desapareixent aquesta societat que tan bons serveis havia prestat als santjustencs.

TOT MIRANT UNA VELLA FOTOGRAFIA

Retrocedim en el temps, any 1911:

Aquesta fotografia que estem veient es ofereix un excepcional document de la sortida des de la placeta de l'església d'una processó que no és la del Corpus Christi, com d'entrada ens podria haver semblat, sinó que es tracta de la processó de les Filles de Maria, confraria fundada a Sant Just l'any 1865, pel rector Mn. Josep Massana i Verdaguer.

Processó, any 1911.

El seu autor és amb tota seguretat el gairebé mític fotògraf manresà Manuel Aloy, un pioner de l'edició de targetes postals al Baix Llobregat que compaginava la seva innovadora activitat de fotògraf ambulant amb la feina estable de porter a la fabrica de can Gispert, a Cervelló.

Amb la càmera emplaçada al balcó de l'Ajuntament, el retratista no ha pogut evitar que dos xicots tocats amb sengles gorres de menestral (com les que duent la major part dels homes que es poden veure) se li hagin plantat al davant i li trenquin l'enfocament harmònic del conjunt.

La fotografia recull el moment en què les integrants de la confraria inicien la processó.

Precedides per un dels dos penons corporatius, un grup de noies, vestides de blanc immaculat, són portadores d'una composició floral que amb més bona voluntat que encert intenta representar el monograma axial i coronat de Maria, la mare del Redemptor. Tanca el grup el segon dels estendards de l'entitat, darrera del qual van familiars de les participants i components del seguici.

Parem atenció a les escales, i en especial a les recargolades giragonses que presenten: Aquest any de 1911 és el darrer en què ens trobarem tal laberint per

accedir al temple parroquial.

L'eficaç gestió en tal sentit duta a terme per Mn. Miquel d'Arquer i Ferrer, jove capellà de 35 anys que des d'en feia tres exercia d'ecònom, permetrà que una elegant i àmplia escalinata ens permeti als santjustencs d'accedir sense cap entrebanc al temple parroquial, la qual cosa redundarà en el futur en benefici de les nombroses fotografies testimonials que des d'aquell moment s'aniran fent amb motiu de les diverses celebracions litúrgiques que vagin tenint lloc.

Desapareixerà, i anirà a ocupar una altre lloc més adient, el sòrdid calabós que fins llavors havia estat la garjola del poble: un rústec forat sota escala, més propi d'haver estat un magatzem de mals endreços que no pas de l'ús que se li donava, i que en temps no gaire llunyans (tot just uns quaranta anys abans del moment d'aquesta fotografia) havia resolt casos com el que descriu un groguenc paper del nostre arxiu municipal:

> *«Se ha recibido en esta Alcaldía el indocumentado inqlés que por no entenderle el nombre, por ser estrangero, ha sido presentado por el guardia 2~ Francisco Ramirez. San Justo Desvern 1~ de Abril de 1861. = Pablo Canals. Secretario».*

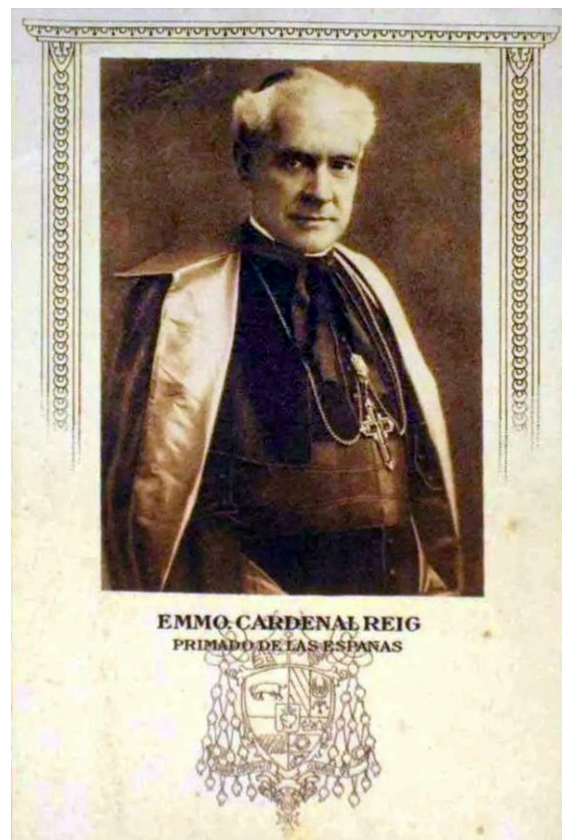
Eren altres temps, i aquí encara érem molt de poble. Que ens duri!

LA SANTA MISSIÓ DE L'ANY 1919: ORIGEN DE LA CREU DEL PEDRÓ

Des que el 28 de maig de l'any 1914 l'eclesiàstic valencià Enrique Reig Casanova va accedir al càrrec de bisbe de Barcelona, va desenvolupar en tot moment una intensa activitat pastoral, treballant activament en el congrés litúrgic regional que tingué lloc a Montserrat l'any 1915, en el que hi va participar brillantment Mn. Antonino Tenas, que l'any següent seria rector de Sant Just, i en el setè centenari de la fundació de l'orde de la Mercè. Entre 1915 i 1917 va visitar la pràctica totalitat de la seva diòcesi i va celebrar el sínode diocesà. No tenint prou amb això, va exercir també com a senador en el parlament espanyol durant la legislatura de 1916-1917, cosa que també repetiria durant les legislatures de 1920-1921 i 1922-1923.

Monàrquic, centralista i anticatalanista radical, aquest bisbe va protagonitzar els fets del Corpus de 1919, cèlebre enfrontament amb Josep Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitatde Catalunya, originat pel fet de que el bisbe va fer despenjar de la torre de la catedral de Barcelona una senyera catalana que lluïa l'escut del capítol de canonges de la catedral, una acció manifestament hostil als sentiments catalanistes que va ser motiu d'un greu conflicte entre l'església i la societat civil catalana, en el que van intervenir la Diputació, l'Ajuntament de Barcelona, la Mancomunitat de Catalunya, el Bisbat de Barcelona i fins i tot la Nunciatura Apostòlica de la Santa Seu a Madrid.

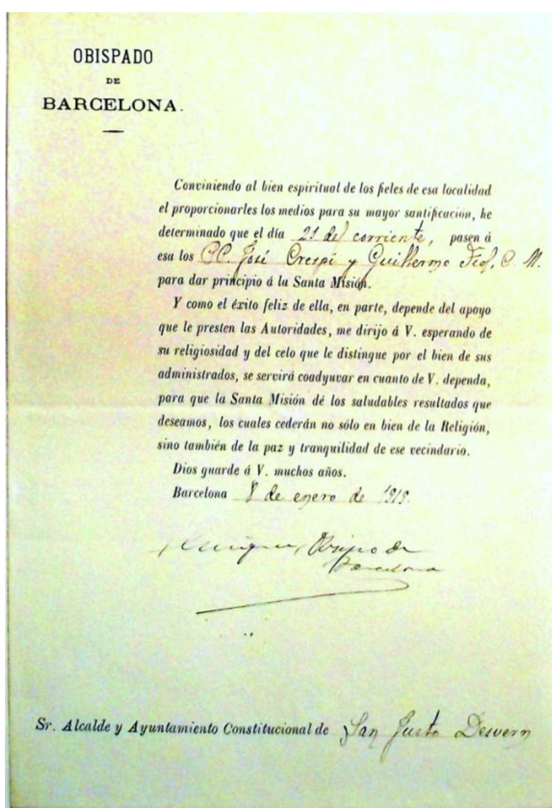
El cardenal Enrique Reig Casanova.

Impulsor entusiasta de l'associació pública de fidels Acció Catòlica, va donar tot el seu suport, a través del canonge penitencier Gabriel Auguet i Roset, a la tasca que duia a terme la Junta Diocesana d'Acció Catòlica per tal de realitzar una campanya exhaustiva de revifament de l'esperit cristià a totes les parròquies de la seva diòcesi, campanya que es va materialitzar en les Santes Missions que van tenir lloc durant els anys de 1917, 1918, 1919 i següents.

Aquestes missions, també conegudes com a Missions Populars, consistien en un conjunt de prèdiques, lliçons doctrinals i exercicis pietosos, tals com viacrucis o processons que es realitzaven en una determinada població d'una manera continuada i intensiva durant un parell de setmanes, i que eren dutes a terme pels anomenats missioners, que generalment eren frares de determinats ordes (jesuïtes, dominics, paüls, etc.) especialitzats en aquests tipus d'actuacions.

Les xifres fetes públiques pel propi canonge Auguet ens poden donar una idea prou exacta de la magnitud de la campanya impulsada pel bisbe Reig:

> *«Datos estadísticos.-*
> *Año 1917: iglesias en las que se dieron misiones, 83; actos, 1.279; predicadores, 111; sermones y pláticas, 1.425; comuniones distribuidas, 150.000; impresos repartidos, 1.053.800.*
> *Año 1918: parroquias en que se dieron misiones, 25; predicadores, 103; sermones y pláticas, 1.877; comuniones distribuídas, 45.722; impresos repartidos, 138.341.*
> *Año 1919: parroquias en que se han dado misiones, 25; predicadores, 42; comuniones distribuídas, 12.024; impresos repartidos, 42.282.*
> *Para el próximo curso se organizan 27 tandas en las parroquias de los arciprestazgos de Villanueva, Tarrasa y San Celoni.*
> *Tal es la obra de las santas misiones en el obispado de Barcelona. – Gabriel Auguet, Pbro. Director-presidente».*

OBISPADO
DE
BARCELONA.

Conviniendo al bien espiritual de los fieles de esa localidad el proporcionarles los medios para su mayor santificacion, he determinado que el día 21 del corriente, pasen á esa los PP. José Crespi y Guillermo Fiol, C. M. para dar principio á la Santa Misión.

Y como el éxito feliz de ella, en parte, depende del apoyo que le presten las Autoridades, me dirijo á V. esperando de su religiosidad y del celo que le distingue por el bien de sus administrados, se servirá coadyuvar en cuanto de V. dependa, para que la Santa Misión dé los saludables resultados que deseamos, los cuales cederán no sólo en bien de la Religión, sino también de la paz y tranquilidad de ese vecindario.

Dios guarde á V. muchos años.

Barcelona 8 de enero de 1919

Sr. Alcalde y Ayuntamiento Constitucional de San Justo Desvern

La carta del bisbat.

Dins d'aquest vast pla d'actuació, van anar tenint lloc paulatinament diverses missions populars als pobles de la comarca. Tenim notícia, per exemple, que el 28 de novembre de 1918 s'iniciava una d'elles a Sant Vicenç dels Horts a càrrec dels pares jesuïtes Josep Bausili i Ramon Vendrell.

Tot just passat el parèntesi de les festes nadalenques, dedicades a altre tipus d'activitats religioses específiques, es reprengué novament des del bisbat la dinàmica de les missions, i aquest cop li va arribar el torn a la parròquia dels sants Just i Pastor de Sant Just Desvern, amb al rector de la qual, Mn. Antonino Tenas, el bisbat estava normalment en contacte mitjançant els seus propis circuits.

L'Alcaldia de Sant Just, al seu torn, va rebre també una comunicació del bisbat, datada el 8 de gener de 1919 i signada pel propi bisbe, en la que els informaven de la propera realització d'una santa missió en el poble.

El text d'aquella carta resava així:

> *«OBISPADO DE BARCELONA*
> *Conviniendo al bien espiritual de los fieles de esa localidad el proporcionarles los medios para su mayor santificación, he determinado que el día 21 del corriente, pasen á esa los PP José Crespi y Guillermo Fiol, C. M. para dar principio á la Santa Misión.*

Y como el éxito feliz de ella, en parte, depende del apoyo que le presten las autoridades, me dirijo á V. esperando de su religiosidad y del celo que le distingue por el bien de sus administrados, se servirá coadyuvar en cuanto de V. dependa, para que la Santa Misión dé los resultados que deseamos, los cuales cederán no sólo en bien de la Religión, sino también de la paz y tranquilidad de ese vecindario.
Dios guarde á V. muchos años.
Barcelona 8 de enero de 1919.
Enrique, Obispo de Barcelona.
Sr. Alcalde y Ayuntamiento Constitucional de San Justo Desvern».

El diumenge 19 de gener va tenir lloc el proper ple municipal després d'haver rebut aquella nova, i al mateix van assistir l'alcalde Ferreol Navarra i els regidors Josep Vivés, Jaume Cartró, Jacint Amigó, Joan Claramunt i Ricard Torné, actuant com a secretari Antoni Fàbregas. Entre d'altres punts, es va acusar oficialment rebut de la notificació del bisbat, quedant el fet recollit en el llibre d'actes d'una manera un tant escarida:

Els escolars santjustencs participant en els actes de la Santa Missió.

«Dada cuenta de una comunicación del Sr. Obispo de Barcelona, manifestando que el dia 21 del actual dará principio en este pueblo la Santa Misión, se acordó enterado».

La tasca evangelitzadora de la missió a celebrar a Sant Just Desvern va ser encomanada a dos predicadors pertanyents a l'orde dels Pares Paüls (La Congregació de la Missió és una societat de vida apostòlica creada l'any 1625 per Sant Vicenç de Paul dedicada a l'evangelització dels pobres i la formació del clergat, establerta a Espanya des de l'any 1704. Els seus membres són coneguts popularment pels noms de Pares Paüls, Vicencians o Vicentins).

Els dos pares Paüls enviats a Sant Just van ser el pare Josep Crespí i el pare Guillem Fiol. Aquest darrer, ja d'avançada edat, moriria a Barcelona el 16 de maig de l'any següent.

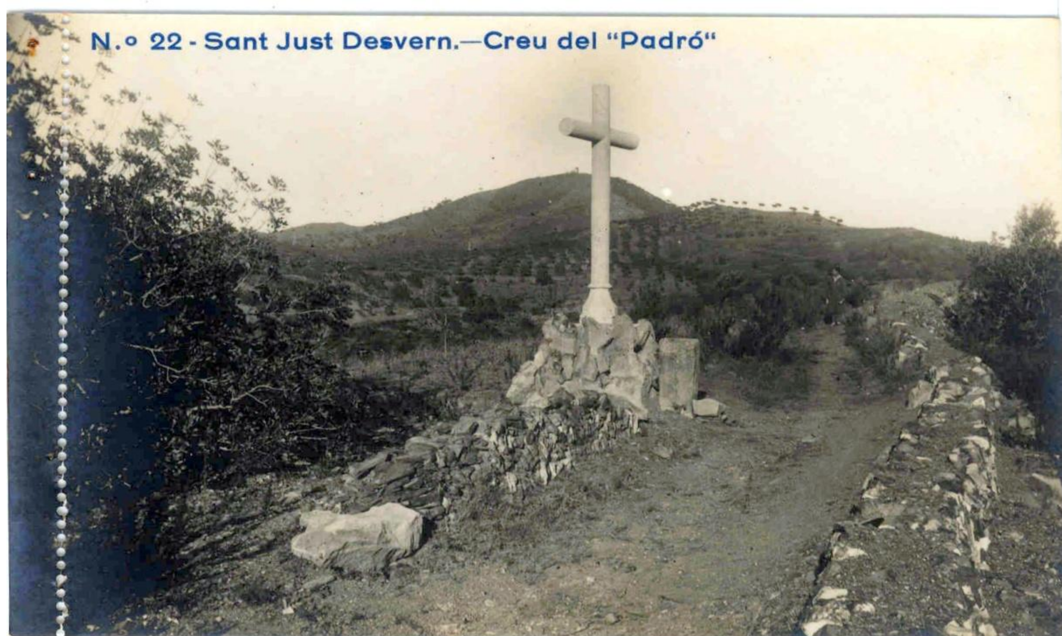
Els diversos actes d'aquella missió es van iniciar, tal com estava anunciat, el dimarts 21 de gener de 1919, i es van anar desenvolupant durant els tretze dies següents, comptant, com era cosa habitual en tots els pobles on tenien lloc les missions, amb la participació de la gran majoria de la població.

Testimonis d'un dels actes d'aquella Santa Missió van ser els periodistes de la publicació santfeliuenca Pàtria i Treball (Revista d'orientació afí a la Lliga Regionalista que abastava tot el districte de Sant Felíu. Tenia la seva redacció al número 12 del carrer de la Rectoria d'aquella localitat, i s'imprimia a Barcelona. Era una revista d'una certa qualitat, amb 16 pàgines a dues columnes en les que incorporava nombroses fotografies, i va arribar a publicar fins a 32 números entre els anys 1917 i 1921).

Aquests dos periodistes, en sortir d'haver fet una entrevista a l'alcalde Ferreol Navarra, van coincidir a l'alçada de cal Llong, a tocar amb la paret de cal Rodes, amb un grup de nois i noies de les escoles que, malgrat el fred que regnava, estaven entonant cançons religioses acompanyats pel seu mestre, el Sr. Fabregat. El fet fou immortalitzat per la càmera del fotògraf J. Furnells, i la trobada amb aquells nens quedà breument descrita a la revista de la següent manera:

> *«Hem trobat al marxar les escoles de nois i noies que celebrant missions cantaven cançons religioses».*

Aquella Santa Missió va finalitzar el dia 2 de febrer de 1919, i en tal data va tenir lloc la solemne benedicció d'un monument que s'havia bastit expressament per tal de perpetuar el seu record i que, després de patir diverses vicissituds, encara es manté dret, tot i haver canviat substancialment de morfologia i d'emplaçament. A l'igual que en moltes altres poblacions en les que havia tingut lloc una d'aquelles missions, el monument que es va inaugurar fou una creu, a l'estil de les ja tradicionals creus de terme. Es tracta, com segurament ja haureu suposat, de la prou coneguda Creu del Pedró.

La primitiva Creu del Pedró, testimoni d'aquella Santa Missió.

Així ens ho va descriure el rector Mn. Antonino Tenas, principal protagonista d'aquella benedicció:

> *«La Creu del "Padró". – El dia 2 de febrer de l'any 1919 fou posada i beneïda aquesta Creu, com a record de la Missió de Penitència, que a la nostra parròquia s'acabava de donar, segons ho feia notar la inscripció que duia gravada en el seu sòcol. Era una senzilla creu de pedra sense pretensions de cap mèrit artístic».*

Finalitzats els actes a Sant Just Desvern, el cicle missional es va continuar donant en altres localitats de la comarca. El següent poble on tingué lloc va ser Sant Feliu de Llobregat:

> *«S'estan celebrant a Sant Feliu amb èxit extraordinari els actes religiosos de la Santa Missió.*
> *L'església es veu cada nit atestada de gent que amb una reverència i silenci exemplar escolten els conceptes trascendentals que pel bon camí de l'humanitat exposen els eloqüents pares missioners.*
> *Que llur tasca sigui profitosa».*

QUI NO CONEIX EL SANATORI?

Una casa senyorial, aïllada i envoltada d'un jardí que fins fa uns quants anys, havia estat majoritàriament format per una munió d'altíssims pins, on niaven les garses i les puputs. L'edifici, tal com el podem veure, és d'estil eclèctic, constituït per planta baixa i pis i coronat per un terrat voltat d'una balustrada d'inspiració neoclàssica. A cada cantó trobem sengles torres de planta quadrada, cobertes amb aquestes cúpules de ceràmica vidriada de color blau.

Targetó publicitari del Sanatori Bonavista.

La façana de llevant (la que està oposada al carrer de Bonavista i dóna a l'interior de l'illa) és la més espectacular de l'edifici, i s'obre a l'exterior mitjançant una gran escala amb diverses tramades. També hi ha balcons protegits per balustrades als laterals i una tribuna mirador que alhora fa de galeria. Destaquen els elements estilístics de caràcter historicista: pilastres acanalades, capitells composts, òculs ovalats, remats esglaonats i trencaaigües, entre altres.

Aquest edifici es va bastir en una finca propietat del pròcer Victoriano de la Riva Ruiz, gerent de la banca Riva i García, president del Cercle del Liceu i del Reial Club de Futbol Espanyol, per tal que fos la residència de la llavors famosa "bailaora" Elisa Romero del Olmo.

Oficialment, es va construir per encàrrec de la pròpia Elisa Romero, la qual va encarregar el disseny i la direcció al conegut arquitecte Andreu Audet i Puig, autor del Casino de l'Arrabassada, el qual va tenir més d'un desencontre amb l'arquitecte municipal de Sant Just, el conegut modernista Marcel·lià Coquillat i Llofriu, alguna de les obres del qual (com és el cas de Can Ginestar) són prou conegudes de tots.

Entre els anys 1922 i 1924 van tenir lloc els treballs de construcció, i van anar a càrrec de la llavors principal empresa constructora local, al front de la qual estava el mestre d'obres santjustenc Magí Campreciós Poll, els familiars del qual encara recorden com setmanalment els pagava la banca Riva i García, i també les visites que els feia l'Elisa Romero, en les quals, consultada sobre la qualitat dels materials a emprar, tals com mosaics o aixetes, ella indefectiblement contestava: «lo más caro».

La promotora de l'edifici, però, no va arribar a estrenar-lo. Coincidint, possiblement amb l'inici d'una relació entre Don Victoriano i una neboda d'ella, la banca va deixar de pagar les obres. Elisa ja no va tornar per Sant Just, i tot va acabar sent propietat d'ell.

L'any 1927, tres anys després d'haver estat acabada, aquesta casa va ser comprada per un prestigiós equip de metges especialistes format per August Pi i Sunyer (nutrició), Jaume Pi-Sunyer Bayo (nutrició), Jacint Vilardell Permanyer (aparell digestiu), Belarmino Rodríguez Arias (neuròpata) i Emili Mira López (psiquiatra), els quals, tal com deia la publicitat del moment, la van dedicar a "Casa mèdica de repòs, per al diagnòstic i tractament de les malalties internes, amb exclusió de les contagioses i de l'alienació mental".

En la seva nova condició de sanatori, aquest edifici va acollir Il·lustres estadants, familiars d'importants personalitats de la talla del president Lluís Companys, el general Sanjurjo o l'escriptor Vicente Blasco Ibáñez.

La guerra civil i el seu acabament van suposar el tancament del sanatori i l'exili temporal i posterior depuració del seu equip mèdic, els quals ja no el van poder tornar a obrir, especialment pel fet d'haver estat acusat algun dels seus membres de ser l'instigador i artífex de les sinistres txeques que van funcionar a la rereguarda durant la contesa.

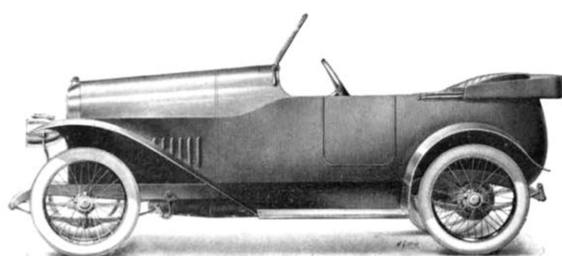
L'any 1945, una altra plantilla mèdica diferent va reobrir l'establiment, el qual va estar en funcionament durant uns pocs anys, fins que tot va tornar a quedar tancat i buit. Alguns dels que érem nanos durant la dècada dels 60 encara recordem les agosarades incursions que havíem fet tot colant-nos allà dins per explorar aquell immens casalot abandonat...

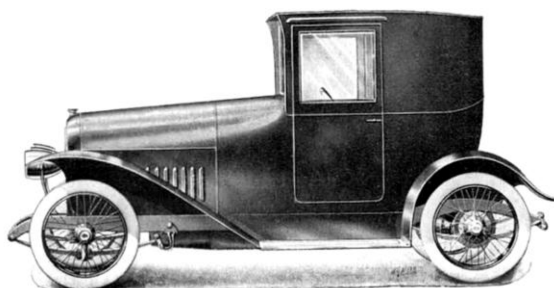
Més tard, l'edifici del Sanatori va passar a ser allò pel què havia estat projectat: un habitatge particular. Amb el pas del temps s'ha perdut progressivament aquella superba pineda que l'envoltava, s'hi ha fet importants reformes que no han afectat les seves línies i en un dels extrems de la finca s'han anat construint diversos habitatges unifamiliars de moderna factura, amb la qual cosa el conjunt ofereix l'aspecte que avui en dia podeu veure.

EL CARRER D'HERETER

Quan jo era nano mai em vaig arribar a plantejar quin podia ser el significar de l'estrany nom que tenia aquest carrer santjustenc: No sabia què era un hereter, si és que hi havia alguna cosa que es digués així, ni tampoc sabia si es tractava d'algun ignot fet històric o si és que existia algun lloc, segurament remot, que tingués tal nom, o fins i tot si havia agut algú amb un nom tan estrany com aquell.

Va ser uns quants anys més tard que vaig poder saber que es tractava d'una persona, si: d'un interessant i emprenedor veí santjustenc que va ser promotor de moltes coses i en molts àmbits diferents, algunes d'elles d'autèntica avantguarda

Dos models del cotxe "Ideal", fabricat per la firma Talleres Hereter:

Quan parlem de Laureà Hereter i Fonoll , fill d'una família originària del poblet d'Arfa, a la Ribera d'Urgellet, ens referim, sens dubte, a un home inquiet i emprenedor com pocs.

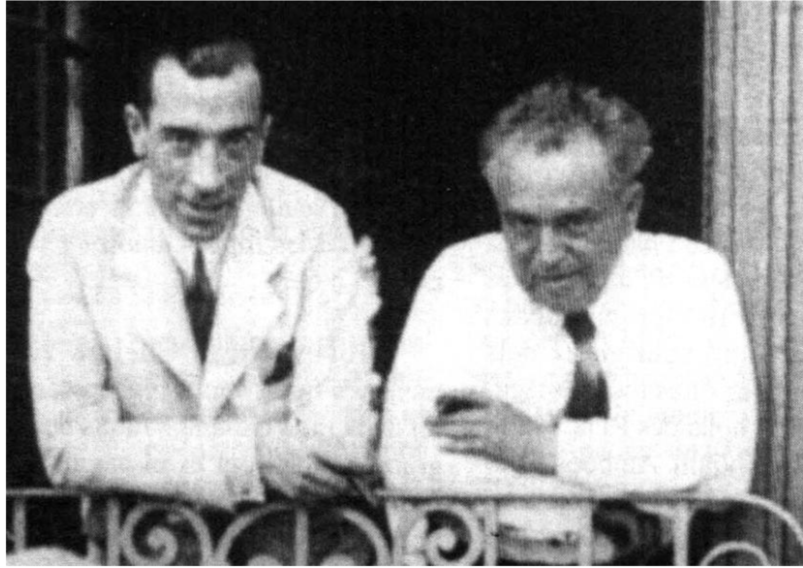
Així, el podem trobar fundant cap a l'any 1905 "Talleres Hereter", l'empresa amb la qual s'embarcaria en totes les aventures industrials en les quals ell veiés possibilitats de creixement, i l'any 1908 muntava a Falset una fàbrica de gas acetilè destinat a la il·luminació, fàbrica que l'any 1912 encara estava a ple rendiment, però que ben aviat decauria amb la implantació generalitzada de l'enllumenat elèctric.

Sense desanimar-se, Laureà Hereter va reorientar la seva activitat industrial cap al camp de la caldereria i fumisteria instal·lant al carrer Rosselló, de Barcelona, una indústria que va funcionar prou be, al temps que començava a patentar diverses peces i altres elements de recanvi per la llavors incipient indústria automobilística, en la que hi va veure un gran futur. Ben aviat, aquesta nova especialització industrial esdevindria el fort de la seva producció.

Ja introduït en aquest nou camp, l'any 1916 es va fer càrrec de les patents dels cotxes lleugers "Ideal", de Luís Coll Calvet i de la maquinària de fabricació dels mateixos, procedent de l'empresa Batlle, Custals i Cia, que estava en liquidació.

També, considerant que l'aviació tenia un esplèndid futur, el 1917 va absorbir la petita empresa Pujol Comabella i Cia, que tenia una fàbrica a Sant Martí de Provençals, i una escola de vol a la Volateria (on ara hi ha l'aeroport). Amb això, Talleres Hereter va ser la primera empresa espanyola dedicada a l'aviació. Per causa de la forta recessió

econòmica de 1920-1921, Talleres Hereter va acabar fent fallida, moment en que Laureà Hereter, que gaudia d'una bona situació econòmica, va passar a dedicar-se a noves activitats.

Laureà Hereter (dreta) i Hermenegild Arruga (esquerra), promotors de la santjustenca barriada dels Pilans.

Havent-se fixat en el nostre poble, hi va instal·lar en terrenys del Pont Reixat la primera bòbila que aquí es recorda. També, associat amb el doctor Ermengol Arruga i Gaspar Modolell, l'any 1924 es va constituir en promotor de l'anomenada barriada dels Pilans, una barriada residencial santjustenca en la que des de llavors hi va residir permanentment en companya de la seva muller Maria Gavarró i els seus fills Josep Maria i Rita, alternant-ho només amb els seus estiueigs a una torre que es s'havia fet construir a la platja de Ribes Roges, de Vilanova i la Geltrú.

Esdevingut un santjustenc més, respectat i apreciat, durant la guerra, i a l'inrevés que altres amics i socis seus santjustencs, ell es va quedar a Sant Just, cosa que li va suposar un fort ensurt quan un escamot de la FAI es va presentar en el poble amb la intenció d'emportar-se'l, salvant-se en el darrer moment gràcies a una hàbil estratagema del regidor santjustenc Daniel Brull Auví, que va burlar aquell escamot.

En acabar la contesa, i instaurar-se el nou règim, va ser proposat per a exercir d'alcalde, una distinció que va refusar en favor de l'alcalde republicà que ho havia estat fins a aquell moment, Alfred Arís.

Havent passat els seus darrers anys discretament, ja en fa bastants que aquest emprenedor veí nostre ens va deixar.

ELS POLLASTRES POTA BLAVA, TENEN AVIS SANTJUSTENCS?

Com tots sabem, els pollastres i capons “Pota Blava” de la Raça Prat, autòctona de la comarca del Baix Llobregat, es caracteritzen pel seu color ros fosc, les potes de color blau pissarra i la cresta senzilla dentada; la cua del gall té plomes abundants i caiguda cap enrere. Tenen una carn amb una finor i una melositat característiques i sense greixos excessius.

Es diu que hi ha documents que acrediten l'existència de producció avícola a la comarca, com per exemple bans de la ciutat de Barcelona dels anys 1752 i 1772 que fixen els preus de venda de la "Volateria" i es fa distinció del preu entre els capons del Prat i els ordinaris, és a dir, que en aquell temps ja es coneixia la fama dels capons d’aquesta raça.

Un magnífic exemplar de pollastre Pota Blava

Durant els anys 20 del passat segle XX, el professor Castelló, en col·laboració amb el Dr. Darder, van estudiar i van definir les característiques d'aquesta raça. Durant la Guerra Civil espanyola, per assegurar la seva supervivència es va lliurar un lot a la Granja de Caldes de Montbui de la Diputació. Posteriorment, els pagesos del Prat van continuar criant els capons i pollastres de la raça Prat.

El Servei de Denominacions i Marques de la Direcció General d’Alimentació, Qualitat i Indústries Agroalimentàries del Departament d’Agricultura, Alimentació i Acció Rural de la Generalitat de Catalunya, a l’hora de definir i delimitar les característiques d’aquesta raça ens diu:

> *«Va constituir una verdadera sorpresa descobrir que, l'any 1975, a les cases de pagès i a les masies del terme municipal del Prat es continuava criant i explotant aquesta raça».*

Actualment, i segons l'esmentat Servei de Denominacions i Marques, La Raça Prat constitueix una indicació geogràfica protegida i la zona emparada per aquesta denominació correspon als termes municipals de Castelldefels, Cornellà de Llobregat, El Prat de Llobregat, Gavà, Sant Boi de Llobregat, Sant Climent de Llobregat, Sant Feliu de Llobregat, Viladecans i Sant Coloma de Cervelló.

Com veieu, Sant Just ha quedat completament exclòs de l'àmbit d'aquesta denominació d'origen, arribant-se a ignorar fins i tot l'importantíssim paper que va tenir en la preservació i difusió d'aquesta valorada raça avícola.

Si: Molts dels pagesos que continuaven criant aquests pollastres que tant van sorprendre als tècnics de la Generalitat ho fèien perquè en el seu moment havien aconseguit la mena **COMPRANT-LA A SANT JUST**, on havia una granja especialitzada en la criança i distribució d'aquells valuosos pollets.

Aquest retall del diari ABC del dia 15 de febrer de 1927 ens ho recorda.

Polluelos

Raza Prat Leonado, 16 ptas. docena; garantizamos envío. "Granja Gloria". San Justo Desvern. (Barcelona.)

JOSEP PADROSA: UN GRAN ROSERISTA SANTJUSTENC

Ben pocs santjustencs hi ha que no coneguin el carrer de Josep Padrosa. És aquell carrer relativament curt que en suau pendent ens porta des del Parador i l'inici del carrer de Miquel Reverter cap al carrer, avui avinguda, de la Indústria.

Josep Padrosa polinitzant les roses amb el seu personalíssim mètode.

Josep Padrosa Borrell va néixer a Sant Just Desvern el 29 de novembre de 1875, essent el quart fill dels sis que van tenir Francesc Padrosa Batista i Coloma Borrell Cortada, amos de la prou coneguda masia de Can Padrosa, una masia que sempre s'havia dedicat als conreus hortícoles, cosa que llavors encara feia.

En Josep, però, es va interessar des d'un primer moment per la jardineria, i en especial pel cultiu dels rosers, passant a ser un element destacat d'aquell innovador corrent de roseristes, creador de tantes i tantes varietats antològiques de roses, que en aquell temps havia sorgit a la nostra comarca, i que ens va donar prestigiosos cultivadors com és el cas del propi Josep Padrosa, o el també santjustenc Pere Dot, el cornellanenc Cebrià Camprubí, o el gavanenc Blai Munné, entre tants altres.

Abocat de ple la seva passió, Josep Padrosa va destinar una part dels terrenys de la masia familiar al cultiu dels rosers, arribant ben aviat a ser considerat un dels roseristes més acreditats del seu temps.

Tot i que la seva especialitat eren les roses, la revista quinzenal "L'Avenç", de Cornellà, ens aclaria l'any 1928 que el cultivador Josep Padrosa oferia un assortit de més de cent varietats de clavells i altres tants de roses.

Per fer les seves hibridacions, Josep Padrosa pol·linitzava durant la primavera tot utilitzant un mètode altament original i no exempt d'un cert risc, ja que ho feia ajudant-se de les abelles, a les quals atreia empastifant-se la cara i les mans amb mel i colpejant una tassa de porcellana amb una cullereta metàl·lica, amb el so de la qual anava dirigint les abelles d'una flor cap a una altra en la que havia posat una mica de mel en els pistils.

En el seu catàleg dels anys trenta, anunciava que cada dijous, i amb caràcter gratuït, impartia classes teòriques i pràctiques d'aquesta revolucionària tècnica que ell havia inventat.

Diverses i molt famoses en el seu moment van ser les varietats de roses creades amb el seu personalíssim mètode. Es diu que en total van ser nou, i entre les més conegudes cal esmentar les següents, la fama de les quals encara perviu:

Toresky, batejada així en honor del locutor de ràdio, actor i ventríloc català Josep Torres Vilalta, àlies Toresky, amic seu. És una creació de l'any 1930, resultat de creuar la polyxinesa Perle d'Or amb el pol·len de l'híbrid de te Antoine Rivoire. És un roser de petites flors en forma de copa i de color rosa clar. És un arbust vigorós, molt florífer i la seva flor tallada dura molt temps. Aquesta varietat va ser premiada amb el Diploma de Mèrit a l'exposició de Pedralbes de l'any 1930.

La rosa Toresky, una de les seves principals creacions.

Colometa Padrosa, batejada així en honor de la seva filla Coloma Padrosa Albert, nascuda a Sant Just el 30 d'abril de 1912. Un roser de flors completament blanques, obtingut l'any 1932, del qual alguns tractadistes diuen que possiblement se n'hagi perdut la mena, tot i que posteriors floricultors com els Isart, que continuen cultivant algunes de les seves creacions, han batejat noves varietats amb aquest nom per tal que aquest no es perdi.

Cotorrita Real, obtinguda l'any 1931, amb nombroses flors petites, normalment rosades o també grogues, molt resistent a les glaçades.

Glòria de Sant Just, dita així en honor al nostre poble. Aquesta rosa és una preciosa polyantha amb flors en forma de rosetó y pètals amb textura de seda.

Josep Padrosa es va casar amb Francesca Albert Marimon, filla de Salvador Albert i de Rosa Marimon, amb qui va tenir almenys tres fills: la Rosa, la Colometa (a qui com hem vist li va dedicar una de les seves més conegudes creacions) i en Jaume.

Josep Padrosa Borrell ens va deixar el 23 de juliol de 1946, però ens queda el consol de saber que la seva obra no s'ha perdut, i que nous roseristes, tot seguint la seva petja, cultiven actualment algunes de les roses més conegudes entre totes aquelles que ell va crear.

En record seu, i com us deia al començar, el carrer que des del final del carrer de Miquel Reverter va fins a l'avinguda de la Indústria manté viva la memòria d'aquest gran roserista santjustenc.

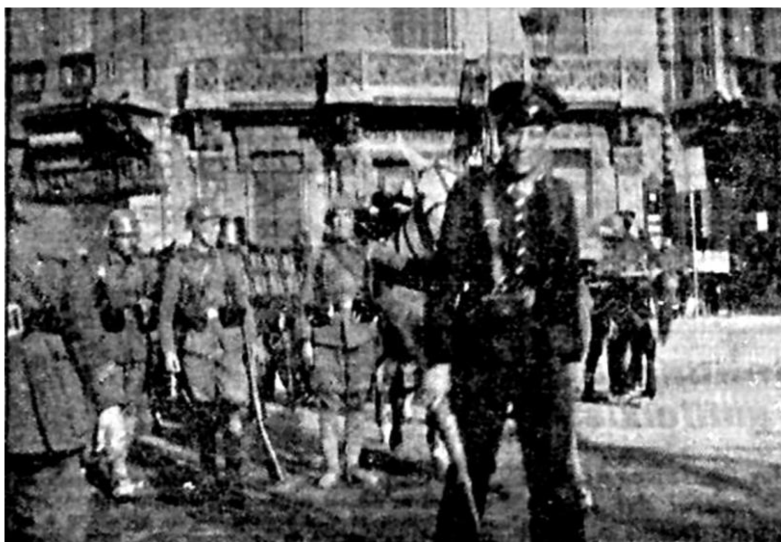
ELS PRIMERS MOMENTS D'UNA GUERRA

Aquell cap de setmana de mitjan juliol, les emissores de ràdio havien començat a transmetre notícies cada vegada més alarmants...

A un quart i mig de cinc de la tarda del divendres 17 de juliol de 1936, un grup sediciós de militars i falangistes reunits a l'edifici de la Comissió de Límits de Melilla s'havia sollevat contra el govern legítimament constituït de la República.

Immediatament, diferents comandaments militars de l'exèrcit de la zona del Protectorat Espanyol al Marroc i de les Places de Sobirania de Ceuta i Melilla, van prendre per la força el poder en aquell territori, tot declarant l'estat de guerra. També, i a diferents punts de la península, diverses guarnicions dirigides per militars rebels es van afegir a l'insurrecció.

Els diferents esdeveniments que s'anaven succeint arreu eren seguits per la major part dels veïns santjustencs enmig d'una tensa expectació. El conflicte s'estenia ràpidament i cada cop hi havia més places sollevades.

Els primers soldats sollevats arriben a la Plaça de Catalunya de Barcelona. Encara no s'ha disparat cap tret.

A quarts de cinc de la matinada del diumenge 19, van sortir de la caserna del Bruc les forces del regiment d'infanteria Badajoz número 13 sota les ordres del comandant José López-Amor Jiménez. Eren 300 soldats acompanyats per 89 falangistes, precedits per un altre grup menor sota les ordres del capità Enrique López Belda, i anaven cap al centre de Barcelona a reunir-se amb les demés forces que també s'havien sollevat. Militants de la CNT-FAI, nacionalistes i d'altres organitzacions d'esquerres estaven dia i nit a l'aguait dels moviments de les casernes.

No era cap secret el fet que els partidaris de la reacció tenien intenció de sollevar-se contra l'ordre establert, n'hi havia molts indicis.

No calia anar gaire lluny per trobar que fins i tot a Sant Just hi havia un dels principals instigadors d'aquell previsible aixecament facciós a Barcelona: un dels alts càrrecs de la fàbrica de ciment Sanson era l'enginyer Francesc de Paula Palau Rabassó, antic carlí i fundador de les organitzacions d'extrema dreta "Peña Ibérica" i "Unión Social Hispánica", que per expressa designació de José Antonio Primo de Rivera havia format

part, juntament amb Roberto Bassas Figa, Luys (Luis) Gutiérrez de Santa Marina, Luis Fontes de Albornoz i Pompeyo Claret Martí, de la primera junta de Falange Española a Barcelona.

Davant dels cada vegada més alarmants símptomes d'un imminent cop d'estat de caire feixista, les forces democràtiques i populars feien tot el possible per vigilar de prop qualsevol tipus de moviment que emprenguessin els seus potencials autors.

Els moviments dels militars i la seva sortida de la caserna de Pedralbes a la matinada del diumenge dia 19 en direcció al centre de Barcelona per proclamar l'estat de guerra, va ser observat per un grup de santjustencs, membres majoritàriament de l'organització Nosaltres Sols!, un grup addicte a Daniel Cardona integrat dins d'Estat Català des de feia un mes, que els estava vigilant des dels pins d'en Ferrer, a la falda de la muntanya de Sant Pere Màrtir. Des d'aquell punt van poder contemplar i sentir els tiroteigs que es produïren pels carrers de la ciutat durant tot el dia i l'actuació de l'aviació militar republicana que sobrevolava el nucli urbà de Barcelona.

Aquell tercer cap de setmana de juliol (el 18 era dissabte i el 19 diumenge) l'havien aprofitat uns quants membres de la Secció Excursionista de l'Ateneu Santjustenc (SEAS) entre els quals es trobava Pere Pruna Gascón per anar a acampar a la platja de Castelldefels. La sortida s'havia desenvolupat sense cap novetat, però quan s'acostava l'hora de tornar els va començar a arribar la remor dels combats que s'estaven produint a Barcelona, i ja de camí cap a casa, enmig d'un ambient cada cop més enrarit, van començar a trobar els primers controls a les carreteres.

La platja de Castelldefels a principis dels anys 30.

La reacció popular contra l'aixecament facciós va ser molt àmplia i aconseguí aixafar-lo després de sagnants combats. El dia 20 per la tarda queia l'edifici de les Drassanes, darrer reducte en poder dels rebels. La "Batalla de Barcelona" havia acabat.

En un primer moment, alguns dels anteriorment esmentats joves de l'organització nacionalista Nosaltres sols! es van animar a baixar a Barcelona per tal de participar en la lluita contra els sollevats, però abans d'arribar s'ho van repensar, decidint que potser estaria millor tornar i dedicar-se a assegurar la salvaguarda del poble.

En veure que la temptativa colpista havia fracassat a Barcelona, l'enginyer de la Sanson Francisco de Paula Palau Rabassó es va amagar junt amb alguns altres elements que

també havien participat en el sollevament, però, havent estat descobert, va fugir a València, on va passar tota la guerra ocult sota una falsa identitat.

Un altre peix gros dels militars rebels, el tinent coronel retirat Francisco Isarre Bescós, president de la organització d'extrema dreta Unión Militar Española i agent del conspirador general Mola a Barcelona, el qual, en cas d'haver triomfat el cop d'estat, hauria assumit el càrrec d'alcalde de Barcelona, també es va ocultar a Sant Just, acollit pel matrimoni Petit-Canals a casa seva, i en ella s'hi va estar amagat tota la guerra.

La vertiginosa evolució dels esdeveniments va sorprendre més d'un, i van ser diverses les persones que es van veure temporalment atrapades a Sant Just sense poder-hi sortir.

Un grup d'atletes inscrits a l'Olimpiada Popular va quedar atrapat a Sant Just.

Tal és el cas d'un grup de 10 atletes que havien vingut a participar a l'Olimpiada Popular que havia de tenir lloc a Barcelona com a resposta alternativa als Jocs Olímpics de Berlin, i que s'hostatjaven en aquest poble, així com també un grup de cantaires infantils que anaven d'excursió com a recompensa de la seva participació a les caramelles de la Pasqua Florida. L'ajuntament es va acabar quedant aquell autocar, que acabaria fent un servei inestimable als proveïments i transports locals.

Arreu es van crear i organitzar comitès de milícies antifeixistes, en els que la CNT i la FAI, principals protagonistes de la victòria obtinguda, representaven una franca majoria. Els seus homes dominaven el carrer i exercien un poder paral·lel, sinó superior, al de les institucions de govern.

A Sant Just, les forces antifeixistes també es van organitzar ràpidament, creant-se dos comitès de milícies. Un d'ells tenia la seva seu a l'ajuntament, i estava format principalment per elements nacionalistes de l'entorn de l'alcalde Daniel Cardona. L'altre comitè, format per elements d'Esquerra Republicana, anarquistes i comunistes, estava situat al número 13 de la carretera, a l'anomenada torre del Terio el carnisser.

A la carretera, a l'alçada de la benzinera, i per tal de comprovar la identitat de totes les persones i vehicles que hi circulaven, es va aixecar una barricada, en la qual muntaven guàrdia constantment els milicians locals, ajudats pels aturats del poble, als quals se'ls van facilitar armes per a tal finalitat.

Un dels comitès més nombrosos i alhora actius de la nostra proximitat era el de la CNT-FAI de la Torrassa, a l'Hospitalet, al front del qual estaven elements tals com Josep

Xena i Torrent, Luís Cano Pérez i el seu germà José, José Zambudio Carrión i el seu germà Andrés, Manuel Torrentó, o Josep Bonet, partidaris d'implantar el comunisme llibertari i totalment contraris a col·laborar o pactar amb qualsevol altra força política.

L'afany revolucionari i l'anticlericalisme radical d'aquest comitè van ser la causa dels nombrosos excessos que van arribar a cometre durant aquelles primeres dates de la guerra civil. El mateix 19 de juliol per la tarda, ja cremaven a l'Hospitalet les esglésies de Santa Eulàlia de Mérida, de Provençana, Bellvitge i Sant Ramon, i poc després també ho feien les esglésies parroquials de Cornellà, Sant Joan Despí i Sant Boi. L'endemà, dia 20, es calava foc a l'església d'Esplugues de Llobregat, incendi que va poder ser sufocat per una part del veïnat, per la qual cosa els incendiaris van haver de tornar l'endemà per tal d'acabar la seva tasca destructiva.

Crema del temple parroquial.

La matinada del dimarts 21 de juliol va tenir lloc el primer dels incendis consecutius que va patir l'església de Sant Just Desvern, en el qual es diu que hi van participar també alguns santjustencs, com José Ferris Talón i Francisco García Martí, aquest darrer afusellat més tard, l'any 1939, al Camp de la Bota. El rector, Mn. Antonino Tenas, a la declaració que va fer el 15 de febrer de 1943 va denunciar també altres veïns santjustencs, als que acusava d'haver col·laborat per activa o per passiva amb aquella gent vinguda de la Torrassa.

Gràcies a l'acció d'alguns veïns, i en especial de l'alcalde Daniel Cardona, es van poder salvar de la destrucció els llibres més importants de l'Arxiu Parroquial, garants d'una gran part de la nostra història com a poble.

Amb la casa rectoral cremada, Mn. Antonino es va refugiar en un primer moment a la torra del seu nebot Joaquim Raguer i Tenas, situada al carrer de Perpinyà (actual carrer de Josep Modolell), casa que més endavant seria incautada. D'allà, i per consell de l'alcalde Daniel Cardona, va haver de fugir el dia 23 de matinada, acompanyat per Joaquim Raguer i Just Fosalva, mentre els anarquistes de la Torrassa, amb el suport d'alguns elements locals, calaven foc a l'església per segon cop. Veient que el poble era ple d'elements hostils, decidiren marxar per la muntanya. En tombar la darrera cantonada del poble es van trobar amb els santjustencs Pere Mitjans i Josep Cervera, que anaven armats amb fusells i que, havent-los reconegut, els van deixar marxar.

Emili Juncadella va ser una de les primeres víctimes d'aquells convulsos moments inicials de la guerra.

Alguns propietaris santjustencs, prou coneguts pels seus posicionaments polítics manifestament dretans es van absentar del poble, passant molts d'ells a residir en el territori dominat pels rebels, per tal de lliurar-se d'una persecució que per tot el país esdevenia cada cop més generalitzada. Tal és el cas d'una bona part dels integrants de la família Modolell, amos de Can Modolell, els quals, juntament amb alguns dels seus fills, van passar a França per anar després a establir-se a la localitat guipuscoana d'Oiartzun, prop de Sant Sebastià, en territori ocupat pels franquistes. També va marxar del poble Sebastià Nadal Martiarena, gerent de la companyia general d'autobusos de Barcelona, amb càrrecs també a la Societat Anònima Cros i a la Maquinista Terrestre i Marítima, el qual va marxar juntament amb la seva esposa Segunda Iranzo Escamilla i els seus fills, passant també a residir a Sant Sebastià. No tots van marxar a l'altra zona. Altres, com la família Domènech-Roig es van limitar a estar fora del poble, possiblement motivada pel fet que un dels seus membres combatia en les files del bàndol sollevat.

Emili Juncadella Vidal, propietari de les masies de Can Candeler i Can Cortès i de les seves corresponents finques agrícoles, va ser detingut per les patrulles de control quan des del seu domicili barceloní es dirigia al Prat per agafar un avió cap a Madrid, sent executat el 29 de juliol a la carretera de l'Arrabassada.

Altres grans propietaris de finques santjustenques i membres de la noblesa com Luís Bertrán Escrivà de Romaní i Sentmenat, comte de Sástago i marquès de Monistrol entre altres títols, propietari del palau i finca de la Torreblanca, o Juan Antonio Martorell y

Téllez de Girón, comte de Darnius, amo de Can Baró, mai van residir de manera permanent en aquest poble, estant en tot moment fora del territori republicà.

En vint-i-quatre d'aquests casos de propietaris desplaçats al territori enemic, les seves cases o finques, van ser incautades, destinant-les a diverses aplicacions de caràcter més o menys públic, com a seus d'organitzacions o partits. Així, la CNT-FAI es va instal·lar a la Torre Espiell, situada al carrer del marquès de Monistrol, llavors rebatejat amb el nom de Bac de Roda; Estat Català es va instal·lar a la torre de Can Meliton, situada on actualment està la la residència d'ancians de Nostra Senyora de Lorda; o la UGT, que va ocupar la torre de l'antic cònsol italià Alfredo Andreoli, situada a la cantonada de la Rambla amb el carrer Font, tot just darrera d'on ara està el Parador.

El 28 de juliol, un automòbil amb patrullers d'Esplugues i Sant Feliu es va presentar a la masia de Can Solanes i es van endur detingut un des seus estadants, Carles Mercader Rosell, de 49 anys, que treballava com a burot a l'ajuntament de Barcelona i era d'idees conservadores i militant en el requeté. L'endemà es va trobar el seu cadàver en un descampat d'Esplugues amb diverses ferides d'arma de foc.

Miquel Reverter, assassinat també durant aquells dies fatídics.

El 22 d'agost, un d'aquests grups d'incontrolats, format per tres santfeliuencs, un d'ells conegut pel sobrenom d'"El Sant Pare", l'altre de cognom Vives, i un tercer del qual se sabia que treballava en una serradora, acompanyats per un santjustenc que diversos testimonis van identificar com l'abans esmentat Francisco García Martí, es van presentar a la masia de Can Vilà i amb l'excusa d'anar a mirar uns rebuts de l'aigua es van emportar Miquel Reverter Roca, de 52 anys, amo d'aquella masia i al mateix temps administrador de la finca Torreblanca, propietat del marquès de Monistrol, duent-lo al convent de les mercedàries de Sant Feliu, que en aquells moments estava habilitat com a presó. La nit següent, Miquel Reverter va ser tret d'aquella presó juntament amb altres tretze detinguts per elements procedents majoritàriament de la Torrassa i de Molins de Rei, i tots plegats van ser conduits a l'indret conegut com El Canyet, a la carretera de Castellbisbal a Rubí, on van ser assassinats i posteriorment enterrats en el cementiri nou de Terrassa.

No van ser aquests els únics santjustencs que en aquella primera fase del conflicte van caure víctimes de l'onada de violència incontrolada que es va desfermar arreu del país

en aquells dies de confusió. Altres, nascuts a Sant Just però residents en altres localitats, o bé vinculats d'alguna manera amb aquest poble, van caure també víctimes d'aquella repressió indiscriminada.

Bastants joves santjustencs, atenent la crida que es feia des dels comitès de milícies es van enrolar com a milicians voluntaris en les columnes que sortien cap al front d'Aragó per fer front als sollevats. Alguns altres ho van fer incorporant-se a la fallida expedició contra Mallorca que va organitzar el capità Alberto Bayo.

Mes endavant, les successives lleves per incorporar-se a l'Exèrcit Popular de la República anirien emportant-se el jovent masculí d'aquest poble, on només anaven quedant dones, nens i homes amb un promig d'edat cada cop més gran, els quals haurien de fer front a una creixent migradesa de recursos.

Una terrible guerra, que havia de durar tres llargs anys i que va suposar la desaparició d'un centenar llarg de santjustencs i d'altres persones vinculades a aquest poble, acabava de començar. Després, una llarga dictadura anihilaria tos els avenços que s'havien aconseguit durant els temps democràtics i res tornaria a ser com havia estat abans.

L'EMISSIÓ DE PAPER MONEDA SANTJUSTENC

Durant la Guerra Civil Espanyola de 1936 a 1939, l'activitat financera de Catalunya es va veure alterada com a conseqüència del conflicte, produint-se, ja des dels primers mesos, una gran escassetat de moneda fraccionària i un atresorament de les monedes de plata per part dels particulars.

Això va motivar la seva pràctica desaparició, malgrat els nombrosos Decrets que prohibien i castigaven dit acaparament. També, el govern central de la República va contribuir en gran manera a aquesta total desaparició de les monedes de plata en utilitzar-les preferentment com a medi de pagament en les seves compres de material a l'estranger.

El 9 d'octubre de 1936, el conseller de finances de la Generalitat, Josep Tarradellas, va aprovar la Llei Municipal Catalana, que per tal de combatre aquesta manifesta manca de liquidesa, permetia als ajuntaments emetre moneda fiduciària de petits valors divisionaris, de curs legal i obligatori, però limitat a la pròpia població.

Els bitllets de cinquanta cèntims i una peseta emesos l'any 1937 a Sant Just.

Mentre aquella llei no s'acabava de materialitzar, van anar apareixent arreu iniciatives particulars per tal de sortir-se'n. Com a molts altres llocs, aquí a Sant Just, van ser uns quants els botiguers i industrials que pel seu compte van emetre i lliurar als seus clients vals per una pesseta o per cinquanta cèntims per tal de suplir aquella mancança. Ara bé, aquella diversitat, lluny d'afavorir l'economia, el que acabava fent era embolicar encara més la troca.

Entre els dies 3 i 7 de maig de 1937 van tenir lloc a Barcelona i la seva rodalia els coneguts Fets de Maig, un lamentable enfrontament entre els mateixos defensors de la República que va suposar un tomb en el seu equilibri de forces inicial i que va acabar condicionant, a la llarga, el desenvolupament de la guerra.

Sant Just Desvern no es va lliurar d’aquell esclat de violència, i encara que no se’n parli gaire d’aquells terribles fets, encara es conserva el record de l’esfereïdor enfrontament que va haver en els nostres carrers més cèntrics.

Passats els Fets de Maig, i seguint el nou equilibri de forces, l’ajuntament de Sant Just també va canviar.

Alfred Arís, alcalde samtjustenc en aquell temps.

L’alcalde va continuar sent d'ERC, en la persona d'Alfred Aris, al qual acompanyaven Víctor Mauri i Josep Domènec d'aquell mateix partit; el lloc d'alcalde 2n va passar a ser ocupat pel representant de la UR, Ricard Pagès i el d'alcalde 3r ho seria Bonaventura Figueres, membre del PSUC. Altres regidors del PSUC serien Pere Pruna i Vicenç Rabassa, i en representació de la CNT Vicenç Bachero, Joan Colom i Alfons Roig.

Aquest seria, doncs, l’Ajuntament que emprendria la tan necessària iniciativa d’emetre un únic paper moneda santjustenc, el qual estaria emparat i avalat pel mateix Ajuntament mitjançant les signatures de l’alcalde Alfred Arís, el regidor de Finances, Vicenç Bachero i el dipositari Pere Bosch.

L’acord de fer-ho queda recollit als llibres d’Actes Municipals en els quals, l’acta corresponent ai dia 9 de juliol de 1937 ens diu exactament:

> «*Seguidament es donà lectura d’una proposta presentada per la Comissió de Finances que per raó de les circumstàncies anormals estava pendent d’aprovació definitiva de l’Ajuntament, la qual consisteix en que la Corporació municipal acorda l’emissió de bitllets municipals d’una pesseta i de cinquanta centims per us i circulació obligatoria en la localitat, basant-se en les moltes dificultats en que es troba l’industria i el comerç d’aquesta població per manca de tots prou coneguda de moneda fraccionària. En vista de l’urgència del cas l’Ajuntament després de breu discussió per unanimitat acordà aprovar dita i emetre una emissió de 15000 bitllets d’una pesseta i una de 7500 pessetes de*

> *bitllets de cinquanta centims, encarregant-se aquest treball a l'impremta del Secretari Català, propietat de Salvador Rosàs».*

Els bitllets que es van emetre, per un import total de vint-i-dues mil pessetes, import del qual responia l'Ajuntament, portaven la data de maig de 1937, data en la qual havia estat presentat el projecte d'emissió d'aquells bitllets, i tenien els valors nominals d'una pesseta i de cinquanta cèntims.

Van ser impresos, tal com s'indicava a l'acta, per l'impremta d'El Secretariat Català, la casa que normalment confeccionava els impressos i llibres oficials de l'Ajuntament, utilitzant paper de la casa La Gelidense, i el seu disseny, que havia anat a càrrec del dibuixant barceloní Lluís Pallarès, mostrava a l'anvers l'escut quadribarrat de Catalunya, i al revers una representació un tant idealitzada de la fàbrica de ciment Sanson i uns quants atmetllers.

Aquests bitllets van perdre tota la seva validesa l'any 1939 amb l'entrada de les tropes franquistes, i actualment són una peça més o menys cobejada en el món dels col·leccionistes.

Som uns quants santjustencs els que amb orgull conservem a les nostres col·leccions particulars algun exemplar d'aquests històrics bitllets.

UNA ACCIÓ DEL MAQUIS AQUÍ A LA COMARCA: LA VOLADURA DEL POLVORÍ DE SANTA CREU D'OLORDA

Situem-nos per uns moments en l'any 1947, durant la primera època del franquisme, en plena postguerra...

Arreu de l'Estat hi havia nombrosos grups de guerrillers que combatien amb les armes a la mà aquell règim dictatorial, i com veureu, la nostra comarca no va ser cap excepció.

La fàbrica de ciment La Auxiliar de la Construcción (LACSA), productora del ciment Sanson, tenia les seves instal·lacions a la part baixa del terme de Sant Just Desvern, a tocar de la carretera N-II, i es nodria de les roques calcàries que s'extreien a la pedrera situada a la muntanya de Santa Creu d'Olorda, situada a 4 kilòmetres en línia recta de la seva planta transformadora, amb la qual estava connectada mitjançant una línia aèria de vagonetes.

Luis Agustín Vicente, l'element més actiu d'aquell grup de maquis.

Aprofitant que el dictador Franco estava en aquelles dates de visita a Barcelona, en José Plazas, cap de defensa de la llavors clandestina CNT del Baix Llobregat, va decidir que calia dur a terme una acció que fos espectacular i amb tal intenció es va presentar juntament amb dos companys més, dels quals en cap moment va facilitar els noms, en una taverna que estava situada a la Plaça de la Fortuna del barri de Sants, i en la qual freqüentment es trobaven els components d'un grup de guerrillers anarquistes baixllobregatins que poc temps abans havien començat a actuar, tot duent a terme fins llavors petits cops econòmics (atracaments) per tal de poder-se dotar d'una certa infraestructura.

Durant aquella trobada, en Plazas els va proposar anar una nit a la pedrera de Santa Creu d'Olorda, que ell coneixia prou bé pel fet d'haver-hi treballat durant bastant temps, per tal de proveïr-se d'explosius que estaven emmagatzemats en el seu polvorí, ja que es trobava en un indret completament solitari i no disposava de cap mesura de seguretat fora d'un parell d'homes que el vigilaven.

I és així, com quan ja començava a caure la tarda del diumenge 18 de maig de 1947, va sortir de la taverneta de la plaça de la Fortuna un grup format per l'abans esmentat José

Plazas Aparicio, els dos individus de nom desconegut, Cristòfol Castellví Sabaté, Manuel Andreu Cubero, i Luís Agustín Vicente (aquest guerriller, un dels principals capdavanters d'aquest grup, tindria més endavant una llarga i trepidant trajectòria, actuant al costat del també maquis Josep Lluís Facerias).

Quan ja estaven al carrer es van trobar amb en Julián Núñez Gil, un altre company que venia a fer una estoneta de tertúlia, i li van explicar què anaven a fer. En Núñez s'hi va afegir sense dubtar-ho ni un moment.

Plegats, van agafar l'autobús "EJ" fins a Esplugues on en arribar, en Plazas els va dir que ara que la operació ja estava en marxa, ell se'n tornava a Barcelona, ja que no els podia acompanyar pel fet de ser sobradament conegut per part dels guardes de la pedrera, antics companys de treball seus.

Els companys van insistir en la conveniència de que ell hi anés, atès el seu millor coneixement de les característiques d'aquell polvorí i del seu entorn, i van poder vèncer aquesta petita reticència.

Armament lleuger normalment utilitzat pels maquis.

Els sis homes van començar a caminar cap al seu objectiu anant a trobar el coll de la Creu d'en Candeler i la Plaça de les Bruixes, gairebé sota mateix de les instal·lacions que la Companyia Telefònica havia acabat de bastir l'any 1940 en el cim de la muntanya de Sant Pere Màrtir. Tot seguint el vell camí de la Carrerada, aviat van arribar a la carretera de Vallvidrera a Molins de Rei, que els acabaria portant fins a Santa Creu d'Olorda.

Ja era ben fosc quan van arribar. La propera nit del dia 20 seria la lluna nova i en aquells moments només hi havia un fil de lluna.

Sabien, pel que havia dit en Plazas, que els guardes, per tal de deixar constància de les seves rondes de vigilància, sortien de la seva caseta a unes hores concretes per anar a enregistrar la seva visita en un rellotge que estava instal·lat en una altra part de les instal·lacions, així que el que van fer va ser localitzar aquest rellotge i emboscar-se pel seu voltant per tal de sorprendre els vigilants quan arribessin.

Els dos vigilants, com bé ho recordava José Plazas, eren dos homes més aviat grandets. D'un d'ells, Juan Augusto Rodríguez, no en sabia gaire, però amb l'altre es coneixien prou bé. El seu nom era Domènec Tàrrega Menich, tenia cosa d'uns cinquanta anys i era veí de Sant Feliu de Llobregat.

Tant l'un com l'altre podien reconèixer en Plazas, especialment el segon d'ells, fins i tot encara que es tapés la cara, ja que el seu característic parlar -tartamudejava lleugerament- el podia delatar fàcilment.

Arribat el moment, els dos vigilants van anar a marcar en el rellotge de control i allà van ser sorpresos pels guerrillers que els estaven esperant amb les cares tapades. No van oposar cap mena de resistència i varen ser conduits cap a la seva barraca, on van quedar lligats de mans i custodiats per Julián Núñez, a qui cap dels dos vigilants coneixia. Ja a fora, a poca distància de la caseta on estaven Núñez i els guardes, es va quedar Cristòfol Castellví, que vigilava tant aquesta com la resta de l'entorn.

Mentrestant, els restants companys, dirigits per Luis Agustín i José Plazas, s'encaminaven cap al polvorí, que van obrir sense dificultats, trobant que en el seu interior hi havia emmagatzemats 2.400 kilos de dinamita, valorats en 326.847 pessetes.

Caixa de dinamita.

Sense perdre temps van començar a retirar la quantitat que es pensaven endur per a utilitzar-la en posteriors accions de sabotatge, i a tal efecte van començar a emplenar sacs –un per persona- amb uns 10 kilos de dinamita cadascun d'ells. Mentre els altres tres preparaven els sacs, en Plazas es va dedicar a preparar l'artifici que hauria de fer explotar les dues tones llargues de dinamita que quedaven.

Fet això, van fer venir el Castellví i el Núñez, que havia deixat tancada amb clau la cabana amb els guardes en el seu interior. Cada un dels sis homes va agafar un dels sacs i, després d'haver deixat engegat el dispositiu detonador, van marxar ràpidament d'aquell lloc.

És de suposar que creien, amb certa raó, que quan esclatés la dinamita del polvorí, la detonació crearia la suficient alarma com per fer que s'hi presentés la Guàrdia Civil, i en tal cas no hauria estat gens convenient que els trobessin carregant aquells sacs. Per això, van anar cap a la carretera i un cop en ella van començar a baixar en direcció a Molins de Rei fins a un lloc que ja tenien prèviament pensat.

No gaire més avall, a l'alçada de l'antiga església parroquial de Sant Bartomeu de la Quadra, hi havia l'anomenada Font Calenta, una fonteta que es nodria d'una petita mina de captació propera. Aquell lloc, conegut prèviament per alguns d'ells i desconegut pels altres, era prou discret com per a amagar-hi momentàniament els explosius, que ja vindrien a buscar més endavant.

Sembla ser que en aquest amagatall no van arribar a deixar tota la càrrega que portaven, i que també van dipositar almenys una part prop de Vallvidrera, al costat d'un pont, entre unes mates, de la qual la Guàrdia Civil acabaria trobant 8 paquets de cartutxos d'un kilo de pes cadascun.

Lliures dels sacs de dinamita, els sis homes emprengueren el camí de tornada, desfent les seves passes per la carretera, ara en direcció a Vallvidrera, i quan ja es trobaven relativament a prop de Can Calopa, tot just quan passaven pel costat d'una vella caseta de peons caminers que hi havia al costat de la carretera, una fortíssima explosió els va deixar el cor glaçat per uns moments.

En aquell moment eren les 00:30 hores del dia 19 de maig, i l'aparell detonador que havia preparat en Plazas va funcionat perfectament.

Julián Núñez ens recorda com els membres del grup van sentir aquella explosió:

> *«El estampido fué fragoroso, iluminóse el cielo y trepidó el piso de la carretera, como en un terremoto».*

Per uns instants van tenir un fugaç pensament pels dos pobres guardes que havien deixat lligats pràcticament al costat d'aquell polvorí que acabava d'explotar... Probablement, aquells infeliços haurien mort!!! I és que en cap moment se'ls havia passat pel cap que l'explosió podia arribar a ser de tal magnitud. Afortunadament, els dos guardes del polvorí només van sofrir petites lesions de caràcter lleu.

Una gran explosió en plena nit.

Continuant el seu camí, els sis guerrillers es van anar allunyant d'aquell escenari.

De la magnitud d'aquella fortíssima explosió, així com també de les primeres reaccions d'alarma que va despertar, ens dona també una bona idea l'informe de la pròpia policia que, des d'aquell mateix moment, va assumir com a un dels seus principals objectius localitzar els autors i neutralitzar-los.

> *«La explosión fué tan fuerte que se oyó en Tarrasa, Sabadell y en algunos sectores de Barcelona, lugares de donde inmediatamente llegaron sendos telefonemas a esta Jefatura Superior de Policía, participándolo, desconocedores los comunicantes del sitio y causas del estampido, pero alarmados por su potencia, de manera que al hacerlo saber inquirían de paso si había ocurrido alguna catàstrofe que se relacionase con la estancia del Jefe del Estado en la ciudad».*

La tremenda explosió del polvorí de Santa Creu d'Olorda, que en la nit del 18 al 19 de maig havia sobresaltat i commocionat tota la rodalia, va suposar un tremend afront per a tot l'aparell de seguretat i repressor del règim franquista. S'havia comès, i amb èxit, un espectacular atemptat a molt poca distància del propi dictador i en un moment en que precisament, per la seva presència i la de tants altres jerarques del règim en aquestes terres, havien estat mobilitzats al màxim tots els dispositius de seguretat.

Les diferents forces de seguretat de l'estat es van marcar l'objectiu de perseguir aquest grup rebel que els havia posat en evidència, i una de les primeres mesures que es van prendre, motivada en gran part a instàncies dels mateixos propietaris de la pedrera, va ser la construcció en aquell mateix punt d'una caserna de la guàrdia civil per tal que la custòdia del polvorí fos realment efectiva.

Tot i que la presa de consciència de la necessitat de construir tal caserna va sorgir gairebé immediatament després d'aquell atemptat, caldrà esperar, però, fins l'any 1950 per veure-la amb les obres finalitzades i en ple funcionament.

Actualment, i com segurament sabeu, de tot allò ja no en queda res.

AQUELLES ENTRANYABLES BOTIGUETES DELS PISOS

Com possiblement sabreu, sóc fill dels Pisos, una prou coneguda barriada santjustenca a la qual vaig venir a viure amb els meus pares l'any 1952, quan jo encara no tenia un any, procedent del llavors demogràficament sobresaturat Eixample barceloní.

Instal·lat al carrer de la Creu, en un dels primers blocs que hi va bastir en Miquel Gazulla, vaig tenir el privilegi de poder ser un espectador de primera fila del creixement, consolidació i evolució d'aquella barriada, escenari de tota la meva infantesa i joventut.

Els Pisos. Dibuix fet per l'amic i antic company de jocs Domingo Torres.

La meva mare treballava en un despatx del Putget, i el meu pare a l'estació del Carrilet de la Plaça d'Espanya. Tots dos estaven, doncs, la major part de la jornada a Barcelona, i el gros de les compres el feien allà, a ciutat, especialment en el mercat d'Hostafrancs.

A Sant Just (centre) no adquiríem pràcticament res, i les quatre coses que compràvem aquí era en aquelles petites botiguetes que s'havien anat obrint als baixos dels pisos on vivíem. En la major part dels casos, o millor dit, gairebé sempre, era a mi a qui li tocava fer aquelles compres:

> *«- Nen, deixa el que estiguis fent i baixa un moment a comprar la llet a ca la senyora Magda !!! ».*

D'aquelles botigues que hi havia als Pisos quan jo era nano, ara fa cosa d'una cinquantena d'anys, encara en recordo, en major o menor grau, una vintena llarga. No és ara el moment de fer-vos una relació exhaustiva de totes i cadascuna d'elles, però sí -

crec- que caldria fer esment d’unes quantes, potser d’aquelles de les quals conservo un record més nítid.

Curiosament, i llevat d’algunes honrosíssimes excepcions, la major part de les botigues dels Pisos estaven totes situades al carrer de la Creu, on jo vivia.

Aquells llonguets de ca la senyora Conxita…

La primera que em ve a la memòria és la fleca de la senyora Conxita, situada al número 3 de l’esmentat carrer, tot just als baixos de casa meva. Era, diguem-ne, la sucursal de cal Forner Nou, propietat de la seva família. Generalment despatxava la mateixa senyora Conxita, a qui molts cops ajudava el senyor Paco, el seu marit, tot i que el seu era fer transports amb camió. Durant un temps, també la va ajudar el seu pare, el senyor Josep: un senyor ja gran, molt amable, de qui jo llavors ignorava la seva tremenda aventura vital, recentment estudiada pel Centre d’Estudis Santjustencs... Si us he d’esmentar algun dels records més intensos que m’evoca aquella botiga, us diré que són els seus llonguets, una cosa que llavors m’era molt habitual i que ja mai més he tornat a tastar. Aquella fleca va continuar fins a molt temps més tard regentada per la seva filla gran Imma, que anomenà l’establiment “L’Imma del Forn”.

A l’altre cantó del meu portal, també al número 3, hi va haver un plats-i-olles que tenia el pompós nom de “Cacharrería Moderna”. No va durar gaire temps, i més tard es va obrir en aquell mateix local una papereria i articles de regal que es va dir Creutres, i que tampoc no va durar gaire temps.

Al número 5 hi havia la lleteria de la senyora Magda. Donava gust entrar en aquella botiga. Tota ella era d’una netedat gairebé quirúrgica: que semblava un quiròfan. La senyora Magda, sempre amb el seu impol·lut i emmidonat davantal blanc guarnit amb puntes, despatxava la llet darrera d’un mostrador de marbre equipat amb tota una sèrie d’estris cromats i brillantíssims. Era tot un espectacle veure-la transvasar la llet d’un pot a l’altre amb aquella fascinant col·lecció de mesures, embuts i suports d’embut que talment em feien recordar un laboratori.

També als baixos del número 5 hi havia la botiga de cansaladeria i queviures del senyor Bartolo i la senyora Antònia. El senyor Bartolo havia començat venent pel carrer gelats de tall, de cornet i polos amb un carretonet de fusta que encara recordo. Després van obrir la cansaladeria, l’especialitat de la qual era la botifarra negra, feta segons la recepta de la marede la senyora Antònia. Amb el temps van arribar a fer molts diners, comprant terrenys i cases a la Miranda. Quan es van jubilar, els seus fills, el Diego i el Martín, van continuar el negoci, deixant l’antiga cansaladeria dels Pisos i dirigint una

puixant indústria de cansaladeria i embotits anomenada “La Masia”, que ja fa anys havien començat a fer rutllar a Can Biosca.

Als baixos del número 7 sempre ha funcionat la farmàcia. En tots aquest anys, i als meus ulls, ha anat canviant la seva direcció, però mantenint-se sempre al servei de la comunitat en l’exercici de la seva especialitat. Una de les cares que sempre s’han pogut veure darrera dels seus taulells, és la del seu dependent, de cognom Blanco, un dels pocs veterans que encara quedem de l’època daurada (la dels primers temps) dels Pisos.

També als baixos del 7, i durant un temps més aviat breu, hi va haver una peixateria, regentada per la meva veïna de replà, la senyora Carmen. Aquella peixateria tenia garantit el subministrament del millor i més fresc peix que en aquell moment es podia trobar a Sant Just i que li portava directament el seu marit, el senyor Joan, que treballava a la llotja del peix de Barcelona (en franca contraposició al peix de qüestionable frescor que, un cop tancat l’horari comercial del mercat local, anava venent pels carrers amb el seu carro el popular Bartolo, de qui durant molt temps es va dir, sense raó, que era parent del conegut locutor i periodista Pedro Ruiz).

El sempre fascinant dispensador d’oli del señor Redondo.

El darrer comerç situat, també, als baixos del número 7 era el “Colmado” del senyor Redondo. El seu fort era sobre tot la venda al detall de llegums, cosa que complementava amb la comercialització d’unes poques conserves i, sobre tot, de l’oli, que també venia al detall. Recordo el terra d’aquella botiga, pràcticament ocupat per sacs i més sacs, drets i arromangats, curulls de cigrons, mongetes, arròs, llenties, faves seques i fesolets, cadascun amb el seu corresponent llaurador clavat en el seu conus terminal. D’altres llegums de menor demanda s’emmagatzemaven, al costat de pinsos o detergents, en caixons oberts a cada cantó de l’establiment, i damunt d’ells, prestatgeries de fusta amb tota mena de conserves, pots i pastilles de caldo concentrat... Però el més màgic de tota la botiga era, als meus ulls, l’espectacular artefacte d’escudellar aquell oli que el senyor Redondo venia al detall: Una andròmina de metall provista d’una maneta i un cilindre de vidre que, en girar la maneta en un sentit omplia d’oli el cilindre, i en girar-la en sentit contrari, l’evacuava i el traspassava a l’ampolla que havia dut el client. Talment com també ho feien les benzineres amb els escassos cotxes que llavors circulaven...Tot un espectacle!

Tot i que el “colmado” del senyor Redondo era el principal en el seu gènere, també hi havia altres dos establiments anàlegs però de menor pes, tots dos situats a la punta dels Pisos Nous del carrer Nord amb l’inici del carrer Major: el Colmado Andaluz, regentat per la mare, tia o àvia de l’Eduardo, oncle del Francis, casat amb la Casimira de la meva

escala, i els Comestibles Carmina, de la senyora Lola, una botigueta pràcticament buida però que no tancava mai.

A la cantonada del carrer de la Creu amb el carrer Muntanya hi havia el Bar Buenos Aires, que encara subsisteix, llavors inconfusible per la seva marquesina de fusta que ocupava la major part de la voravia d'aquell tros del carrer Muntanya. És allà on jo anava a comprar el vi -a granel, és clar- que ells venien. Tenien un quadre d'aixetes connectat a les diverses botes que es trobaven en un nivell superior, i allà t'omplien l'ampolla que necessàriament havies de portar de casa.

També hi havia altres dos bars, l'Osuna, situat a la cantonada de Creu amb Nord, que també venia vi a granel, però que a més també servia menjars, i el Bar Los Rodas, al carrer Major, en els Pisos del Malaret, especialitzat principalment en servir menjars als treballadors de la bòbila del Cerdà.

Aquesta relació de botigues no seria en absolut completa si en ella no es fes esment dels dos establiments que considero més emblemàtics d'aquella barriada i aquella època. Em refereixo, és clar, a l'SPAR i a la Margarita.

L'entranyable SPAR, amb el señor Ramon darrera d'un dels seus taulells.

L'SPAR, situat al carrer Muntanya, al cantó que ja no està format pels Pisos pròpiament dits, va començar sent una botigueta minúscula que duia el nom de La Aceituna del Ebro, regentada pel senyor Ramon i la senyora Pilar, als quals en un primer moment ajudava l'avi, un senyor ja gran, amb gorra, pare d'un d'ells. Quan al costat de la seva botiga es van construir uns pisos no gaire grans, van traslladar el negoci als seus baixos, instal·lant-se en un local en "U" amb dues entrades, on van muntar el primer supermercat que jo recordo a Sant Just, afiliat des d'un primer moment a la cadena Spar. La cosa va ser un èxit total, i el negoci va pujar com l'escuma. El senyor Ramon era un home molt popular, amic de tothom i també del meu pare, el qual no es feia amb gaire gent. Fins i tot va arribar a vendre alseu comerç algunes cosetes de l'hort que nosaltres havíem tingut a Cornellà... El senyor Ramon i la senyora Pilar van estar molts anys al front del negoci, ajudats pels seus fills Miracle i Enric. El noi va continuar al front de l'establiment, i la noia, havent començat amb un negoci de pollastres a l'ast, també situat als Pisos, ha acabat fent carrera en el camp de la restauració d'alt nivell.

El darrer establiment que mencionaré en aquesta breu relació no és com els altres, de queviures. Es tracta de la merceria Margarita, una botiga situada al carrer Major, tot just

on començaven els Pisos del Malaret. Al front de l'establiment estava la senyora Margarita, ajudada pel seu marit i en un primer temps, també per la seva mare. Era una botiga que qualsevol dia a qualsevol hora, sempre estava plena. L'espectacular acceptació que des del primer moment va tenir aquella botiga es devia a que, al costat dels productes normals d'una merceria, oferien el que se'n diu "novetats": tota una sèrie de vestidets, bates, mitges, jerseis i altres peces de roba d'ús corrent que ells venien a termini, pel sistema de la llibreta. En una època en que les economies domèstiques eren molt migrades i no es disposava del líquid necessari per a cap compra extra d'un mínim valor, aquella botiga oferia el poder-se endur qualsevol objecte i anarlo pagant de mica en mica a la mesura de les pròpies possibilitats... La Clau de l'exit !!! No és forassenyat afirmar que una gran part del veïnat dels Pisos anava vestit en aquell temps gràcies al seu sistema de vendes...

La mercería Margarita, tota una institució.

Eren altres temps, però molts dels que ho vàrem viure encara hi som i seguim sent els mateixos. Si ens parem a mirar ens adonarem que l'únic que pot haver canviat són les formes, l'aspecte exterior, però que el fons, l'autèntic fons, encara seguim sent aquella mateixa gent de poble...

I que per molts anys ens duri !!!

NADAL DEL 62

Aquell dilluns encara en quedava força, pels racons. No era, ni de bon tros, com la del primer dia. Ara es presentava amb un cert to gris fosc, lleugerament terrós, i guarnida de tant en tant amb uns sospitosos forats de color groc.

Una gran part, però, ja s'havia fos, i d'aquella fantàstica catifa blanca ja només quedava un reguitzell de tolls, d'aigua especialment negra, que cada matí apareixien gelats i que aguantaven així fins gairebé el migdia.

La petita porta de l'Acadèmia, al costat del cinema Texas.

L'aire era glaçat, i el lleuger ventet que corria traspassava els punts de la bufanda que m'havia fet la mama. També feia ineficaç la protecció de l'abriguet que duia, i que ja em començava a quedar una mica petit.

Em pelava de fred, però on més el sentia era a la mà dreta, la que agafava la cartera amb els llibres, ja que per tal motiu no me la podia posar a la butxaca… i també en els incipients penellons que em despuntaven a la vora superior de les orelles, causant-me un dolor sord i constant.

Ja a l'Acadèmia, mentre em recuperava a l'amor de l'estufa de serradures que havia encès el senyor Bas i notava com en els penellons es despertava aquella característica picor rabiosa, gaudia del retrobament amb els altres companys de classe: El Dani Brull, el Jaume Campreciós, el Josep de Ca la Gabi o el Jaume Guasch… i ens explicàvem els uns als altres les coses fetes durant aquelles dues darreres setmanes.

Molts de nosaltres varem quedar profundament impressionats per la pel·lícula "El experimento del doctor Quatermass", que gairebé tots havíem anat a veure a l'Ateneu tot just començades les vacances de Nadal. Tot apuntava a que durant aquelles festes un dels motius principals dels jocs al carrer podrien haver estat les lluites contra ignots invasors procedents d'altres galàxies…

Però… no: El fabulós i màgic regal amb el qual la natura ens va obsequiar el mateix dia de Nadal va condicionar totalment les activitats infantils d'aquelles festes:

– El Ventura i jo vam fer un ninot grandíssim a la porta de casa. Més alt que una persona!

– Nosaltres ens enfilàvem a la tanca del davant del Núria i saltàvem al corraló… Ostres, nano! T'enfonsaves fins l'aixella!

– Vam fer rodolar una bola, i es va fer tan grossa que al final ja no la podíem moure i es va quedar allà al mig… Si hi vas, encara la podràs veure.

– N'hi havia uns que esquiaven pel carrer Badó… amb esquís de veritat i tot, tú.

Així, gairebé tots. Qui més, qui menys tenia la seva pròpia aventura per explicar.

Jo, potser, vaig ser l'únic que no em vaig esplaiar narrant les meves vivències, ja que tenia ben poca cosa a dir: Totes les festes les havia passat a casa sense sortir en cap moment al carrer.

El doctor Quatermass va trobar un fort competidor…

El meu pare, com que era ferroviari, havia d'anar a treballar igualment a l'estació de Sant Boi encara que fos festiu, i per causa de l'estat dels carrers no hi podia anar amb la moto Vespa que tenia, sinó que ho va haver de fer agafant els transports públics, que passaven quan volien i no enllaçaven els uns amb els altres. Això li suposava haver de sortir de casa molt més d'hora i també tornar molt més tard, mentre nosaltres l'esperàvem per poder, almenys, dinar o sopar tots plegats, encara que fos a deshora.

A més, ell, que era l'únic que sortia, va tenir la mala sort de relliscar amb una clapa, i en caure es va trencar el canell, havent d'anar a treballar igualment i amb el braç enguixat. Aquest fet va ser determinant perquè jo no pogués sortir al carrer en cap moment, no fos cas que a mi em passés també alguna cosa!

Però ara, un cop acabades les festes i altre cop a l'escola, ja es veia propera la fi dels efectes del que tan fortament havia caracteritzat els Nadals. La represa de la cadència normal de les activitats quotidianes acabaria fent que aquells dies passats fossin ràpidament arraconats dins del món dels records.

(*Aquest relat és un petit exercici en el qual es parla tota l'estona de quelcom que en cap moment s'esmenta. Es va llegir a la passejada d'Estiu de l'any 2012 organitzada pel Centre d'Estudis Santjustencs)*.

L'ESCORTA DEL REI BALTASAR

Es diu que la Cavalcada de Reis que es fa a Sant Just és una de les més antigues de la nostra comarca, i que data de l'any 1953. El cert és que l'he vist sempre, des que tinc memòria. És tot un espectacle tremendament entranyable que no m'agradaria perdre'm per res.

Recordo com de petit, i més tard ja no tan petit, l'anava seguint per tot el poble per tal d'aplegar aquells caramels que reis i patges llançaven a la gent. Els primers anys sortia amb les butxaques plenes, però més endavant vaig acabar, com gairebé tothom, anant amb una bossa per tal de poder aplegar-ne més.

La marcial escorta del rei Baltasar.

No tenint prou amb seguir les cavalcades, l'any 1964 em vaig animar a participar-hi, i juntament amb el meu company de classe Daniel Brull ens vàrem adreçar a l'O.J.E., que estava al carrer de la Creu cantonada amb el carrer de l'Ateneu, per tal d'apuntar-nos.

Es podia ser patge o soldat de l'escorta. Els patges eren generalment nenes més petitetes, i anaven muntades dalt de les carrosses, mentre que els soldats de l'escorta érem xavals més grandets i anàvem a peu, en formació, davant del nostre corresponent rei.

Hi havia tres classes de soldats. Els que acompanyaven el rei Blanc anaven vestits de romans, els del rei Ros anaven de soldats espanyols del segle XVI, i els del rei Negre portàvem la vestimenta que podeu veure a la foto: brusa i bombatxos de setí, una

armilla esquifida i un casc de cartró. Era, potser, el vestidet més rònec de tots tres, però ho compensava, i molt, el fet de pintar-nos la cara... Per això el vàrem triar!

I aquí ens teniu, a l’antic gimnàs del carrer de la Creu, tots preparats per sortir de desfilada. Encara puc reconèixer a la foto els noms d’alguns dels que vàrem participar aquell any. A la fila del darrera: Gonzalo, Salvador Gallardo i Jordi Jimeno. A la del davant: Albert Cortès, Josep Jódar, Daniel Brull, jo i Asensi. En reconeixeu algun més?

Poc després començava la cavalcada: Un fart de caminar pel poble, enmig d'una gelada nit d'hivern i en mànigues de camisa...

El refredat que vaig agafar va ser de campionat !!!

Només me’l va compensar una mica el vermutet que dies més tard ens van pagar el organitzadors, i, sobretot, la satisfacció d’haver participat en la nostra estimada cavalcada.

RECORDANT EL POU DEL VERNÍS I LA SEVA HISTÒRIA

Cada cop menys, quan es parla de com era abans la muntanya de Sant Pere Màrtir, situada a la partió dels termes de Sant Just, Esplugues i Barcelona (antic terme de Sant Vicenç de Sarrià), hi ha qui recorda les interessants restes que allà es trobaven del que havia estat un vell amic nostre: el desaparegut Pou del Vernís, aquell misteriós forat que havia al vessant de la muntanya, una mica més avall del seu cim i pràcticament al costat de la Font de la Mandra...

I és que aquesta cavitat, prou coneguda en el seu temps per gairebé tots els santjustencs, espluguins i gent d'aquesta rodalia, va ser destruïda durant la segona meitat de l'any 1971.

L'emissora que corona Sant Pere Màrtir, tal com era a mitjan segle XX. Prop d'ella, i en una cota sensiblement inferior, s'obria el Pou del Vernís.

El Pou del Vernís eren les restes visibles del que havia estat una explotació minera de notable antiguitat i es trobava situada per molt pocs metres en el vessant santjustenc de la muntanya de Sant Pere Màrtir, al cantó superior de l'actual Plaça Mireia i molt propera a la font de la Mandra, aquesta última ja en terme d'Esplugues.

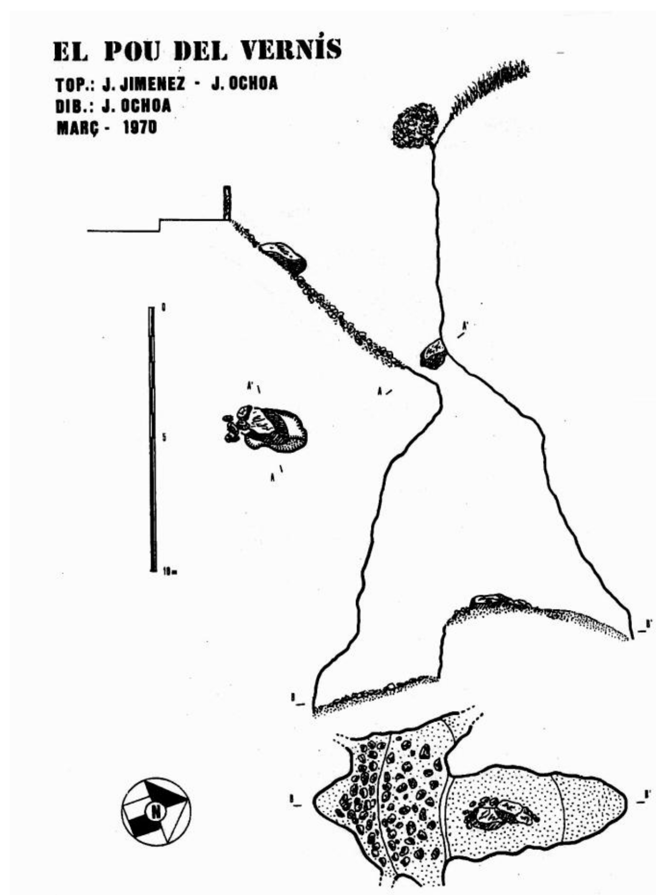
Originàriament la cavitat havia tingut un altre aspecte, molt més gran que quan nosaltres la vàrem explorar. Aquest canvi de forma i dimensions fou degut a l'acumulació d'enderrocs produïts durant les obres realitzades amb motiu de la construcció de la pista que duu des de la Ciutat Diagonal d'Esplugues a l'esmentada plaça, i de la posterior pavimentació d'aquesta darrera.

El Pou del Vernís estava excavat en pissarres bituminoses, entre les quals destacaven les vetes de pedra galena (sulfur de plom), que probablement van motivar la seva excavació. En el punt on havia estat emplaçada la boca d'aquest pou, actualment dins del clos d'un club de tenis, encara es poden observar unes lleugeres traces d'aquestes vetes de pedra galena.

Durant el temps en que nosaltres, els components del Grup Espeleològic Rats Penats (GERP) la vàrem explorar (us estic parlant de la segona meitat dels anys 60), aquesta cavitat constava d'un embut en rampa de 40 graus que ens portava a un estret forat, i que donava pas a l'autèntic pou.

La base d'aquest pou era una petita sala tota plena d'enderrocs provinents de l'exterior. Als racons s'observaven començaments de galeries que possiblement ens haurien dut cap a nivells inferiors o cap a una boca de sortida a l'exterior situada a la part alta del torrent Bo, però que resultaven impracticables pels materials que les obstruïen. En un nivell una mica més elevat es trobava una petita galeria d'orientació S20W-N20E.

L'accés pel torrent Bo moria al cap de pocs metres, totalment colgat d'enderrocs. Tenim constància de que anys abans de les nostres exploracions, aquesta galeria comunicava amb la sala de l'interior del pou, constituïnt un fàcil accés al seu fons. Quan nosaltres el vàrem començar a visitar, aquella galeria horitzontal ja no era practicable, i totes les nostres entrades les vàrem haver de fer davallant pel pou.

Topografia del Pou del Vernís

El desnivell de boca a fons d'aquesta cavitat era de 19,50 metres, tal com queda reflectit a la topografia d'aquesta cavitat que vàrem aixecar el març de 1970.

Pel seu aspecte, molts l'havien arribat a considerar una cavitat natural, i com a tal el va tractar Mn. Antonino Tenas en el seu llibre "Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern", quan ens deia que el Pou del Vernís és «un petit avenc situat molt prop del camí que va de Sant Just a Vallvidrera. Geològicament té molt poca importància».

Ja feia bé aquell rector en no concedir-li importància geològica, atès que aquell forat no era en absolut cap avenc, ni molt menys, sinó que es tractava d'una excavació artificial, i per cert, bastant antiga.

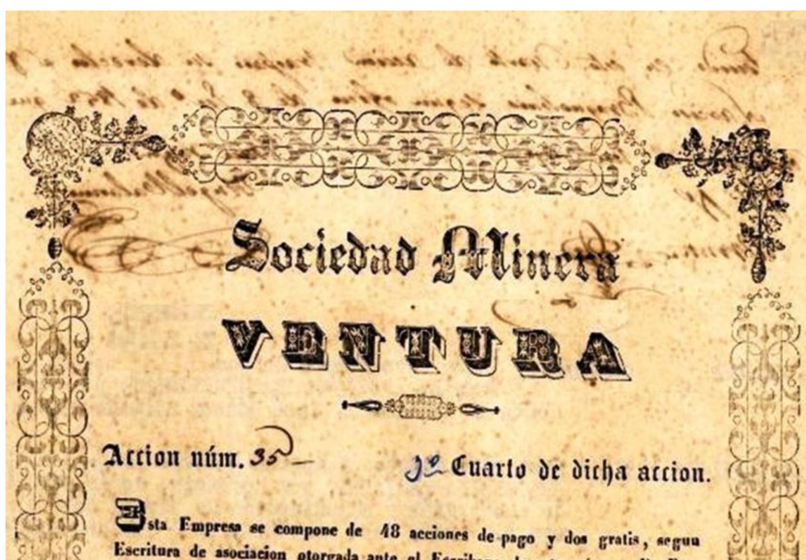
Si, el Pou del Vernís eren les restes d'una explotació minera que en el passat havia hagut en aquell indret, i com s'ha donat sovint en molts altres casos, la veta que allà s'explotava era alhora rica en plom i en coure, havent-se dedicat els successius minaires a l'extracció d'un o altre metall en funció dels seus interessos del moment.

La primera menció que en trobem es remunta a l'any 1789 en què el llavors rector d'aquesta parròquia contesta un qüestionari que li és presentat pel funcionari estatal

Francisco de Zamora. En un dels seus punts, el rector informa que a les muntanyes de Sant Just *«se encuentran tres especies de minas: de plomo, de varniz y de tierra negra que sirve para tintes groseros»* (efectivament, l'anomenada pedra galena, que podeu veure en aquesta imatge, és un sulfur de plom, i una de les seves moltes aplicacions és en el camp dels terrissaires, que la fan servir per donar llustre a les seves peces al coure-les. Per això la galena rep també els noms en castellà d'«Alcohol de alfareros» i també «Barniz de alfareros»).

Una setantena d'anys després d'aquella primera menció tornarem a trobar que la mina està activa: Ara porta el nom de «Ventura» i es dedica a l'explotació del coure.

La mina és enregistrada el 31 de gener de 1861 per Antoni Rivas, el qual manifesta que tal explotació està situada a la muntanya de Sant Pere Màrtir, en terrenys del Sr. Marquès (sic) d'Almenara Alta.

Sociedad Minera
VENTURA
Accion núm. 35
1º Cuarto de dicha accion.
Esta Empresa se compone de 48 acciones de pago y dos gratis, segun Escritura de asociacion otorgada ante el

Moltes mines d'aquell temps tenien per nom "Ventura".

Seguint el protocol d'aquests casos, Josep Carbonell, alcalde de Sant Just, rep el 31 de gener de 1861 un ofici del govern de la província, notificant-li l'alta d'aquesta mina i encarregant-li que dugui a terme els tràmits de rigor. El ban informatiu és fixat al públic per espai de nou dies, i es toma formalitzat al Govern Civil el dia 27 de febrer.

Sembla que l'enregistrament fet per Antoni Rivas no devia ser més que una operació especulativa, ja que trobem que, a començaments d'abril, la titularitat de lamina «Ventura» ha estat endossada a Isidre Calderón i Companyia, que són els qui comencen els treballs extractius.

Poca cosa devia fer la companyia d'Isidre Calderón a la mina «Ventura», perquè ens consta que, a mitjan 1861, la mina és traspassada a una nova societat presidida per Josep Sistachs. Aquest Sistachs és veí de Barcelona, i viu al número 2 del Pla del Palau.

El 15 de juliol de 1861, Sistachs comença a pagar a Hisenda el cànon de 75 rals trimestrals que corresponen a la mina per drets de superfície, encara que la titularitat definitiva, no la tindrà fins catorze mesos més tard.

El 16 de juliol de 1862, Valentín Cabello, cap de la Secció de Foment del govern de la província (encarregada dels afers de mines) envia a l'Ajuntament de Sant Just una ordre encomanant-los que, en el termini de 60 dies, donin possessió de lamina «Ventura» a Sistachs.

Seguint aquestes instruccions, el 12 de setembre, es presenten a l'emplaçament de la mina l'alcalde, Josep Carbonell, el secretari de l'Ajuntament, Pau Canals, i el mateix Josep Sistachs en representació de la societat explotadora, per donar a aquest darrer la possessió de la mina amb les formalitats de rigor.

Miquel Ribas succeeix a Sistachs en la presidència de tal societatl. Sembla que la gestió duta fins llavors a la mina ha estat profitosa, i el material extret ha anat acumulant-se progressivament.

Treballant a la mina.

Aquests materials aniran destinats a l'exportació, ja que no hi ha pràcticament en tot l'Estat cap indústria transformadora adequada. Aquest fenomen es produirà durant tot el segle xix fins ben entrat el segle xx,com bé ho comentava un conegut economista francès de finals del segle passat:

> «*La desgràcia actual d'Espanya és que gairebé tots els minerals de ferro i de coure extrets del seu subsòl per companyies estrangeres estan destinats a l'exportació...Aquests minerals són embarcats generalment en vaixells anglesos i no deixen en territori espanyol només que una part ínfima del seu valor comercial*»

Sobre aquest mineral a exportar, Hisenda es disposa a cobrar l'impost fix que marca la llei. El 3 de juliol de 1863 autoritzen Miquel Ribas a transportar els productes obtinguts a la mina cap al port de Barcelona, encarregant a l'alcalde de Sant Just, Gaspar Petit, que controli el pes del mineral, amb instruccions de donar-los tot seguit compte del resultat de la seva gestió.

Des del 7 de juliol fins al 8 d'agost es produeix el transport des de la mina «Ventura» fins als magatzems de la societat Dillivyn y Companía, situats al número 8 del carrer Major de la Barceloneta, on el mineral és emmagatzemat en espera del seu embarcament.

Amb l'ajut d'un interventor especial de mines, és controlat el pes del material dut a embarcar: 198 quintars, 1 arrova i 20 lliures (una mica més de 9 tones: certament, ben poca cosa).

Es desconeix el port de destí del mineral procedent de la mina «Ventura», però cal comptar que segurament seria algun punt d'Anglaterra o de Bèlgica, ja que aquestes

eren les destinacions més freqüents de la major part del mineral brut que llavors s'embarcava.

Acabada aquesta operació exportadora, la mina cau en un període d'estancament del qual ja no tornarà a sortir. Miquel Ribas és succeït en la presidència de la societat explotadora per Josep Vilaplana, que viu a la plaça del Regomir 5, 3er pis, de Barcelona.

Com indicàvem abans, ja no tenim constància del possible nou mineral extret a la mina sota la presidència de Vilaplana. Les úniques dades que tenim sobre aquest període demostren que es va pagant regularment a Hisenda el cànon per drets de superfície, la qual cosa suposa la quantitat de 300 rals l'any.

Distrito minero de Barcelona. **Provincia de Barcelona.**

RELACION que el Alcalde de S.n Justo Desvern en cuyo término radican las minas que á continuacion se expresan, presenta al Sr. Gobernador civil de esta provincia para facilitar la formacion de la Estadística Minera, correspondiente al año de 186

Nombre de la concesion.	Término Municipal.	Superficie demarcada. Núm. de pertenencias	Metros cuadrados.	Decímetros cuadrados.	Número de operarios. Hombres.	Mujeres.	Niños.	Máquinas de vapor. Núm.° de estas.	Fuerza en caballos.	Clase de mineral.	Producto en quintales métricos.	Mineral vendido. Quintales métricos.	Precio medio del quintal métrico á boca mina. Escud.	Mils.
Ventura	S.n Justo Desvern	1.	60,000	"	1.	"	"	"	"	Cobrizo.	"	"		

Noticias adquiridas del dueño
1.a precio del jornal de un hombre 10 rs. diarios
2.a y 3.a Maquinas: ninguna.
4.a Nombre de jornaleros, ninguno.

S.n Justo Desvern 22 de Febrero de 1869.
El Alcalde,

Control de l'Administració sobre la posible producció de mina "Ventura".

L'any 1864 hi ha un nou canvi a la presidència, i qui passa a ocupar tal càrrec és Alexandre Barret, que viu a Barcelona, al carrer de Ferran VII, núm. 27. Barret continua pagant regularment a Hisenda, tal com havien fet els seus predecessors, fins a arribar a l'any 1867, en què es produeix el darrer pagament.

Durant aquests darrers anys, el Govern haurà anat desacreditant-se progressivament, sobretot amb motiu de la gran crisi econòmica soferta l'any 1866, de la qual l'Estat no se'n sortirà del tot fins a l'any 1869, i que precipitarà l'esclat de la Revolució de setembre de 1868 i la caiguda d'Isabel II, que va haver de marxar a l'exili.

El nou govern es disposa a efectuar una estadística minera, tal com ja s'havia anat fent abans d'una manera més o menys regular. A començaments de 1869, l'alcalde de Sant Just, Ramon Marca, rep un ofici provinent del governador civil en el qual se li demana

que ompli un imprès per donar detalls sobre les diverses explotacions mineres que hi puguin haver al nostre poble, per tal de confeccionar-ne l'estadística.

En aquells moments, totes les altres petites mines de la rodalia estan caducades i abandonades. Només es manté la «Ventura», encara que ja fa temps que no s'hi fan treballs extractius.

El Pou del Vernís sepultat per la construcció d'unes instal·lacions esportives.

De la resposta que Alexandre Barret dóna al qüestionari que li presenta l'alcalde, veiem que la mina no disposa de cap màquina de vapor, i que no s'hi efectua cap extracció. Pel que fa al nombre d'operaris emprats, només n'hi ha un que hi és tot l'any (possiblement és el vigilant), el sou del qual és de 10 rals diaris, sensiblement superior als que es pagaven als miners en altres indrets de l'Estat.

Aquesta serà la darrera vegada que es té notícia que a la mina «Ventura» hi ha algun tipus d'activitat, encara que mínima. A partir d'aquest moment, la societat explotadora desapareixerà sense deixar cap rastre.

El 5 d'abril de 1872, ja en temps d'Amadeu de Saboia, l'Ajuntament rep de la Secció de Foment del govern de la província un nou qüestionari. L'alcalde, Josep Llacuna, ja no el contesta, perquè a la mina «Ventura» ja no hi queda ningú.

El 19 de gener de 1878 es reprenen les notes del Govern Civil demanant dades sobre l'estat de les mines santjustenques. Castor Ibànez de Aldecoa, governador de Barcelona, envia un ofici a l'alcalde, Francesc d'Assís Cardona, demanant-ne informació.

No hi ha constància que tal ofici fos contestat. En tot cas, res no havien de dir al respecte.

Des de llavors, les restes d'aquella explotació van romandre abandonades durant gairebé un segle allà dalt, al mig de la muntanya, fins arribar l'any 1971, en que una societat anomenada Propesa va adquirir aquells terrenys per tal de bastir allà les instal·lacions del Club de Tenis Pedralbes.

La realització d'aquelles obres i l'adequació dels seus accessos van comportar la desaparició d'aquell històric forat i el seu progressiu esvaiment de la memòria col·lectiva.

UNA FARMÀCIA DEL SEGLE XVIII A SANT JUST I UNA TERRIBLE HISTÒRIA VINCULADA A ELLA

Tot passejant per la Rambla de Sant Just Desvern, a la cruïlla amb el carrer Major, tot just davant mateix del novíssim parc on tots podem admirar una de les creacions del genial escultor Jaume Plensa, es troba Can Capmany.

És un edifici que estilísticament es troba a mig camí entre el noucentisme i el racionalisme, i que va ser projectat l'any 1932 per l'arquitecte Isidre Puig i Boada i edificat l'any 1933 pel constructor d'obres local Francesc Sèculi.

Sabíeu que, no fa gaire temps, aquesta casa (és la de color vermell, que podeu veure a l'esquerra) havia hostatjat tot el parament complet d'una farmàcia del segle XVIII?

La casa Capmany, a la Rambla de Sant Just.

Efectivament, a la localitat burgalesa de Barbadillo del Mercado, i documentada des de l'any 1767, havia existit una farmàcia perfectament equipada amb una completa col·lecció dels estris i recipients propis d'aquell temps.

Aquella apotecaria estava ubicada en una casa senyorial bastida a finals del segle XVII amb carreus de gran qualitat, amb la façana presidida per l'escut d'armes dels seus anteriors propietaris i amb la següent llegenda damunt de l'arc de mig punt de la seva portalada:

> *«Fabricaron esta casa Solares Vega y Sarria para D. Juan de las Heras sv muger y familia año de 1690»*

Aquella casa-palau va començar a funcionar a mitjans del segle XVIII i va adquirir tanta rellevància que fins a Barbadillo del Mercado acudien gent des de llocs molt llunyans per d'obtenir els ungüents i preparats que allà es `preparaven i dispensaven.

Des del primer moment, la qual va ser regentada per diverses generacions de farmacèutics membres de la familia Asensio fins l'any 1873, en que la titularitat de l'establiment va pasar a la familia Sáez, que la va continuar regentant des de l'any 1895 fins al 1970.

Aquell any, la llarga tradició d'aquella farmacia es va truncar en morir José Sáez, el darrer farmacèutic titulat i col·legiat, propietari d'aquell negoci, el qual el va ser heretat per les seves dues filles.

Aquestes senyores, que no tenien cap titulació, van continuar regentant l'establiment talment com si es tractés d'una botiga de qualsevol altre tipus de productes, fins que van rebre una comunicació oficial del Col·legi de Farmacèutics on els deien que no podien continuar regentant aquella farmàcia sense que al seu front hi hagués cap llicenciat.

Les dues dones, ja grans, davant del que per a elles suposava en aquells moments un insalvable obstacle, van optar per tancar el negoci i vendre'l.

Fou així com la família Corberó, propietària d'una prou coneguda indústria que havia estat fundada en els anys 60, amb una plantilla d'unes 2.500 persones, dedicada a la fabricació d'electrodomèstics de l'anomenada "línia blanca" i titular durant bastant temps de la casa santjustenca de la qual us parlava al començament, i ja propietaris llavors d'una considerable col·lecció de peces ceràmiques, va poder incrementar-la amb la incorporació de tan interessant mostra.

La farmàcia, un cop adquirida, fou traslladada al seu domicili de Sant Just, on es va instal·lar en una habitació de la casa, ocupant els mateixos prestatges on sempre havia estat, i reproduint al màxim els detalls del que havia estat el seu emplaçament original.
En aquesta imatge, certament de molt baixa qualitat, podeu veure un detall de l'aspecte que presentava aquella magnífica col·lecció durant el temps en que va estar a Sant Just Desvern.

Albarels de Talavera del Segle XVIII

El conjunt, a part de les riques lleixes de fusta que presentaven una elaborada iconografia policroma, constava de més de 350 recipients, molts d'ells contenint encara els productes característics de la farmacopea de fa un parell de segles .

La major part d'aquests vasos estava constituïda per albarels (es tracta d'aquells pots alts tan característics de les farmàcies clàssiques), molts dels quals eren de ceràmica de Talavera fets a Almazán i decorats amb l'àliga bicèfala distintiva dels Àustries.

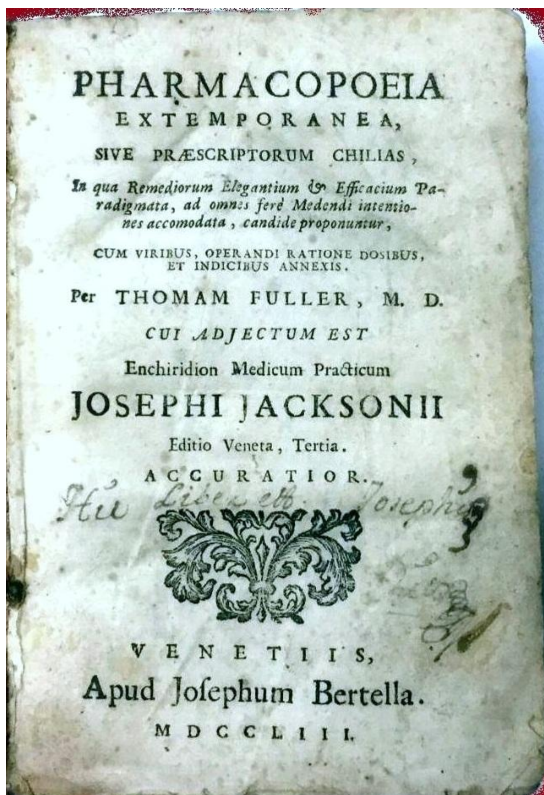
Altres peces presentaven un aspecte marbrejat on predominaven les tonalitats blaves.

La resta d'elements ceràmics estava constituïda per exemplars totalment blancs, on apareixia, emmarcat per dues ratlles blaves, el nom del seu contingut .

Quant a les peces de vidre, ja amb la pàtina anacarada que adquireix per causa del pas del temps, és molt de destacar el conjunt de petits recipients destinats a contenir cordials i tints, així com diversos matrassos i un condensador per destil·lacions.

En un lloc destacat es podia veure un gran morter de bronze amb la inscripció: "Soi de Dn. Bruno Asensio. Año 1801".

En el centre de la cambra hi havia una rica taula de fusta, aliena al conjunt, on es trobava, sobre un faristol, un interessant exemplar del llibre de Thomas Fuller imprès a Venècia l'any 1753, titulat "Pharmacopoeia Extemporanea", el qual ens mostrava el grau d'avenç assolit per la ciència farmacèutica al segle XVIII.

PHARMACOPOEIA
EXTEMPORANEA,
SIVE PRÆSCRIPTORUM CHILIAS,
In qua Remediorum Elegantium & Efficacium Paradigmata, ad omnes ferè Medendi intentiones accomodata, candidè proponuntur,
CUM VIRIBUS, OPERANDI RATIONE DOSIBUS, ET INDICIBUS ANNEXIS.
Per THOMAM FULLER, M. D.
CUI ADJECTUM EST
Enchiridion Medicum Practicum
JOSEPHI JACKSONII
Editio Veneta, Tertia.
ACCURATIOR.
VENETIIS,
Apud Josephum Bertella.
MDCCLIII.

També hi havia un antic tractat de farmacia.

Tot i estar escrit en llatí, la qual cosa ens va dificultar una mica la seva comprensió, varem poder llegir algunes receptes que de ben segur estranyarien als farmacèutics actuals.

En el número 51 de la revista santjustenca “La Vall de Verç”, corresponent als mesos d’agost i setembre de 1983, es va publicar una ressenya relativament detallada que en el seu moment vaig redactar tot aprofitant la visita que juntament amb altres amics santjustencs varem realitzar a aquesta interessantíssima col·lecció.

Tot parlant amb la llavors propietària, la Sra. Corberó, sobre el magnífic estat d'aquesta col·lecció i de les seves perspectives de futur, ens va manifestar que des de la data de la seva adquisició ja havien tingut diverses propostes de compra, tant per part d'altres col·leccionistes particulars com de diverses entitats públiques que desitjarien col·locar aquesta mostra en algun museu.

Ens va comentar que en principi no li atreia la venda a particulars, però sí que estaria disposada a traspassar-la o fins i tot a cedir-la a alguna entitat oficial que la pogués exhibir dignament al públic interessat.

Però res d’ això no va poder ser. Des del començament de la dècada dels setanta tot el país es trobava immers en una llarga i dura crisi que va afectar a tots els sectors productius, entre ells el sector de la gamma blanca. Això va motivar que el 1980 l'empresa d’electrodomèstics Corberó iniciés un pla de reconversió que es va aguditzar entre 1985 i 1986, i que acabaria amb el seu tancament definitiu l'any 2005.

Els Corberó van haver de deixar la casa i liquidar moltes de les seves pertinences, entre elles la farmàcia a la que ens estem referint, que va acabar sent adquirida per la firma Rasfer Internacional, S.A.

Era aquesta una empresa barcelonina dedicada al subministrament de productes i serveis per les indústries farmacèutiques, la qual va instal·lar tota la col·lecció, pràcticament tal com fins llavors havia estat a Sant Just, en una exposició permanent que estaba situada a la seva pròpia seu, en el número 26 de l'avinguda del Jordà, al costat mateix de l'Hospital de la Vall d'Hebron.

Aquella magnífica col·lecció, ja situada en el seu nou emplaçament, va ser convenientment classificada pel Consell General de Col·legis Farmacèutics, que li va obrir la corresponent fitxa dins de l'Inventari del Patrimoni Històric Farmacèutic Espanyol.

També va passar a ser més fàcilment visitable pel públic interessat, que ho podia fer amb comoditat concertant-ho prèviament.

Tal és el cas de la visita col·lectiva feta el 9 de juliol de 1998 pels membres de la Societat Catalana d'Història de la Farmàcia.

A més, la firma Rasfer disposava d'una pàgina web en la que, entre altres coses, es podien veure els elements d'aquella farmàcia exhibits a la seva nova seu.

Un medicament adulterat.

Pocs anys després aquesta empresa va comprar a la Xina una partida de 9 tones de glicerina adulterada amb dietilenglicol, una substància altament tòxica que en cas de ser ingerida causa insuficiències renals agudes, lesions hepàtiques, pancreàtiques, edema pulmonar i altres símptomes igual de greus.

Tot seguit, la firma Rasfer va vendre aquesta glicerina a Panamà com si fos bona pel consum humà, i allà es va utilitzar en la fabricació de 100.000 flascons d'un xarop contra la tos, que la "Caja de Seguro Social" de Panamà va distribuir de franc durant l'any 2006 entre la població més necessitada,

La ingesta, per part dels confiats pacients, d'aquell específic adulterat va tenir com a conseqüència tot un conjunt de terribles e irreversibles estralls.

Segons el president de l'associació de víctimes hagudes per causa d'aquesta intoxicació, aquell xarop tòxic va ocasionar la mort immediata de 772 persones (xifra que el ministeri panameny de sanitat rebaixava a 125 morts i el govern d'aquell país a 142).

Innombrables víctimes.

A aquesta esgarrifosa quantitat de morts caldria afegir molts dels demés intoxicats que, en un lent degoteig, també acabarien sucumbint.

La Procuradoria General de Panamà va presentar càrrecs contra 23 persones per aquest cas, incloent-hi la gerent de l'empresa espanyola Rasfer Internacional.

Dels altres imputats, 10 d'ells, tots panamenys, van ser condemnats l'any 2017 a diverses penes de presó que oscil·laven entre els 18 mesos i els 15 anys.

Pel que fa a Rasfer Internacional, el jutge espanyol va desestimar la seva responsabilitat penal i va ordenar l'arxiu de les diligències, en considerar que havia estat una "mera intermediària comercial".

Després d'aquest tràgic afer, però, la firma Rasfer Internacional va fer suspensió de pagaments. L'any 2007 els seus propietaris van sol·licitar el concurs de creditors i el 24 de gener de 2008 el Jutjat Mercantil número 1 de Barcelona va dictar la seva liquidació. Actualment, Rasfer és una societat extingida.

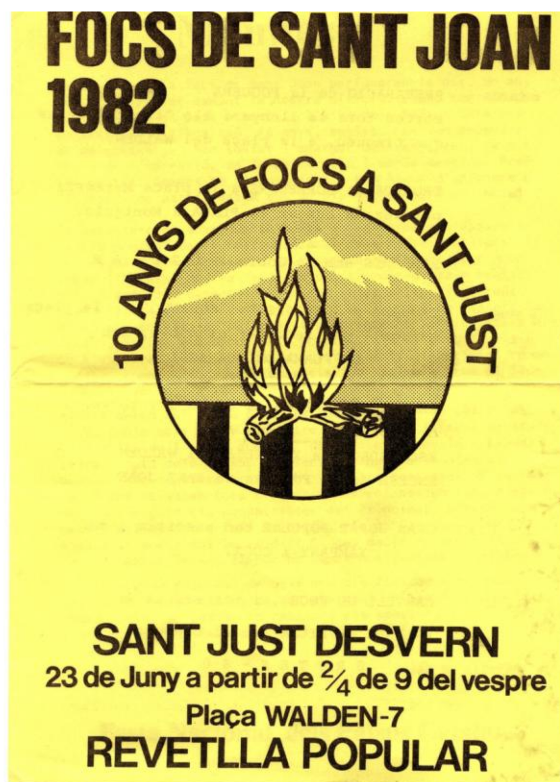
Fins i tot la seva pàgina web, que fins no fa gaire anys encara era consultable, ha desaparegut.

És molt possible que després de tot això la farmàcia en qüestió hagi acabat passant a altres mans, de les quals, lamentablement, desconeixem ara per ara la identitat, amb la qual cosa es perd la pista d'aquella interessantíssima col·lecció ceràmica que durant un temps havia format part del patrimoni (encara que privat, és clar) santjustenc.

L'ANY QUE LA FOGUERA DE SANT JOAN DE SANT JUST DESVERN ES VA VEURE DES DE TOTA LA COMARCA

La revetlla de Sant Joan de l'any 1982, la tradicional foguera de Sant Joan va tenir el que segurament ha estat l'emplaçament més original possible de tot Sant Just: Dalt de la que encara avui és la construcció més alta del poble, la xemeneia de l'antiga fàbrica cimentera Sanson, al costat del Walden.

En un temps en que encara no havia tingut lloc la restauració d'aquell element arquitectònic, i encara menys, no s'hi havia instal·lat cap ascensor, aquella escalada va suposar una petita proesa a nivell local que alguns encara recorden. Tinc l'orgull d'haver estat un dels membres de l'equip que ho va fer.

Cartell anunciador dels Focs de Sant Joan d'aquell any

El 23 de juny de 1982, el diari Avui publicava sota el títol "El foc cremarà dalt la xemeneia de Sant Just", un article de l'amic Francesc Giralt que ens informava del següent:

> *«Sant Just Desvern.- La flama del Canigó podrà ser vista des de tot el Baix Llobregat a la revetlla de Sant Joan. El foc cremarà dalt l'enorme xemeneia -de gairebé cent metres d'alçària- que s'aixeca al costat del complex arquitectònic Walden 7 de Sant Just Desvern. La flama serà portada des de Monjuïc per un grup de corredors a peu; després de ser rebuda pel nou batlle de Sant Just, senyor Ramírez, serà instal·lada dalt de la xemeneia per un equip d'escaladors».*

Va ser aquesta l'única ocasió en què la foguera de Sant Joan va tenir un emplaçament tan novedós i insospitat com ho pot ser el punt més alt de la nostra màxima talaia, que constitueix potser l'element més inconfusible de l'skyline santjustenc.

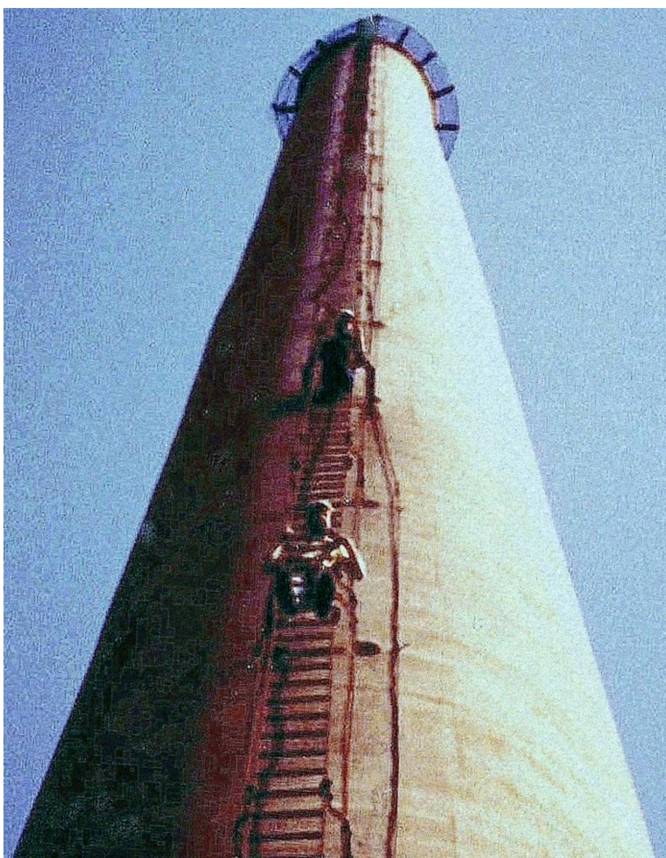
Aquell any es complien deu anys de la primera vegada que Sant Just havia participat en els Focs de Sant Joan-Flama del Canigó, una tradició tan catalana que s'havia iniciat l'any 1955 a la Catalunya Nord i s'havia estès ràpidament per la major part de la nostra geografia.

Aquests focs eren patrocinats per l'Ajuntament a través del Consell Popular de Cultura i Joventut. Hi col·laboraven diverses entitats cíviques, tals com l'agrupament Escolta Martí Luther King, l'Associació de Veïns o els Joves del Barri Sud, entre molts altres, i

ho coordinava tot el grup Tradicions i Costums (TIC), del qual era responsable el company Jordi Cortès Franch.

Els membres del Grup Espeleològic Rats Penats (GERP), els "escaladors" als quals feia referència la nota de premsa que precedeix aquestes línies, es van afegir, aquell any, entusiàsticament al projecte. Calia celebrar aquell aniversari d'una manera sonada: la foguera s'havia de muntar en un lloc insospitat i alhora impactant!

Després de triar entre diversos possibles emplaçaments, van acabar optant per fer la foguera dalt de la xemeneia de l'antiga fàbrica Sanson, d'un centener de metres d'alçada, projectada per l'enginyer Clifford Tomlinson i que, havent estat en funcionament des de l'any 1924, constituïa un monumental testimoni d'un recent passat industrial.

L'agosarada ascensió.

L'equip que realitzaria l'ascensió estava integrat per Albert Linares, Carles Linares, Carles Mateo, Xavier Monton, Isaïes Bravo, Joan Campreciós i Juli Ochoa.

En Jordi Cortès, com a cap visible de la comissió organitzadora dels Focs de Sant Joan a Sant Just, va aconseguir les oportunes autoritzacions, tant de les autoritats com dels propietaris, per tal que els agosarats expedicionaris poguessim accedir a la xemeneia.

La tarda del 19 de juny, el dissabte immediatament anterior a la revetlla de Sant Joan, es va anar a la xemeneia a fer un assaig per tal de comprovar si el que es pretenia era factible.

Es va pujar per la ruïnosa escala que encara es conservava, tot i que estava despresa en alguns punts, aplicant tècniques d'ascensió i autoassegurança espeleològiques, a les quals els membres de l'equip estaven habituats, i en vista dels bons resultats d'aquella prova, es va decidir tirar endavant el projecte.

Es farien dues fogueres: Una, més gran i convencional, de la qual s'encarregaven els altres integrants de la comissió dels Focs de Sant Joan, cremaria a l'esplanada del davant del Walden i l'altra, la que nosaltres muntaríem dalt de la xemeneia, seria sensiblement menor i consistiria en una safata metàl·lica de vores altes com si fos un pebeter on cremaria una quantitat considerable de pastilles de combustible sòlid, d'aquelles que

s'utilitzen normalment per començar el foc a les llars de foc o les barbacoes. I així va arribar la tarda del dimecres 23 de juny, revetlla de Sant Joan. Mentre un grup d'atletes santjustencs anaven a Barcelona a recollir la Flama del Canigó, l'equip del GERP va començar l'ascensió, pujada controlada del combustible i instal·lació del pebeter.

Dalt de la xemeneia, a punt d'encendre el foc.

Quan l'esperada Flama va arribar, tot estava ja a punt i s'encengué la foguera de l'esplanada.

El foc de la xemeneia, però, no es va encendre amb aquella torxa, pujar-la hauria estat massa complicat. L'encenedor de butxaca de l'Isaïes va fer el servei.

Tot seguit, l'equip d'espeleòlegs vàrem baixar de pressa dels nostres llocs a la xemeneia per tal de reunir-nos amb la gent que hi havia a baix i poder veure bé i gaudir del resultat d'allò que acabàvem de fer.

Dalt de la xemeneia, una flama clara, potser fins i tot més brillant i lluminosa del que ens havíem arribat a imaginar, es retallava nítidament contra un cel que cada cop anava sent més i més fosc.

Aquell any, efectivament, la foguera de Sant Just es va poder veure des de tota la comarca!

SANTA ANNA DE LA TORREBLANCA: UN MONUMENT PERDUT

Qui, d’aquesta comarca, no coneix el parc de la Torreblanca?

Situat a cavall dels termes municipals de Sant Just Desvern, Sant Feliu de Llobregat i Sant Joan Despí, aquest magnífic parc metropolità, considerat per molts el millor de Barcelona, té una extensió de 12 hectàrees i està catalogat amb el codi IPA-19299 com a Bé Cultural d’Interès Local a l’Inventari del Patrimoni Cultural Català.

La revista local “La Vall de Verç” ironitzava sobre la precipitació a l’hora d’inaugurar per haver-lo de tornar a tancar tot seguit.

Quan el 24 d'abril de 1983 els alcaldes dels tres municipis involucrats, Robert Ramírez per Sant Just, Carles Riba per Sant Joan i Francesc Baltasar per Sant Feliu van inaugurar (per tornar a tancar-lo tot seguit i reobrir-lo més endavant) el parc de la Torreblanca, en els seus triomfalistes discursos van arribar a parlar de moltes coses, especialment dels elements patrimonials d'aquella finca que havien estat preservats.

El Periódico del Llobregat, en la seva edició del 26 d’abril d’aquell any així ho recollia:

> «*Se respeta al máximo los elementos vegetales y arquitectónicos que existían... Prácticamente la totalidad de esta realización se encuentra acabada, salvo aquellos detalles que dan el toque final de una obra, como son la colocación de bancos y papeleras*».

Realment, es va treballar bastant a correcuita, i encara hi ha qui associa aquella pressa per acabar les obres amb les eleccions municipals que havien de tenir lloc tot just quinze dies més tard.

Fruit, potser, d'aquelles presses, va ser la lamentable destrucció d'un entranyable edifici que, originari del temps del romànic, s'havia mantingut dempeus durant més de set-cents anys gràcies a les successives reformes i restauracions que s’hi van realizar al llarg del temps.

La capella de Santa Anna, víctima de les presses a l’hora d’inaugurar el parc.

Es tracta de la capella de Santa Anna, de la qual l'estudiós santfeliuenc, Llorenç Sans, ens havia confirmat l'existència d'un document datat el 6 d'octubre de 1280 que ja en feia menció.

El 20 d'octubre de 1564, i davant del notari barceloní Onofre Bou el matrimoni format per Enric d'Agullana i de Calders i Elionor de Corbera Santcliment comprava aquella finca a l’anterior propietària, Melciora de Ventimiglia, vídua de Berenguer de Requesens Tagliavia d’Aragona, cavaller de Sant Jaume i capità general de les galeres de Sicília que l’any 1551 havia anat amb l’estol d’Andrea Doria contra el corsari Dragut, el 1560 va defensar l’illa de Gerba contra els turcs i caigué presoner, havent estat dos anys captiu i morint poc temps després del seu alliberament

En l’escriptura que recull aquella venda consta que en aquella venda, a més de la torre, quedaven també compreses les terres, el trull, el forn, dues farineres i la capella, el contingut de la qual, segons el document, consistía en:

> *«Un calze de peltre i la seva patena, un missal de pergamí, tres canelobres de ferro, una llàntia amb una bacina i altres guarniments, tres tovalles, un cobertor de guadamassil vermell, un retaule gran de Santa Anna amb l'escut de la família Requesens, una cortina verda i una verga de ferro, una pica de marbre per a l'aigua beneita i una campana que pesava de 25 a 30 lliures».*

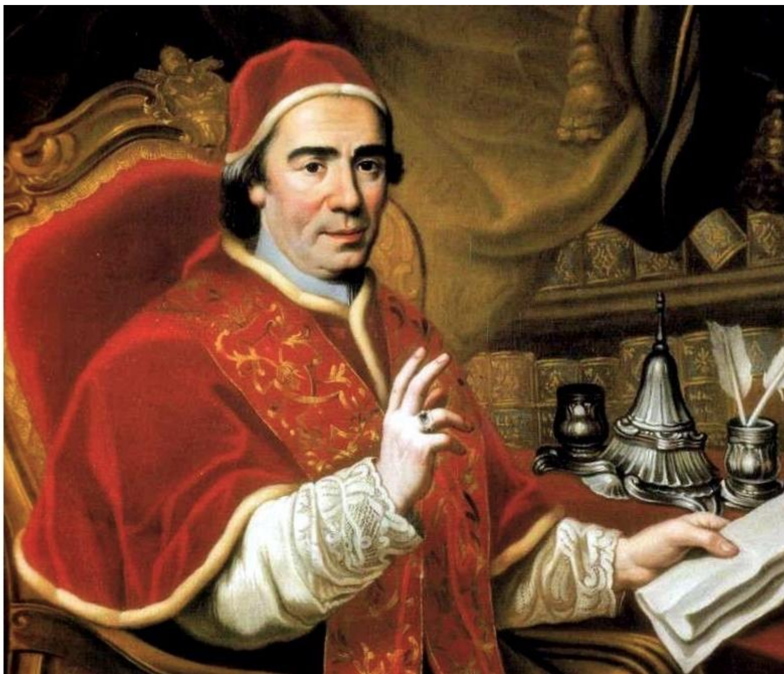
Havent canviat posteriorment aquella finca de propietaris, trobem que a l'inventari dels béns que foren de Guillem Pere de Dusai i d'Aguilar, que havia fet testament l’any 1550

davant del notari barceloní Joan Martí, morint l’any 1553, es tornava a parlar de l'existència a la Torreblanca d'una capella que estava sota l'advocació de Santa Anna.

Gairebé dos segles més tard, els propietaris de la finca de la Torreblanca, i per tant de la capella de Santa Anna continuaven sent els integrants de la poderosa familia dels Dusai.

En la relació que el 8 de novembre de 1726 va fer el bisbe de Barcelona Bernardo Ximénez de Cascante i Martin de la visita pastoral realitzada a aquella capella, ens deia que els amos, que eren el matrimoni format per Josep de Dusai-Aregall i de Bru i Teresa de Fiveller i de Rubí, la conserven bé i la tenien ben adornada i lliure de tot us domèstic.

El 4 d'octubre de 1735, éssent propietaris el matrimoni abans esmentat, van rebre la visita del bisbe Felipe de Aguado y Requejo, qui després informava que la capella ja tenia campanar.

El papa Climent VI recomanava explícitament l’assistència a aquesta capella.

El 10 de desembre de 1757, en una nova visita pastoral, el bisbe Asensio Sales y Moreno afegí que ja hi havia confessionari i que en el campanar havia estat col·locada una campana. En aquell temps els propietaries eren el matrimoni format per Francesc Fèlix de Dusai i de Fiveller i María Teresa de Martí i de Montserrat.

El moment de la màxima dignificació d’aquesta capella va tenir lloc el 15 de maig de 1772, quan des de Roma, el Sant Pare Climent XIV va emetre i segellar un rescripte pel qual concedia indulgència plenària per set anys a tots els fidels que la visitessin el dia de Santa Anna i que, prèvia confessió i comunió, preguessin en aquella capella per la pau i concòrdia entre els prínceps cristians.

El 19 de juliol de 1773, Joaquim Dusai va aportar a la capella la relíquia d'un os de Santa Anna, i una setmana més tard, el bisbe Josep Climent i Avinent concedia llicència per tal que en ella es pogués dir missa.

La renovació que el papa Pius VI va fer l'any 1796 de la gràcia que havia estat concedida una vintena d'anys abans pel seu predecessor Climent XIV, va contribuir fortament a reforçar el costum que ja havia arrelat entre els comarcans d'acudir en romiatge a la capella de Santa Anna cada 26 de juliol.

El baró de Maldà ens parla en el seu "Calaix de Sastre" d'aquell jubileu i de la festa que any rere any l'acompanyava:

> *«A mitg quart de hora del lloch de Sant Feliu, a la vora del camí nou, azia amunt, queda antes de sa pujada a la part dreta, a un tir d'escopeta de la carretera, la torre Blanca, que és de casa Dusay, feta a la antigua; la coronan marlets uniformes, y sa hechura de un gros torreó; al costat de esta torre queda una capella pública de Santa Anna, en la qual, en sa diada, hi ha jubileu y concorra allí molta gent dels pobles vehins, y en la tarde sol haverhi balladas, veninthi los de Sant Feliu, Sant Just, Sant Joan de Espí, formant cada poble un corrillo per sa dansa, sens comunicarse los balladors de amdós sexos de un poble ab los del altre».*

Havent estat saquejada durant la Guerra del Francès, el propietari de la Torreblanca i la seva capella, Francesc de Paula de Dusai i de marí, primer marquès de Monistrol d'Anoia per nomenament del rei Carles IV, va procedir l'any 1818 a la seva restauració.

A finals del segle XIX, Josep Ma Escrivà de Romaní i de Dusai, tercer marquès de Monistrol, emprengué la reforma que va transformar el tosc casalot medieval que era la casa principal d'aquella finca en un fastuós palau d'estil neogòtic català rodejat de jardins d'estil romàntic, reforma que també va afectar la capella.

Ens podem fer una idea de com era en aquell temps l'interior d'una capella gràcies a aquesta imatge que il·lustrava una crònica publicada el 31 d'octubre de l'any 1914 en el número 44 del llavors prestigiós setmanari "La Esfera", que en el seu moment meresqué ser qualificat de la següent manera:

El tercer marquès de Monistrol va promoure la reforma dels edificis de la Torreblanca, entre ells la capella de Santa Anna.

> *«Aquest setmanari figura al capdavant de les publicacions gràfiques d'Espanya i de l'Amèrica llatina. És una veritable meravella artística, no superada per cap dels més bells periòdics del món».*

Van ser molt famoses les festes que els marquesos de Monistros oferien a la seva finca de la Torreblanca, a les quals assistia el més granat de la burgesia barcelonina així com molts integrants de les grans famílies de l'aristocràcia madrilenya i fins i tot la reialesa. Així, hi ha constància de la visita feta l'any 1888 per la infanta Isabel de Borbó i Borbó

“La Chata”, o les del rei Alfons XIII i la seva família, que ho van fer en dues ocasions, la primera l’any 1908 i la segona el 1925.

Durant aquella època, gairebé tots els actes religiosos celebrats a la capella de Santa Anna van ser oficiats pel sacerdot Julián García Niño, assessor espiritual dels marquesos i membre permanent del seu seguici, tant en el seu domicili de Madrid com en les regulars estades a la Torreblanca. L’any 1936, al poc d’haver esclatat la Guerra Civil, seria assassinat a Madrid per un grup d’incontrolats.

Aquella fratricida guerra va ser també aquí la causa de la profanació de la capella i de la destrucció dels seus ornaments.

A més, l'arribada i instal·lació de nombrosos grups de refugiats i posterior ocupació per part de la cavalleria mora de l'exèrcit feixista, va suposar l'irreparable deteriorament del palau, el qual va acabar havent de ser enderrocat l'any 1958. (A títol de curiositat, aquell palau desaparegut estava situat en el lloc que actualment ocupa el laberinte).

Interior de la capella.

La capella, però, restaurada en acabar la guerra, es va tornar a dedicar al culte l'any 1941, recuperant la gràcia papal de què havia gaudit i del privilegi de Reserva permanent del Sant Sagrament durant el temps en què els marquesos de Monistrol s'estiguessin a la finca de la Torreblanca. En aquesta imatge la podeu veure durant una cerimònia religiosa d’aquell temps.

L’altar estava presidit per un magnífic quadre que representava a Santa Anna amb la seva filla Maria, la Mare de Déu.

Tot semblava, llavors, que l'esplendor que havia reprès la capella es mantindria per sempre. L'any 1962, la premsa parlava de la fastuosa celebració que s'esperava per aquella diada de Santa Anna, amb l'assistència dels comtes de Sàstago i del Marquès d'Aguilar, i a la qual fins i tot s'esperava la presència de la reina Fabiola de Bèlgica, emparentada molt de prop amb aquelles famílies...

Finalment, la cosa no va quallar. Amb el palau derruït, els propietaris van anar espaiant cada cop més les seves vingudes a la finca, que a poc a poc va anar caient en un abandonament que s’accentuava amb el pas dels anys, fins que finalment van acabar venent-la l'any 1982 a la Corporació Metropolitana de Barcelona, que ja tenia posats els

ulls en aquells terrenys amb vistes a construir el magnífic parc comarcal de què ara podem gaudir.

Enderrocament de la capella de Santa Anna.

Tristament, aquelles obres d'adequació de la finca per transformar-la en parc no van contemplar la conservació de la històrica capella de Santa Anna, que va acabar caient sota la piqueta.

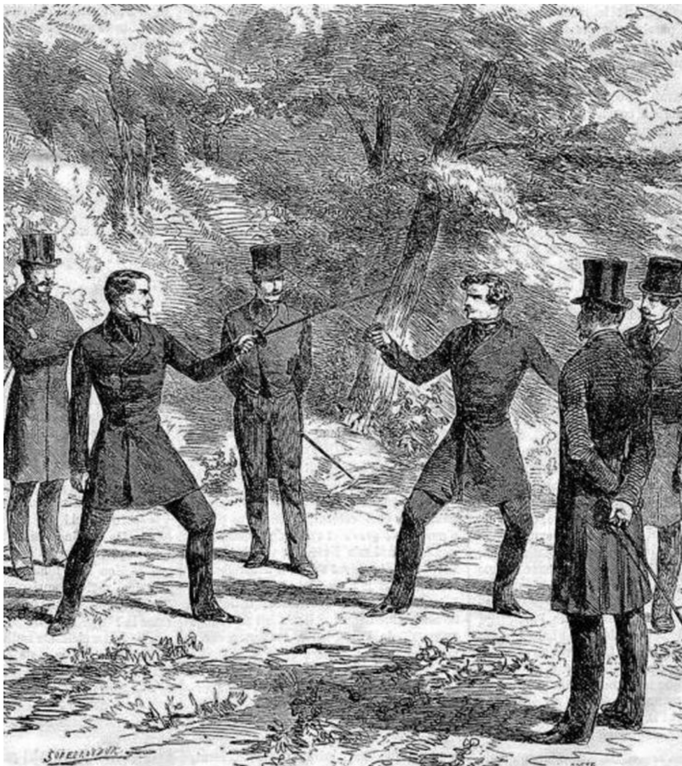
És una llàstima que aquelles accions precipitades fetes a darrera hora, empeses per un més que possible afany puntual electoralista, esdevinguessin els botxins d'un monument que tots nosaltres mereixíem haver heretat.

Ja fa, doncs, poc més de quaranta anys que les presses, potser irresponsables, d'alguns ens van fer perdre a tots aquella capella que durant tants anys (set segles) havia format part de la nostra història.

ELS DUELS A SABRE: UN ESCARAFALL ESPERPÈNTIC QUE NO FA TANTS ANYS ES VA DONAR A SANT JUST

Per poc creïble que ens pugui semblar, fa cosa d'uns trenta-cinc anys vàrem tenir aquí, a Sant Just, un esparpell genuïnament decimonònic. Va ser la revifalla d'una activitat ja obsoleta, la qual ja només es podia abastir en contemplar aquelles pel·lícules ambientades en època romàntica on els afrontaments a l'honor exigien formes de resposta ben diferents de les actuals.

M'estic referint als duels I, sí senyors, cal dir que en el nostre poble hi van haver, l'any 1985, tres d'aquests desafiaments d'honor a l'antiga usança, que van afectar un mateix cercle de conveïns nostres. I és que en el fons, els santjustencs mantenim amb l'altre gent un fet diferencial: som i serem allò que en diuen "Genio y Figura".

Un duel decimonònic.

Ens trobem davant d'una activitat, ja actualment en desús, la qual havia estat patrimoni pràcticament exclusiu dels cavallers d'èpoques passades. Cal cercar els seus orígens a les tribus nord europees de l'Edat Antiga, que empraven aquest enfrontament per a venjar l'honor ultratjat i dirimir les dissensions privades. A l'Edat Mitjana es va institucionalitzar l'anomenat Duel Judiciari, el qual, emparat per les Regles Cavalleresques, estava considerat amb la suficient capacitat com per a determinar la titularitat de la raó en un cas de conflicte entre parts. L'Església Catòlica ho va acceptar fins a l'any 1215, en què ho va acabar anatematitzant en el IV Concili de Letran. Malgrat això, la justícia civil va continuar considerant legals els duels fins a ben passat el segle XVI.

Tot i la seva oficial il·legalitat, aquest costum va continuar fortament arrelat a les capes superiors de l'estructura social fins a ben entrades les primeres dècades del present segle. Els darrers casos manifestos d'aquesta activitat els podem trobar a les universitats alemanyes del període previ a la Gran Guerra Europea. Actualment, el duel està tipificat com a delicte per la major part de les legislacions, que el castiguen en major o menor grau, essent una de les poques excepcions el cas de l'Uruguai, on, arran d'una reforma legislativa feta l'any 1920, es van mantenir legals i perfectament reglamentats fins l'any 1992, en que van ser definitivament prohibits.

Ens trobem a la primavera de l’any 1983. En un bar d'Esplugues, molt freqüentat per diversos sectors santjustencs, el jove E.V. va tenir una actitud certament grollera amb la senyoreta M.B., la qual li va reprovar vanament el seu comportament. Davant la passivitat dels altres, un dels presents, en J.G., es va aixecar i, tot seguit, s'adreçà a la noia ultratjada. *T'ha ofés?*- li va preguntar, i, davant la resposta afirmativa de la xicota, es va encarar amb el brivall ofensor i, traient-se el mocador, li va creuar la cara. -*Et desafiu*- li va dir -*Ja tindràs noves pel meu padrí. Cal que tu també n'assenyalis un per arranjar aquesta qüestió*-.

Dit i fet. Cadascun va designar el seu padrí, i aquests darrers, al temps que intercanviaven les targetes dels futurs contendents, deixaven aparaulades les condicions de llurs representats. El duel tindria lloc la propera setmana. Seria amb sabre d'esgrima (el qual té la punta arrodonida per a evitar lesions greus i el tall fet de tal manera que, en cas de produir ferides, siguin tan sols superficials) i a primera sang. Com a camp d'honor van triar l'avinguda del Doctor Ribalta, concretament el sector situat al capdavall de la cruïlla amb el carrer de l'Electricitat.

La tranquil·la i enjardinada avinguda del doctor Ribalta, escenari d’aquells duels.

El dia acordat i cap al fosc, a l 'hora aparaulada, es van trobar en aquell indret els dos adversaris acompanyats dels seus padrins i per un cert nombre de badocs que havien tingut notícia del desafiu. Després que les armes fossin presentades als padrins, aquests les van adjudicar i van recordar als dos rivals els preceptes que tenien que regular l'enfrontament. En J.G. va prendre un anell que li va oferir com a penyora la dama de la que n'era paladí i, esgrimint els sabres, tots dos contrincants es van posar en guàrdia.

A un senyal dels padrins, van començar les escomeses. AI poc d'haver-se iniciat la pugna, en E.V. cau al terra i la lluita continua en aquesta posició. Vista la seva desfavorable situació, s'interromp el combat i el recomencen quan ambdós estan dempeus. En aquesta segona part creix l'abrivada d'en J.G. fins aconseguir que el seu rival llenci l'arma i abandoni.

El litigi ha estat guanyat pel defensor de la noia ultratjada. Tots els assistents van marxar de l'escenari de la contesa, deixant tan sols en aquell lloc alguns sorpresos veïns que, des de darrera de les persianes, havien estat muts testimonis de tan singular espectacle.

No havia arribat a passar una setmana des que van tenir lloc els fets abans esmentats, quan ja ens trobem amb una nova provocació. Aquest cop l'ofensor és un altre, i la víctima, ves per on, torna a ser la mateixa noia. En J.G., el paladí del cas anterior, se sent moralment obligat a actuar novament. Altra vegada es designen padrins, i es torna a determinar un dia i una hora per a batre's. Aquest cop, però, el duel tindrà lloc en el pati d'una casa particular. El record de l'espectacle donat a la via pública, i el temor d'esser enxampats els fa prendre la decisió.

Mentrestant, ens trobem amb que la notícia del primer duel, així com l'existència d'un nou repte, ja havien corregut entre molts dels nostres conveïns. Els principals esbombadors havien estat els mateixos testimonis del primer enfrontament i alguns dels individus directament implicats en aquest nou cas.

Aquestes noves arriben al jove A.L., qui coneix prou bé els protagonistes dels fets. L’aureola romàntica que envolta la temàtica dels duels li atrau. Ell també voldria batre's. El problema és que està actualment a bones amb tothom, però això es pot arreglar fàcilment. S'adreça al bar on se solen trobar els duelistes i comença la seva tasca: Tota l'estona se la passa importunant i provocant a J.G., però no hi ha manera. Fins i tot arriba a ficar-se amb la noia en qüestió, a veure si hi ha sort. A la fi, la seva constància es veu recompensada: en J.G. acaba desafiant-lo per tal de treure-se'l de sobre. La lluita tindrà lloc el mateix dia i al mateix lloc que l'altre duel pendent.

Arribats al dia assenyalat, es troben en el pati de la casa tots els afectats. Degut a que aquest cop el terreny és privat, no acudeix la mateixa munió de gent que en el primer cas, però Déu n'hi do.

Seguint rigorosament el ritual, al que ja començaven a estar habituats, té lloc la primera de les monomàquies. Els contrincants són J.G. i A.L. Hi ha al començament algunes escomeses d'una certa espectacularitat plàstica. El combat es resol finalment en rebre n'A.L. un cop al pit amb el pla del sabre del seu contrincant, que li talla per un moment la respiració i li fa sortir un immens blau que li durarà gairebé un parell de setmanes. Tot seguit, com si es treballés a preu fet, comença l'altra pugna. El nou rival, potser perquè és més gran i acusa més la fatiga, potser també per la tensió nerviosa que produeix el pensar que poden prendre mal, acaba retirant-se a les primeres de canvi per anar a seure en un pedrís a recuperar l'alè que li faltava. Novament ha resultat triomfador el defensor de les noies ultratjades.

No he tornat a tenir cap altra notícia de que s’hagin repetit, aquí a Sant Just, fets com aquests que acabo de descriure. Serà, potser, que els seus protagonistes són en el fons gent prou assenyada, i caldria pensar que la febre duelista que va planar sobre tots ells en aquell temps, va ser tan sols un fet efímer, tal com poden ser les modes o les passes de les malalties. Ara, tots ells són amics (en el fons mai van deixar de ser-ho), i quan hom els parla dels duels tots fan un somriure i treuen importància a la cosa. Fins i tot molts d’ells ja han començat a oblidar els detalls.

AQUELL SUPOSAT "MIL·LENARI"

Tots sabem que el famós llibre "Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern", escrit l'any 1947 pel rector Mn. Antonino Tenas, tot i ser molt meritori, conté una informació molt parcial que amb el pas del temps ha quedat àmpliament superada per la progressiva descoberta de nova informació que ha ampliat els coneixements que tenim sobre el nostre passat.

La major part de les dades que aquell rector va utilitzar per confeccionar el seu llibre van consistir en el que havia trobat a l'arxiu parroquial, que tot i ser molt important, no ho cobria tot ni de bon tros. Aquesta informació la va complementar principalment amb altres dades que va obtenir del bisbat i amb alguns testimonis del seu temps.

El document més antic sobre el nostre poble que va trobar Mn. Antonino en la seva investigació va ser un testament de l'any 987, dictat per un tal Muç o Moció, que es conserva al bisbat de Barcelona, i a aquest document li va atorgar immediatament el caràcter de document inicial de la nostra història escrita, at que ell no coneixia l'existència de cap altre possible document anterior.

La flamant medalla commemorativa.

Aquesta consideració de Mn. Antonino es va anar mantenint al llarg d'un bon grapat d'anys, ja que, de moment, no s'havia trobat enlloc cap altre document de data anterior i, a més no es pensava que pogués existir.

Així es va arribar a l'any 1987 en que s'acomplien els mil anys de la data marcada per aquell rector com a inici de la nostra història. Una efemèride molt important: Sant Just celebrava els seus mil anys!!! Era el Mil·lenari!!!!!

Per tal de celebrar-ho com calia es van programar tota una sèrie d'actes commemoratius de tot tipus, es van inaugurar importants obres públiques locals que encara avui dia porten el nom de "Mil·lenari"... Fins i tot alguna destacadíssima personalitat de la vida santjustenca actual es va començar a vincular amb aquest poble amb motiu d'aquella commemoració. Va ser una brillantíssima efemèride de la que tothom guarda un bon record.

Però finalment va acabar passant allò que en el fons es temia que tard o d'hora passés: Les investigacions històriques que en aquest poble continuaven per part dels integrants del Centre d'Estudis Santjustencs van acabar localitzant finalment un document notablement més antic que aquell que fins llavors es coneixia: Tal document, que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i està comprès en el Cartulari de Sant Cugat,

feia referència a un determinat llegat de terres situades en aquest poble i estava datat el 8 de desembre de l'any 965.

Amb aquesta descoberta, l'autèntic mil·lenari del nostre poble havia tingut lloc bastants anys abans, i en comptes del 1987 havia passat a ser l'any 1965, un any en el qual, per desconèixer llavors aquesta circumstància, no es va fer, òbviament, cap mena de celebració especial, i que en tot cas, hauria coincidit amb els nefastos "25 Años de Paz" que aquell any es celebraven.

Un mil·lenari amb vint-i-dos anys de retard.

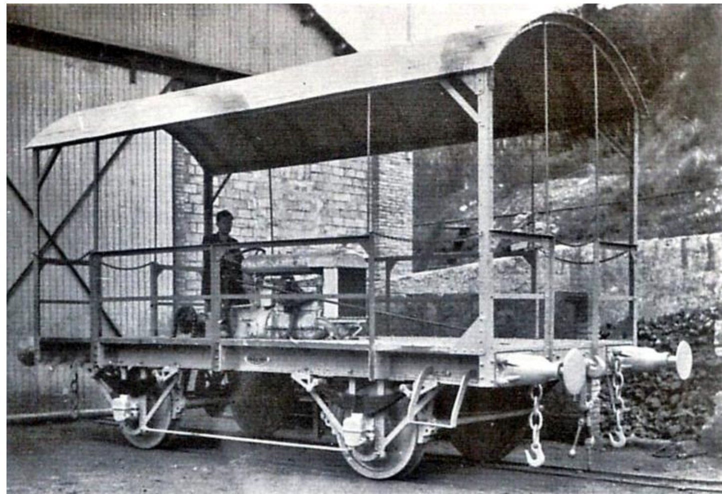
QUAN EL TREN ARRIBAVA A SANT JUST DESVERN: LA TRISTA HISTÒRIA DE LA VAGONETA

De tots els santjustencs és prou conegut el magnífic equipament municipal anomenat “La Vagoneta”, situat pràcticament al costat del ben conegut edifici Walden 7, obra del recentment desaparegut arquitecte Ricard Bofill.

Aquest centre es troba a la Plaça de la Pau, pràcticament al peu de l’emblemàtica xemeneia de l’antiga fàbrica de ciment, i està destinat principalment a la infància i les famílies, amb l’objectiu d’intervenir en l’educació dels més petits a través del joc. A més, acull entitats tan arrelades i acreditades com el Club d’Esplai Ara Mateix o la Casa de Extremadura.

Ara be, sabeu el perquè del seu nom?

Doncs es deu al fet que durant les obres que van donar lloc a la creació de l’Illa Walden i la Plaça de la Pau, on abans havia hagut una part del curs del torrent del Pont Reixat, van sortir a la llum les restes d’un petit enginy metàl·lic que recordaven, més o menys, una vagoneta...

La locomotora Fordson en els seus bons temps.

En realitat aquelles restes eren les d’una antiga locomotora un tant especial que en el seu temps havia fet arribar un tren fins allà.

Sí, va haver un temps en que a Sant Just arribava el tren.

No es tractava, però, de cap tren convencional de passatgers, el que arribava al nostre poble era un petit tren industrial per al servei de la fàbrica de ciment de l’empresa La Auxiliar de la Construcción, SA, productora del conegut ciment Sanson (Tot i que el nom correcte era Sansón, paraula aguda, pràcticament tothom li ha dit sempre Sànson, pronunciat de manera paroxítona).

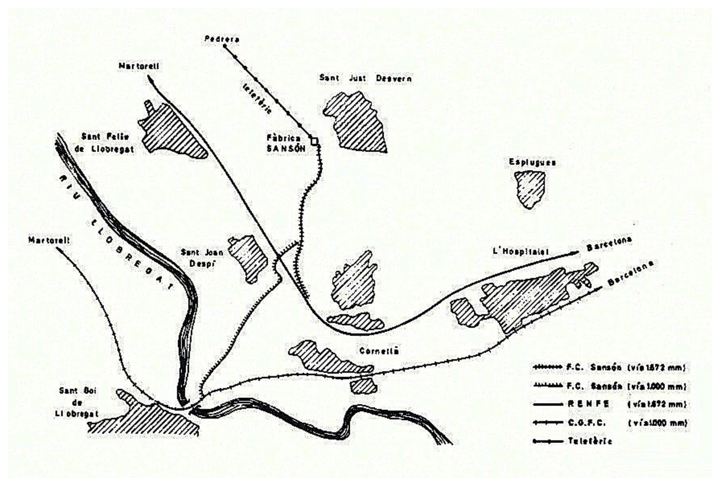
Aquesta fàbrica, que va començar a instal·lar-se a Sant Just l’any 1920, va iniciar la seva producció dos anys després. Tot i estar situada al costat mateix de l’N-II, l’incipient estat de desenvolupament dels transports per carretera de l’època, no responia adequadament a les necessitats de medis de transport de l’empresa per al subministrament constant de carbó que nodrís el seu forn ni tampoc per a donar sortida al ciment que produïa.

És per això que ja des d'un bon començament es va projectar la construcció d'un ramal de ferrocarril que des de la fàbrica arribés a l'estació que tenia a Cornellà la companyia Madrid-Saragossa-Alacant (M.Z.A.), una de les precursores de l'actual RENFE.

Aquesta línia fèrria era de via ampla i tenia un recorregut de 2.650 metres. Les seves travesses eren de fusta i descansaven directament damunt la terra, sense que hi hagués pràcticament balast. Tenia el seu origen a la part inferior de la fàbrica i tot seguint la llera del barranc del Pont Reixat, passava per sota de la carretera i vorejava la bòbila del Foment.

Més endavant, ja en terme de Sant Joan Despí, deixava el fons del torrent a l'alçada del camí del Llonc i seguia per la seva riba dreta fins arribar al conflent amb el barranc de la Fontsanta.

En aquell punt salvava el congost de la barrancada mitjançant un terraplè que albergava un pontarró que permetia el pas eventual de les aigües i s'endinsava en el Samontà santjoanenc, on ara es troba el polígon industrial Fontsanta.

La via fèrria de la Sanson enllaçava la fàbrica de ciment amb l'estació ferroviària de Cornellà

Després d'haver-lo creuat, es trobava amb les vies de la M.Z.A. i les seguia, paral·lel a elles, fins arribar a l'estació de Cornellà, on disposava d'un apartador propi.

Els vagons que circulaven per aquesta línia eren propietat de la companyia de ferrocarrils, i bàsicament obeïen a dos models diferenciats: per al transport de carbó s'empraven unitats descobertes, de dos eixos i vores altres, mentre que per al transport dels sacs de ciment els vagons utilitzats eren coberts i tancats.

En un principi havien circulat per aquesta línia les locomotores de vapor que normalment utilitzava la companyia de ferrocarrils M.Z.A., però bén aviat la fàbrica de ciment va disposar d'un medi propi de tracció.

Aquell curiós enginy fou fabricat a Sallent per la casa Construcciones Metálicas del Llobregat, i consistia en un vagó/plataforma damunt del qual s'hi havien acoblat els principals elements d'un tractor agrícola Fordson (tractor dissenyat per Henry Ford, que va deixar de fabricar-se l'any 1928). La locomotora es completava amb una coberta que donava alhora protecció al maquinista i al motor.

El motor d'aquell enginy tenia una potència de 20 cavalls a 1.000 revolucions per minut. La seva escassa potència, la poca fiabilitat que oferien els seus artesanals frens i

els forts pendents que en alguns punts presentava la línia, obligaven a que la composició dels combois no superés mai els dos o tres vagons.

Aquest trenet va estar en funcionament força temps, gairebé fins a ben entrada la dècada dels 60, en la que el notori progrés assolit pels transports per carretera el va fer caure en desús.

Durant molt temps, la màquina romangué en una via morta de l'estació de la RENFE de Cornellà fins que finalment va ser retirada i duta a la seva estació d'origen de la fàbrica de Sant Just, on, a poc a poc, acabaria completament colgada per les terres i enderrocs que de mica en mica li van anar caient al damunt.

Anys després, amb motiu de les obres de construcció de l'Illa Walden, van aflorar en aquell mateix lloc les restes de la locomotora. Només quedava la plataforma i les rodes: el motor i la coberta havien desaparegut. .

Les restes del que havia estat aquella locomotora, en el dipòsit municipal de vehicles abandonats.

Amb l'intenció de restaurar-la i monumentalitzar aquelles restes a l'estil d'altres monuments existents arreu fets amb antigues locomotores, piconadores o tractors, fou acuradament rescatada i conservada en un racó de la que més tard seria la Plaça de la Pau.

Ben aviat es va veure que aquelles bones intencions estaven molt lluny de ser viables. Sense grans estridències, aquell munt de ferros va desaparèixer un bon dia de la plaça. Gairebé ningú no se'n va adonar, i els que sí, no li van concedir major importància.

Per tal d'evitar que aquelles restes seguissin fent nosa allà al mig del pas, es van portar a un solar de la riera que era de titularitat municipal i que feia de dipòsit d'altres vehicles abandonats només aptes per al desballestament i passi a la ferralla. Allà s'hi van estar uns quants anys, ignorades per gairebé tothom i acumulant rovell.

Aquella era una zona on, per no quedar gaire lluny de casa, la meva dona i jo hi passàvem de tant en tant quan trèiem a passejar el nostre gos, i va ser en un d'aquells passeigs que vaig descobrir el nou parador de la locomotora, i en un altre vaig aprofitar per colar-me dins del solar i obtenir algunes fotos del que quedava de la màquina, semi-coberta per la vegetació.

Poc després, a la doble pàgina central del número 366 de la publicació santjustenca Vall de Verç, corresponent al mes d'octubre de 2012, vaig publicar un petit article sobre la història d'aquell trenet, en el que acabava dient:

> *«Avui, si algú encara vol veure el que queda d'aquella locomotora, la podrà trobar en el solar situat entre els números 8 i 10 de l'Avinguda de la Riera, en un petit cementiri de vehicles, rodejada d'un parell de camions inservibles i de la ferralla d'uns quants cotxes que, pel seu lamentable estat, fan joc amb ella».*

Doncs bé, en un altre passeig realitzat durant les festes de Nadal de 2015 vaig poder constatar que l'herba del solar havia estat tallada i que la major part de la ferralla que allà estava dipositada, entre ella la locomotora, ja no hi era.

Vaig informar d'aquest fet a l'Ajuntament, manifestant la meva preocupació pel destí d'aquelles restes, que en un temps havien estat considerades com a susceptibles de ser museïtzades.

La següent notícia la vaig tenir el dia 15 de gener de 2016 en que el llavors regidor de Cultura em va enviar un correu electrònic en el que em deia:

> *«...bàsicament, el que ha passat, és que ens l'han robat. Segons la policia, per vendre-ho com a ferralla. Des de l'ajuntament varem desbrossar la parcel·la i suposo que al deixar-la més "a la vista" els llestos se les van empescar per robar-la».*

També em van informar que des de l'Ajuntament s'havia posat la corresponent denúncia, però, lamentablement, ja no s'ha tornat a tenir cap altra notícia més d'aquelles restes... I d'això ja fa uns quants anys !!!

GENUÏNAMENT SANTJUSTENC

Si: tal i com ho llegiu: En tota la Península Ibèrica hi ha un animaló que és genuïnament santjustenc !!!!

Segons l'*Atlas dels insectes Ortòpters de Catalunya*, editat l'any 2002 pel Departament de Medi Ambient de la Generalitat, entre les innombrables varietats d'aquest tipus d'insectes que es poden trobar al llarg de tot el nostre territori, n'hi ha un que es pot considerar específicament santjustenc, en no haver-se pogut localitzar a cap altre punt, llevat del nostre poble.

Aquest insecte, anomenat ***Mogoplistes brunneus* Serville 1839**, pertany a l'ordre Orthoptera, subordre Ensifera, família Gryllidae i subfamília Mogoplistinae, i és, per entendre'ns, una mena de grill relativament abundant en molts punts del nord d'Àfrica i a tota l'Europa meridional menys a la Península Ibèrica, llevat d'aquest honrós cas de Sant Just Desvern.

El Mogoplistes brunneus, un petit insecte que possiblement és més santjustenc que molts de nosaltres.

Aquest animaló va ser descobert durant la primera meitat del segle XIX per l'entomòleg francès Jean Guillaume Audinet-Serville (1775-1858) que a la pàgina 357 del seu llibre "Histoire Naturelle des insectes. Orthoptères. (Paris, 1839) ens el va descriure així:

> *«Aquesta espècie, poc remarcable pel seu color, ofereix caràcters prou especials per constituir el seu propi gènere, si teníem coneixement de l'insecte perfecte: els assenyalarem.*
>
> *Cap arrodonit, lleugerament deprimit pel damunt, avançant-se pel davant en forma de con arrodonit; ulls grossos i lleugerament sortits; palps maxil·lars llargs; el seu darrer article, molt ampli, truncat obliquament a l'extrem, aplanat, aproximadament a la longitud de l'anterior; això bastant gran, així com l'antepenúltim, lleugerament restringit a la seva base. Pròtòrax gairebé quadrat, lleugerament estret per davant, lleugerament dentat anteriorment, arrodonint i ajustant la part posterior del cap.*
>
> *L'abdomen s'estreny progressivament cap a l'extrem; els seus apèndixs tenen una llargada aproximada d'una línia, proporcionalment gran. Potes pubescents; l'anterior lleugerament més curta que l'intermediari; les quatre primeres cuixes bastant grans; les potes posteriors sensiblement més grans que les altres; cuixes molt gruixudes; potes més curtes que elles, amb quatre espines al final, però desvirtuades per sobre de les dues fileres d'espines ordinàries: només veiem al seu lloc serres de dents de pinta molt fina, ocupant la part posterior dels dos*

terços de cada cama. Primer article de tots els tarsos, molt més llarg que les altres dues combinades; el segon molt petit.

Rectificant els caracters sobre l'insecte perfecte, i afegint la forma dels èlitres, de les ales i de l'oviscapte de les femelles, es podria anomenar a aquest nou *gènere, Mogopliste (de "Mogo plistes" : "poc armat"); i l'espècie, M. "Bruneus"».*

INDEX

